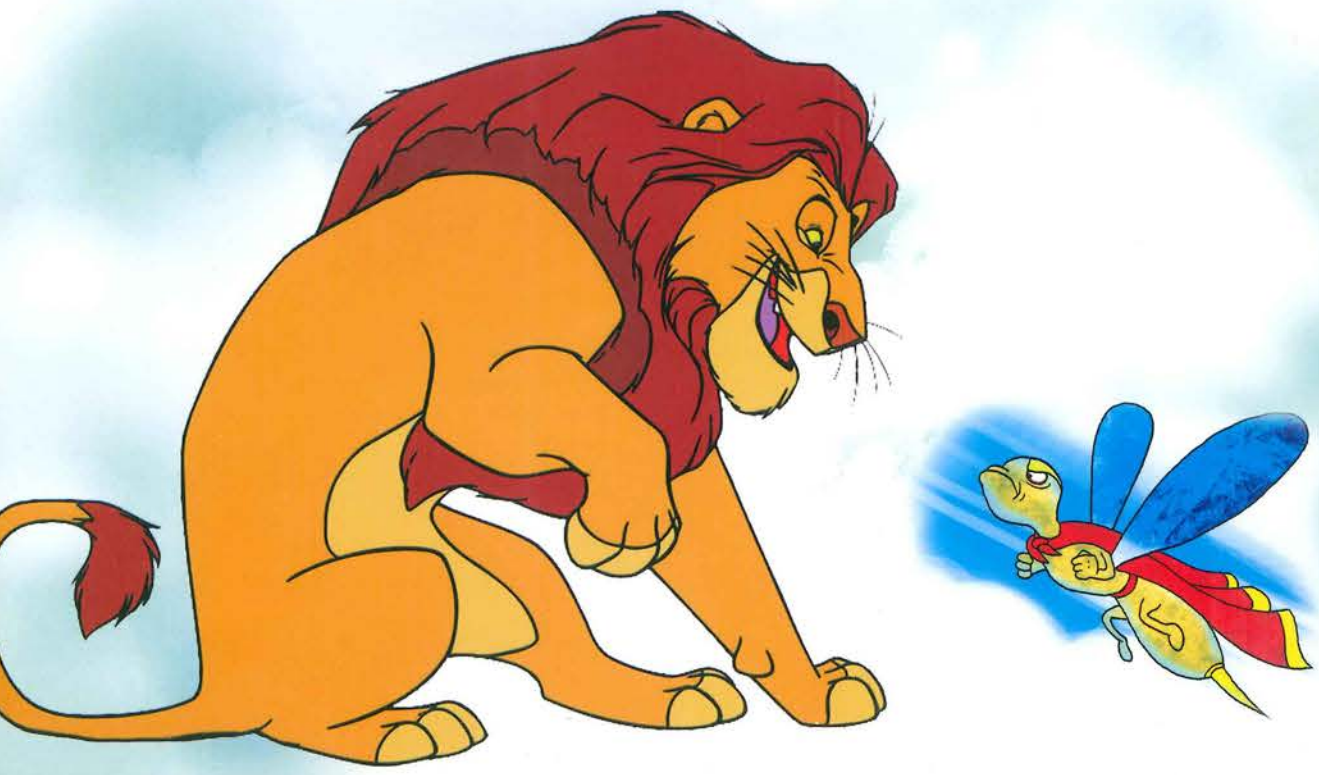

شىرنى يەگكەن پاشا

(تاللانغان بالىلار مەسەللىرى)

شىنجاڭ گۈزەل سەنئەت ـ فوتو سۈرەت نەشرىياتى
شىنجاڭ ئېلېكترون گۇن ـ سىن نەشرىياتى

مۇقاۋا ۋە بەت لايىھىلىگۈچى: تۇرغانجەمىل تۇرغۇن

ئېلىپبا ئاۋازلىق ئوقۇشلۇقلىرى

ISBN 978-7-89415-023-3

هۆرمەتلىك _____ گە:

_____

_____

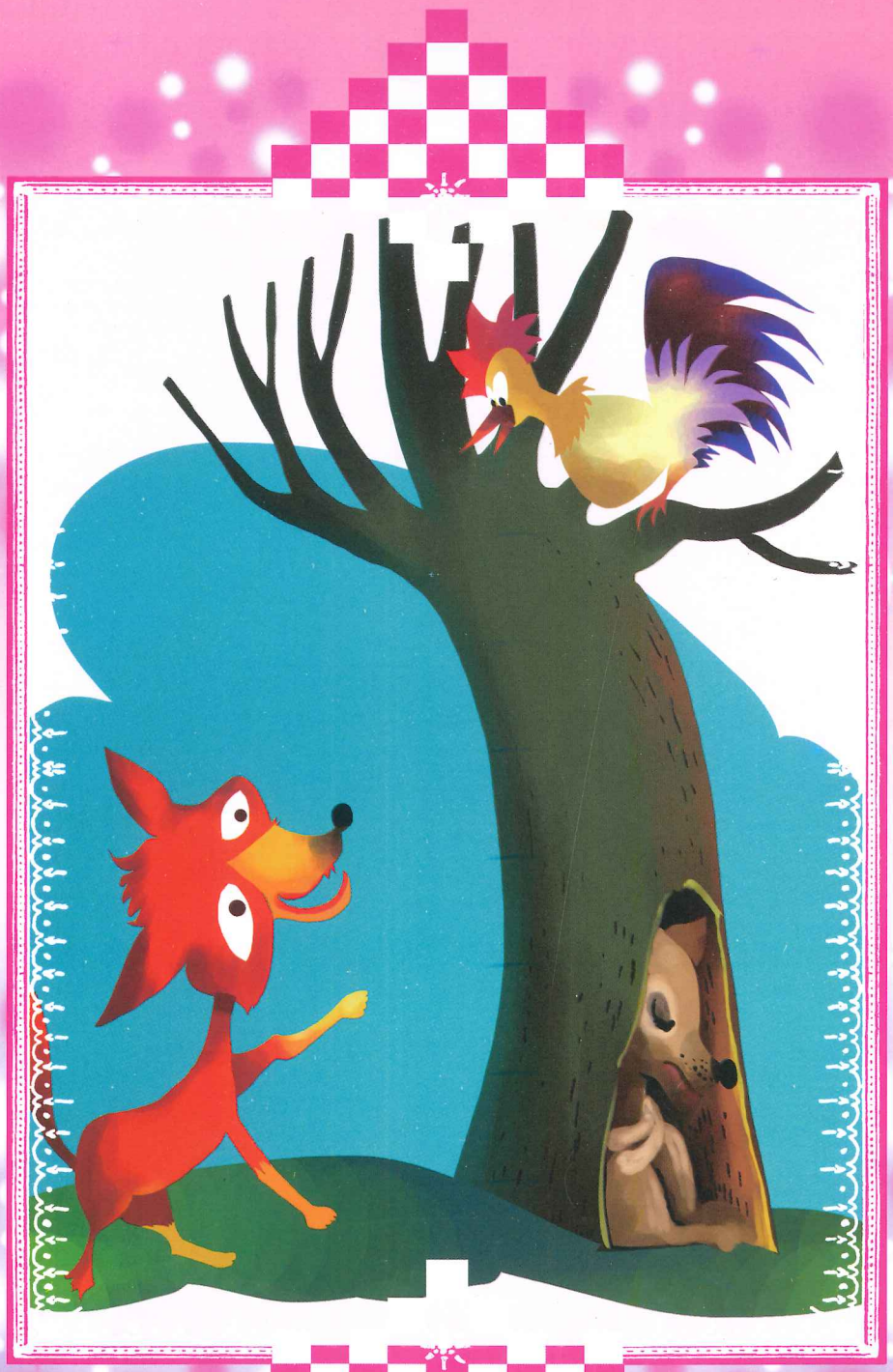
_____

_____

_____ دن تەقدىم

- يىلى - ئاينىڭ - كۈنى

شىرنى يەگكەن پاشا

(تاللانغان بالىلار مەسەللىرى)

تۈزگۈچى: تۇرسۇن قادىر

شىنجاڭ گۈزەل سەنئەت ـ فوتو سۈرەت نەشرىياتى
شىنجاڭ ئېلېكترون ئۇن ـ سىن نەشرىياتى

مەسئۇل مۇھەررىرى: خاسىيەت ئىبراھىم
مەسئۇل كوررېكتورى: ئابدۇرېھىم ئابلىمىت
مۇقاۋا ۋە بەت لايىھەلىگۈچى: تۇردىھاجىم تۇرغۇن
قىستۇرما رەسىمنى سىزغۇچى: ئادىلجان ئابلىز

ئەلپىدا ئاۋازلىق ئوقۇشلۇقلىرى

شرنى يەڭگەن پاشا

(تاللانغان بالىلار مەسەللىرى)

تۇزگۈچى: تۇرسۇن قادىر

نەشر قىلغۇچى: شىنجاڭ گۈزەل سەنئەت ـ فوتو سۈرەت نەشرىياتى
شىنجاڭ ئېلېكترون ئۇن ـ سىن نەشرىياتى
ئادرېسى: ئۈرۈمچى شەھىرى ئىقتىساد ـ تېخنىكا تەرەققىيات رايونى پەن ـ تېخنىكا باغچە يولى 5 ـ قورۇ
پوچتا نومۇرى: 830026
تارقاتقۇچى: شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسى
باسقۇچى: شىنجاڭ بايى باسما زاۋۇتى
فورماتى: 787 × 1092 مىللىمېتىر، 1/16
باسما تاۋىقى: 117.75
نەشرى: 2015 ـ يىلى 2 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
بېسىلىشى: 2015 ـ يىلى 7 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
كىتاب نومۇرى: ISBN 978 - 7 - 89415 - 023 - 3
ئومۇمىي باھاسى: 490.00 يۈەن (جەمئىي 20 كىتاب ۋە چەكمە قەلەم)

مۇندەرىجە

كىچىك خوراز بىلەن پادىشاھ 1
خوراز بىلەن گۆھەر 4
توخۇ ۋە قۇلاق 5
خوراز بىلەن ئۆردەك 7
خوراز، ئىت ۋە تۈلكە 8
مۇشۇكنىڭ كەچمىشى 9
كۈچۈك بىلەن مۇشۇك 11
مۇشۇك باتۇر 13
ھۇرۇن مۇشۇك 16
ئىچىۋالغاندا نېمىنى دېمەيدۇ 18
مۇشۇك بىلەن چاشقان 19
خاسىيەتلىك ياقۇت 20
ئىت بىلەن قوي 27
پاشا بىلەن بوغۇن 28
مۇز بىلەن سوغۇقنىڭ تويى 29
بۆرە بىلەن قاغىنىڭ دوستلۇقى 30
ئەقىللىك پاقا 31
چېكەتكە بىلەن چۈمۈلە 33
ئوۋغا چىققان «بۇرادەرلەر» 37
قېرى شىرنىڭ ھېكايىسى 38
ئېشەك بىلەن ئويۇنچى ئىت 39
بۆرە ۋە ساقال 40
ئۆزىنى بۇركۇت سەزگەن قاغا 41
يىلان بىلەن ئادەم 42
ئېشەك بىلەن بۆرە 43
ئاتنىڭ پۇشايمىنى 44

چۈشەنمىسەك، سىناشما..... 45
تەقدىرىڭ ئۆزۈڭگە باغلىق..... 46
ئەگەر مېڭىسى بولسا..... 47
ئوۋغا چىققان ئوۋلانغاي..... 49
كەپتەر بىلەن چۈمۈلە..... 51
قۇشقاچنىڭ ئوۋچىغا ئۆگىتىى..... 52
تۈلكىنىڭ جاۋابى..... 54
نەپس — يىرتقۇچ ئارسلان كەبىدۇر..... 55
تۈتى قۇشنىڭ ھىيلىسى..... 57
سەنمۇ شېشىلەرنى سۈندۈرغانمۇ؟..... 59
ئاچچىق ئۇزۇم..... 60
ئېشەكنىڭ ئەقلى..... 61
تۈلكىنىڭ ھىيلىسى..... 62
شىرنى يەڭگەن پاشا..... 63
نەي چېلىشنى ماڭا كىم قويۇپتۇ..... 64
قىزغانچۇق ئۆچكە..... 65
ئورۇنسىز ھەۋەس..... 66
كېلىشەلمەيدىغان شېرىكلەر..... 67
نېمىشقا ئۇلار كەلمەيدۇ؟..... 68
بۆرە، تۈلكە ھەم بۆدۈنە..... 70
تەكەببۇر سېغىزخان..... 82
مۇشۇكنىڭ تاپقان ئامالى..... 85
ئاچ بۆرە..... 87
ماختانچاق پاشىلار..... 91
ھاكاۋۇر ئېشەك..... 93
يولۋاس بىلەن توشقان..... 94
پاقا بىلەن چاشقان..... 95
تۈلكىنىڭ ئۆلۈمى..... 97
تۈلكىنىڭ ئامالى..... 100
يولۇچى بىلەن بۆرە..... 102
بۆرە بىلەن ئۆكۈز..... 105

كىچىك خوراز بىلەن پادىشاھ

بۇرۇنقى زاماندا بىر يوقسۇز خوتۇن ئۆتكەن بولۇپ، ئۇنىڭ ئاران بىرلا خورىزى بار ئىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە خوراز ئەخلەت ئارىسىدىن بىر دانە ئالماس تېپىۋاپتۇ.

دەل شۇ ۋاقىتتا ئۇ يەردىن پادىشاھ ئۆتۈپ كېتىۋاتقانىكەن. ئۇ، خوراز تېپىۋالغان ئالماسنى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا:

— ئالمىسىڭنى ماڭا بەر، — دەپتۇ.

خوراز ھۇرپىيىپ:

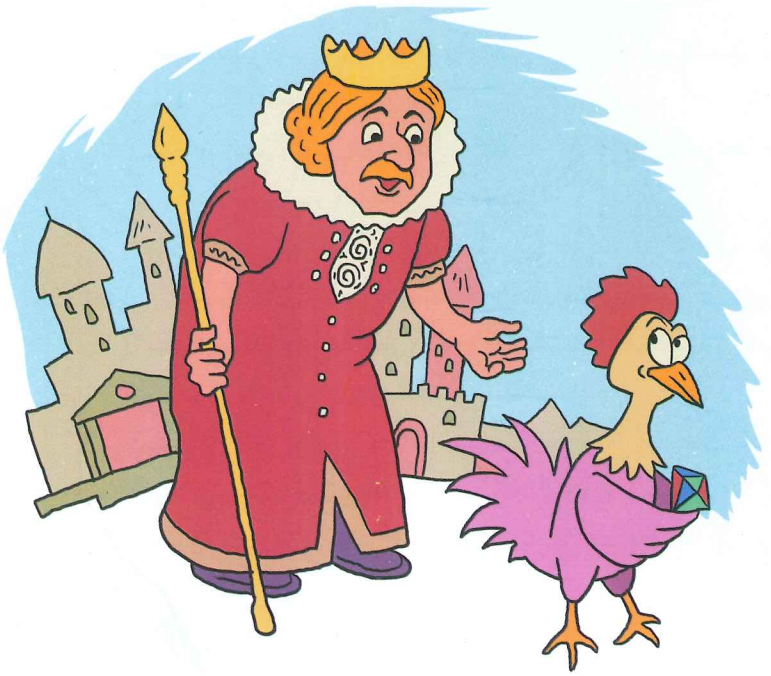
— ساڭا بېرەلمەيمەن، مېنىڭ ئىگەم نامىرات ئايال، ئۇنىڭغا كېرەك بولىدۇ، — دەپتۇ.

پادىشاھ زورلۇق بىلەن خورازدىن ئالماسنى تارتىۋاپتۇ-دە، ئوردىغا ئېلىپ بېرىپ خەزىنىسىگە يوشۇرۇپ قويۇپتۇ.

خورازنىڭ ئاچچىقى كەلگەنلىكتىن قوندىقىغا سەكرەپ چىقىپ:

— قو- قو- قو- قوق! ئەي پادىشاھ، ئالمىسىمنى قايتۇرۇپ بەر!— دەپ قىچقىرىپتۇ.

پادىشاھ خورازنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىماي دەپ ھۇجرىسىغا يوشۇرۇنۇۋاپتۇ ۋە خىزمەتچىلىرىگە ھەممە دېرىزە - ئىشىك، تۆشۈكلەرنى ئېتىكۈزۈۋېتىپتۇ. بۇ چاغدا خوراز دېرىزىگە سەكرەپ چىقىپ ئەينەكنى چوقۇپ، قاناتلىرىنى قېقىپ:

— قو- قو- قو- قوق! ئەي پادىشاھ، ئالمىسىمنى قايتۇرۇپ بەر!— دەپ قاتتىق قىچقىرىۋېرىپتۇ.

پادىشاھنىڭ ئاچچىقى كېلىپ:

— خىزمەتچى، ھەي خىزمەتچى، دەرھال خورازنى تۇتۇپ قۇدۇققا تاشلا،

ئاۋازى چىقمىسۇن، ــ دەپ بۇيرۇپتۇ.

خىزمەتچى خورازنى تۇتۇپ ئۇنى قۇدۇققا تاشلاپتۇ، لېكىن خوراز قۇدۇق ئىچىدە تۇرۇپ:

ــ ھەي سۇ، قارنىمغا كىر!ــ دەپتۇ.

قۇدۇقتىكى سۇنىڭ ھەممىسى قۇرۇپ، خورازنىڭ ئايىغىدىن تاجىسىغچە كىرىپتۇ.

شۇنىڭدىن كېيىن خوراز يەنە پادىشاھنىڭ دېرىزىسىگە چىقىپ:

ــ قو- قو- قو- قوق! ئەي پادىشاھ، ئالمىسمنى قايتۇرۇپ بەر!ــ دەپ قاتتىق قىچقىرىۋېرىپتۇ.

پادىشاھ ئاچچىقلىنىپ، خىزمەتچىسىگە:

ــ ھەي خىزمەتچى، سەن بېرىپ خورازنى تۇتۇپ، يېنىپ تۇرغان ئوتقا تاشلا، ــ دەپ بۇيرۇپتۇ.

خىزمەتچى خورازنى تۇتۇپتۇ-دە، يېنىپ تۇرغان ئوت ئىچىگە تاشلاپتۇ. خوراز بولسا يەنە ئۆزىگە:

ــ سۇ، ھەي سۇ! ئىچىمدىن چىقىپ ئوتنى ئۆچۈر!ــ دەپتۇ.

سۇ دەرھال ئوتنى ئۆچۈرۈپتۇ. شۇندىن كېيىن خوراز ھېچنېمىنى كۆرمىگەنىدەك، يەنە دېرىزىگە ئۇچۇپ چىقىپ، قانات قېقىرىۋېرىپتۇ ۋە:

ــ قو- قو- قو- قوق! ئەي پادىشاھ، ئالمىسمنى قايتۇرۇپ بەر!ــ دەپ ئاۋازدىنىڭ بېرىچە قاتتىق قىچقىرىپتۇ. پادىشاھ تېخىمۇ ئاچچىقلىنىپ:

ــ ھەي خىزمەتچى، سەن خورازنى تۇتۇپ، ھەرىلەر ئۇۋۇسىغا تاشلا، ھەرىلەر ئۇنىڭ گۆشىنى يېسۇن، ــ دەپتۇ.

خىزمەتچى خورازنى تۇتۇپ، ھەرىلەرنىڭ ئۇۋۇسىغا تاشلاپتۇ. خوراز ئۇ يەردىمۇ ئۆزىنىڭ بىلگىنىچە:

ــ ھەرىجانلار، ھەي ھەرىجانلار، تۆكلىرىم ئاستىغا كىرىپ بېكىنىۋىلىڭلار، قاناتلىرىم ئاستىغا يوشۇرۇنۇڭلار!ــ دەپتۇ.

ھەرىلەر ئۇنىڭ پەي ۋە قاناتلىرى ئارىسىغا كىرىپ يوشۇرۇنۇپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن خوراز پادىشاھنىڭ دېرىزىسىگە ئۇچۇپ چىقىپ قاناتلىرىنى قېقىپ:

ــ قو- قو- قو- قوق! ئەي پادىشاھ، ئالمىسمنى بەر!ــ دەپتۇ.

پادىشاھ ئەمدى نېمە قىلىشنى بىلەلمەي:

ــ ھەي خىزمەتچى، ماڭ، بېرىپ خورازنى تۇتۇپ كەل، ئۇنى تەختىمنىڭ ئاستىغا سولاپ، ئۇستىگە ئولتۇرۇپ بېسىپ ئۆلتۈرەي، ئاۋازى بىراقلا چىقماي قالسۇن!ــ دەپتۇ.

خىزمەتچى خورازنى تۇتۇپ ئەكەپتۇ. پادىشاھ ئۇنى دەرھال تەختىنىڭ ئاستىغا سولاپتۇ.

شۇئان خوراز:

— پەيلىرىم، پەيلىرىم، قاناتلىرىم، قاناتلىرىم، ھەرىلەرنىڭ ھەممىسنى قويۇپ بېرىڭلار، پادىشاھنى تازا چېقىپ بابلاپ ئەدىپىنى بەرسۇن!— دەپتۇ.

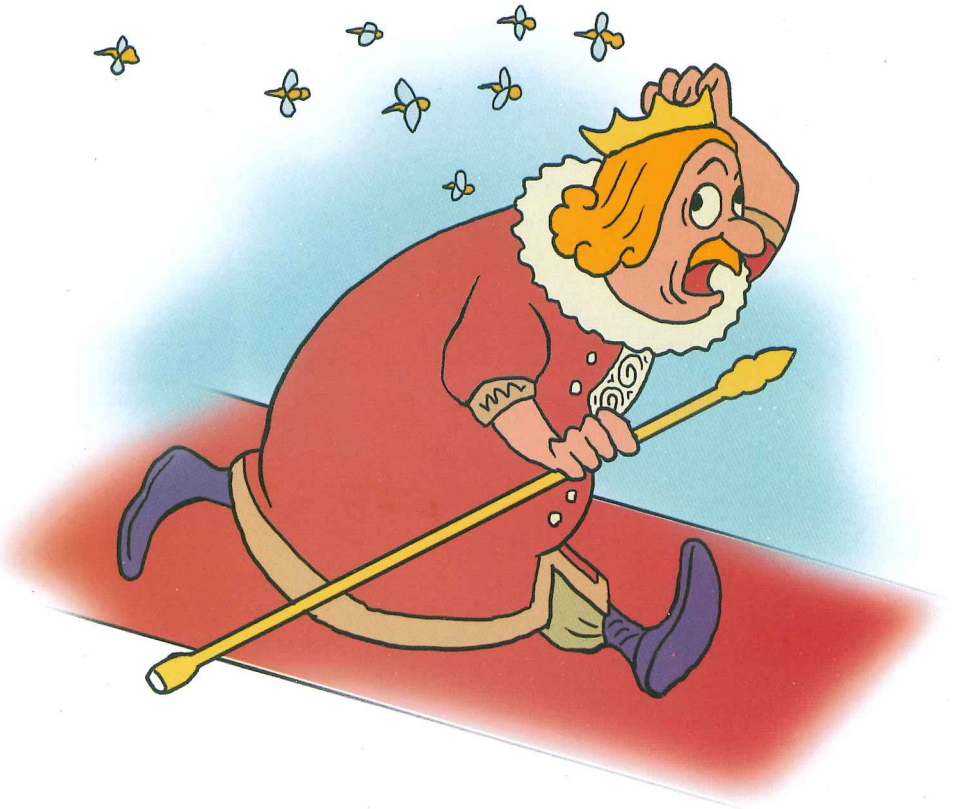
ھەرىلەر ئۇچۇپ چىقىپ، پادىشاھنى تازا چېقىشىپتۇ. شاھ ئىرغىپ تۇرۇپ، ئۇياقتىن بۇياققا يۇگۇرۇپتۇ.

— ۋاي - ۋاي، قۇرۇپ كەتسۇن بۇ خوراز! مۇنۇنى خەزىنىگە ئېلىپ بېرىڭلار، ئالمىسنى تېپىۋالسۇن!— دەپ ۋارقىراپتۇ ئاغرىقتا چىدىيالماي. شۇنىڭ بىلەن خورازنى خەزىنىگە ئاپىرىپتۇ. خوراز ئۇ يەرگە بارغاندىن كېيىن يەنە:

— قارنىم، ھەي قارنىم، سۇلتان ئوغرىلاپ ئالغان پۇللارنى يۇت!— دەپتۇ.

شۇنداق دېيىشى بىلەن تەڭلا پادىشاھنىڭ ئۇچ تاغارغا قاچىلاپ قويۇلغان پۇلى خورازنىڭ قارنىغا كىرىپ كېتىپتۇ.

خوراز بۇ پۇللارنى ئىگىسىگە ئەكېلىپ بېرىپتۇ. ئىگىسى بىر قىسمىنى ئۆزىگە ئېلىپ قېلىپ، قالغانلىرىنى كەمبەغەللەرگە ئۈلەشتۈرۈپ بېرىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئاجىز پۇقرالارنىڭ قولى پۇل كۆرۈپ، تۇرمۇشنى خۇشال - خۇرام ئۆتكۈزۈپتۇ. پادىشاھمۇ ئۇلارغا چېقىلالمايدىغان بولۇپتۇ.

خوراز بىلەن گۆھەر

كۈنلەرنىڭ بىرىدە بىر خوراز دانلاش ئۈچۈن قوندىقىدىن چۈشۈپ ئۆ كۈللۈك ـ سۈپرىندىلىكلەرنى تاتىلاشقا باشلاپتۇ. ئۇ خېلى ئۇزاق تاتىلاپمۇ يېگۈدەك بىر نەرسە تاپالماپتۇ. قورسىقى ئېچىپ تىت ـ تىت بولغان خورازغا تۈيۈقسىز توپا ئارىسىدىن ناھايىتى قىممەتلىك بىر گۆھەر ئۇچراپتۇ.

ـــ ئەي، ئېسىت!ـــ دەپ ئەپسۇس بىلەن چىللاپتۇ خوراز، ـــ بۇنىڭ ئورنىغا بىر دانە گۈرۈچ چىقسىمۇ مەيلى ئىدى. مەن ئۇچۇن يۈزلىگەن گۆھەردىن بىر دانە گۈرۈچ مۇھىم ئەۋزەلدۇر!

توخۇ ۋە قۇلاق

بۇره بىلەن تۈلكە بىر يەردە ياشايدىكەن، بىر كۈنى بۇره بىر توخۇنى تۇتۇۋېلىپ خۇشال ھالدا ئۆيگە قايتىپ كەپتۇ-دە، ئۇنى تۈلكىگە بېرىپ:

— بۇنى ئوبدان تازىلاپ يۇيۇپ پىشۇرغاچ تۇرغىن. مەن بېرىپ ئېيىقنى تەكلىپ قىلىپ كېلەي، — دەپتۇ-دە، ئېيىقنى چاقىرغىلى كېتىپتۇ.

تۈلكە توخۇنى پىشۇرۇشقا باشلاپتۇ. بىردەمدىن كېيىن توخۇ پىشىپتۇ. تۈلكىنىڭ نەپسى تاقىلداپ، ئاغزىدىن شۆلگەيلىرى ئېقىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن قازاندىكى توخۇنىڭ بىر پۇتىنى سۇندۇرۇپ ئېلىپ يەۋاپتۇ، ئۇنى يەپ بولۇپ يەنە يېگۈسى كەپتۇ-دە، بىر قانىتىنى سۇندۇرۇپ ئېلىپ يەپتۇ. ئۇ يېگەنسىرى تويماپتۇ. شۇنداق قىلىپ توخۇنى پۈتۈنلەي يەپ بوپتۇ.

بۇره قايتىپ كېلىپ:

— تۈلكىۋاي، توخۇ پىشتىمۇ؟— دەپتۇ. تۈلكە يالغاندىن:

— ئاز قالدى، — دەپتۇ. بۇره:

— مەن ئالدى بىلەن پىچاقنى بىلگەچ تۇراي. ئېيىق كەلسە، توخۇنى پىچاق بىلەن پارچىلاپ يەيلى، — دەپ ئۆزىنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ پىچاق بىلەپتۇ. بىرئازدىن كېيىن ئېيىق كەپتۇ. تۈلكە ئېيىققا:

— ئېيىق ئاكا، قاچ، بۇره سېنى ئالداپ كېلىپ قۇلىقىڭنى يېمەكچى، ئىشەنمىسەڭ، ئاڭلاپ باقە، بۇره شۇ تاپتا پىچاق بىلەۋاتىدۇ، — دەپتۇ. ئېيىق شۇنداق قۇلاق سالسا، راستىنلا پىچاقنىڭ تاشقا سۈركەلگەندىكى «شارت - شۇرت» قىلغان ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ. ئېيىق قورقىنىدىن كەينىگە قاراپ بەدەر تىكىۋېتىپتۇ. تۈلكە ئېيىقنىڭ قاچقىنىنى كۆرۈپ ئاللا - تەۋا كۆتۈرگىنىچە ئۆزىنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈپ بۇرىگە:

— قارا، سېنىڭ ئېيىق دوستۇڭ بەك يولسىزكەن. سەن ئۇنى ياخشى كۆڭلۈڭ بىلەن توخۇ گۆشى يېيىشكە تەكلىپ قىلساڭ، ئۇ توخۇيۇڭنى بۇلاپ كەتتى!— دەپتۇ.

بۆرە بۇنى ئاڭلاپ ئىشىنىپتۇ-دە، ئاچچىقىدىن سەكرەپ كېتىپتۇ. ئۇ قولىدىكى پەچاقنى قويۇپ قويۇشنىمۇ ئۇنتۇغان هالدا ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. ئۇ يۇگۇرۇپ چىقىپ قارىسا، ئېيىق هەدەپ قېچىۋاتقان. شۇنىڭ بىلەن بۆرە بىر تەرەپتىن قوغلاپ، بىر تەرەپتىن ۋارقىراپتۇ:

— هەي ئەخمەق ئېيىق، قايتىپ كەل!

ئېيىق شۇنداق قارىسا، بۆرە پېچاق كۆتۈرگەن هالدا قوغلاپ كېلىۋاتقان. ئۇ، بۆرە راستىنلا قۇلقىمنى كەسمەكچى ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپتۇ-دە، جېنىنىڭ بارىچە قېچىپ-تۇ. ئېيىق قانچىكى تېز قاچسا، بۆرە شۇنچە تېز قوغلاپتۇ. ئاخىر بۆرە ئېيىققا يېتىشىۋاپ-تۇ-دە، كەينىدىن بىرلا قامىلاپ تۇتۇۋېلىپ:

— هۇ قارا يۈز، مەن سېنى ياخشى كۆڭلۈم بىلەن توخۇ يېيىشكە تەكلىپ قىلسام، نېمىشقا توخۇنى بۇلاپ قاچسەن؟— دەپتۇ. ئېيىق قاتتىق رەنجىگەن هالدا:

— سەن نېمىشقا قۇلقىمنى كەسمەكچى بولسەن؟!— دەپتۇ.

— كىم شۇنداق دەيدۇ، مەن نېمىشقا سېنىڭ قۇلقىڭنى كەسكۈدەكمەن؟!— دەپ هاڭ - تاڭ بولۇپتۇ بۆرە.

— مەن نەدىمۇ سېنىڭ توخۇيۇڭنى بۇلاي؟— دەپتۇ ئېيىق. ئۇلار شۇ چاغدىلا ئۆز-لىرىنىڭ تۇلكىنىڭ ئالدام خالتىسىغا چۈشكەنلىكىنى بىلىپتۇ. ئۇلار دەررۇ تۇلكىنى تۇتقىلى بېرىپتۇ، لېكىن تۇلكە ئاللىقاچان قېچىپ كەتكەنكەن.

خوراز بىلەن ئۆردەك

بىر كۈنى خوراز بىلەن ئۆردەك بىللە دانلىغلى بېرىپتۇ. خوراز ئۆردەكنىڭ ئۆزى بىلەن تەڭ ماڭالمايۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئۆزىنى كۆرسەتمەكچى بوپتۇ ۋە كۆل بويىدىكى ئالما دەرىخى ئۈستىگە چىقىپ بىرنەچچىنى چىللىغاندىن كېيىن ئۆردەككە قاراپ:

ــ قارا ئاداش، مەن ھەم تېز ماڭالايمەن، ھەم بۇركۈتتەك ئۇچالايمەن، ئىشەنمەسەڭ قاراپ تۇر، ــ دەپتۇ-دە، قانىتىنى كېرىپ بىر ئۇچقانكەن، كۆلنىڭ ئوتتۇرىسىغا چۈشۈپ كېتىپتۇ-دە، بىردەمنىڭ ئىچىدىلا چۆكۈپ كېتىپتۇ. بۇنى كۆرگەن ئۆردەك كۆلگە چۈشۈپ خورازنى قۇتۇلدۇرۇۋاپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن خوراز پەقەت چوڭچىلىق قىلمايدىغان بولۇپتۇ.

خوراز، ئىت ۋە تۈلكە

خوراز بىلەن ئىت بىرلىشىپ سەپەرگە چىقىپتۇ. قاراڭغۇ چۈشكەندە، ئىت دەرەخ تۈۋىدىكى كاۋاكقا، خوراز بولسا دەرەخ ئۈستىگە چىقىپ ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. خوراز ئۆز ئادىتى بويىچە يېرىم كېچىدە ئورنىدىن تۇرۇپ، چىللاشقا باشلاپتۇ. ئاچلىقتىن ئورماندا ئايلىنىپ يۈرگەن تۈلكە ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ، چېپىپ كەپتۇ. خورازنى كۆرۈپ، ئاغزىدىن سۈيى ئاققىنىچە پەسكە چۈشۈرمەك مەقسىتىدە ئۇنى ماختاپ كېتىپتۇ. سۆزىنىڭ ئاخىرىدا:

ــ سەندەك پەرىشتە يۈزلۈك، شېرىن سۆزلۈك بىلەن دوست بولۇش مەن ئۈچۈن بەخت ئىدى!ــ دەپتۇ. خوراز ئۇنىڭغا قاراپ:

ــ يېنىڭدىكى دەرەخ كاۋىكىدا خىزمەتكارىم بار. ئېيت، شوتىنى قويسۇن، ئالدىڭغا چۈشمەن!ــ دەپتۇ.

تۈلكە خۇشاللىق بىلەن بېشىنى كاۋاكقا تىقسا ناھايىتى ھەيۋەتلىك بىر ئىت ئۇخلاپ ياتقۇدەك.

تۈلكە دەرھال ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپتۇ ۋە ئۆلەر ـ تېرىلىشىگە قارىماي قېچىپتۇ.

ــ بىز دوست بولماقچى ئىدىڭقۇ؟ــ دەپ توۋلاپتۇ خوراز ئۇنىڭ كەينىدىن.

ــ بەزى چاغدا دوستلۇقتىن ۋاز كېچىشمۇ ئاقىلانىلىكتۇر، ــ دەپتۇ تۈلكە قېچىپ كېتىۋېتىپ.

مۇشۇكنىڭ كەچمىشى

قەدىم زاماندا مۇشۇكلەر تېخى ئادەملەرگە ئۆگەنمىگەن بولۇپ، ئۇلار ئورمانلىقتا ياشايدىكەن.

بىر مۇشۇك بار ئىكەن. ئۇ توشقان بىلەن دوست ئىكەن. نەگە بارسا ئىككىسى بىللە بارىدىكەن. مۇشۇك ئۆز دوستىنىڭ ئەقلىگە قايىل ئىكەن.

بىر كۈنى توشقان كېيىك بىلەن سوقۇشۇپ قاپتۇ-دە، كېيىك توشقانىنى بىر ئۇسۇپ ئۆلتۈرۈپ قويۇپتۇ. بىچارە مۇشۇك يالغۇز قېلىشتىن قورقۇپ كېيىك بىلەن دوست بوپتۇ.

بىر كۈنى كېيىكنى قاپلان تالاپ تاشلاپتۇ. مۇشۇك قاپلان بىلەن دوست بوپتۇ. ئۇلار بىرلىكتە ئوۋ قىلىدىغان بولۇپتۇ. بۇنداق ھايات كەچۈرۈش خېلى ياخشى ئىكەنۇ، بىراق ئۇزاققا بارماپتۇ. قاپلان ئارسلان بىلەن ئېلىشىپ قېلىپ، ئۇنى ئارسلان ئۆلتۈرۈپ قويۇپتۇ.

مۇشۇكژاي تەقدىرگە تەن بېرىپ، ئارسلاننىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ بېرىپ، ئۇنىڭ بىلەن دوست بوپتۇ. كۈنلەردىن بىر كۈنى ئۇلار بىر توپ پىلغا دۇچ كېلىپ قاپتۇ-دە، يوغان بىر پىل ئارسلاننى ئۆلتۈرۈۋېتىپتۇ. مۇشۇك بولسا: «ئەگەر تىنچ ھايات كەچۈرەي دېسەڭ، پىلگە ئوخشاش ئادىشىڭ بولۇشى كېرەك. ئۇ ھەممە مەخلۇقلارنىڭ ئەڭ چوڭى، شۇنىڭدەك ئەڭ كۈچلۈكى ۋە ئەقىللىكى، ئۇنى ھەرھالدا ھېچكىم يېڭەلمەسە كېرەك!» دەپ ئويلاپ پىل بىلەن دوست بوپتۇ.

لېكىن ئۇنىڭ بۇ ئويمۇ ئۇزۇنغا بارماپتۇ. ئورمانغا ئوۋچى كەپتۇ-دە، پىلنى ئېتىپ ئۆلتۈرۈپتۇ.

بۇ قېتىم مۇشۇك گاڭگىراپ قاپتۇ. ئۆزى كۆرۈپ باقمىغان ئىككى پۇتلۇق كىچىكىنە مەخلۇقنىڭ شۇنداق ھەيۋەتلىك پىلنى ئۆلتۈرگىنىنى كۆرۈپ، «دېمەك، ھەممىدىن كۈچلۈكى ئاشۇنىڭ ئۆزى» دەپ ئويلاپتۇ. مۇشۇك ئوۋچىنىڭ كەينىدىن ئۆيىگىچە ئەگىشىپ بېرىپتۇ. لېكىن ئۆي ئىچىگە كىرىشكە جۈرئەت قىلالماپتۇ. ئۆيگە يېقىن بىر يەرگە مۆكۈۋاپتۇ.

ئۇ بىردىن قىيا - چىيا، چۇقان - سۈرەنىنى ئاڭلاپ قاپتۇ-دە، يۇگۇرگەن پېتى قېچىپ چىقىپ كېلىۋاتقان ئوۋچىغا كۆزى چۈشۈپتۇ. ئوۋچىنى قوغلاپ كېلىۋاتقان بىر ئايال چۆمۈچ بىلەن ئۇنى ئۇرۇۋاتقانمىش.

شۇ چاغدا مۈشۈك:

— مانا، ئاقىۋەت مەن مەخلۇقلارنىڭ ئىچىدە ئەڭ كۆچلۈكى كىم ئىكەنلىكىنى چۈشەندىم. ئەڭ كۆچلۈك مەخلۇق ئايال ئىكەن!— دەپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، مۈشۈك ئادەملەرنىڭ ئۆيىگە ئۆگەنگەنىكەن. ئاياللار بىلەن يېقىن دوست بولغانىكەن. چۈنكى ئاياللار دۇنيادىكى ھەممە نەرسىدىن قۇدرەتلىكرەك ئىكەن.

كۆچۈك بىلەن مۇشۇك

كۆچۈكنىڭ قورسقى ئېچىپ، تاغدا تېنەپ يۈرگەنكەن، ئالدىدىن بۆره چىقىپ قاپتۇ.

ــ هەي كۆچۈك، سېنى يەيمەن!ــ دەپتۇ ئۇ.

ــ قويساڭچۇ، بۆرىۋاي، ئالدى بىلەن قورسقىمنى تويدۇر، كېيىن نېمە قىلساڭ مەيلى، ــ دەپتۇ كۆچۈك.

ــ بولىدۇ، كەينىمدىن ماڭ ــ دەپتۇ بۆره ۋە كۆچۈكنى ئەگەشتۈرۈپ مېڭىپتۇ.

ئىككىسى مېڭىپ ـ مېڭىپ، كالا پادىسىغا دۇچ كېلىشىپتۇ. بۆره كۆچۈككە قاراپ:

ــ كۆچۈك، ماڭا قارا! كۆزلىرىم، قۇلاقلىرىم، ئاغزىم، قۇيرۇقۇم قانداق تۇرىدۇ؟ــ دەپتۇ.

ــ پاھ، كۆزلىرىڭ ئوتتەك يېنىپتۇ، قۇلاقلىرىڭ دىڭگايغان، ئاغزىڭ غاردەك ئوچۇق، قۇيرۇقۇڭ بولسا پۈتۈڭگا يېپىشىپ نوتىدەك ئېگىلىپ تۇرىدۇ، ــ دەپتۇ كۆچۈك.

ــ مانا قاراپ تۇر!ــ دەپتۇ بۆره ۋە ئوتلاۋاتقان موزايغا ئېتىلىپتۇ. بىرەمدە بوينىدىن بوغۇپ ئۆلتۈرۈپتۇ. شۇنداق قىلىپ ھەم بۆرىنىڭ، ھەم كۆچۈكنىڭ قورسقى تويۇپتۇ.

ــ ئەمدى تويدۇم، سېنى يېمەيمەن، خەير، ــ دەپ كېتىپ قاپتۇ بۆره.

كۆچۈك قالغان گۆشنى ئۈچ كۈن يەپتۇ. ئاخىر زېرىكىپ، ئوينىغۇسى كېلىپ، ئايلىنىپ كېلىشكە مېڭىپتۇ. يولدا بىر ئاچ مۇشۇك ئۇچراپتۇ.

ــ هەي، مۇشۇك، ــ سېنى يەيمەن، ــ دەپتۇ كۆچۈك.

ــ قويساڭچۇ، ئالدى بىلەن قورسقىمنى تويدۇر، ئاندىن مېنى يە!ــ دەپتۇ مۇشۇك

ئۇنىڭغا جاۋابەن.

— بولىدۇ، ئەمسە، كەينىمدىن ماڭ!— دەپتۇ كۆچۈك ۋە ئۆزى يول باشلاپتۇ.

ئۇلار تۆگىلەر ئوتلاپ يۈرگەن جايغا كېلىپ قېلىشپتۇ.

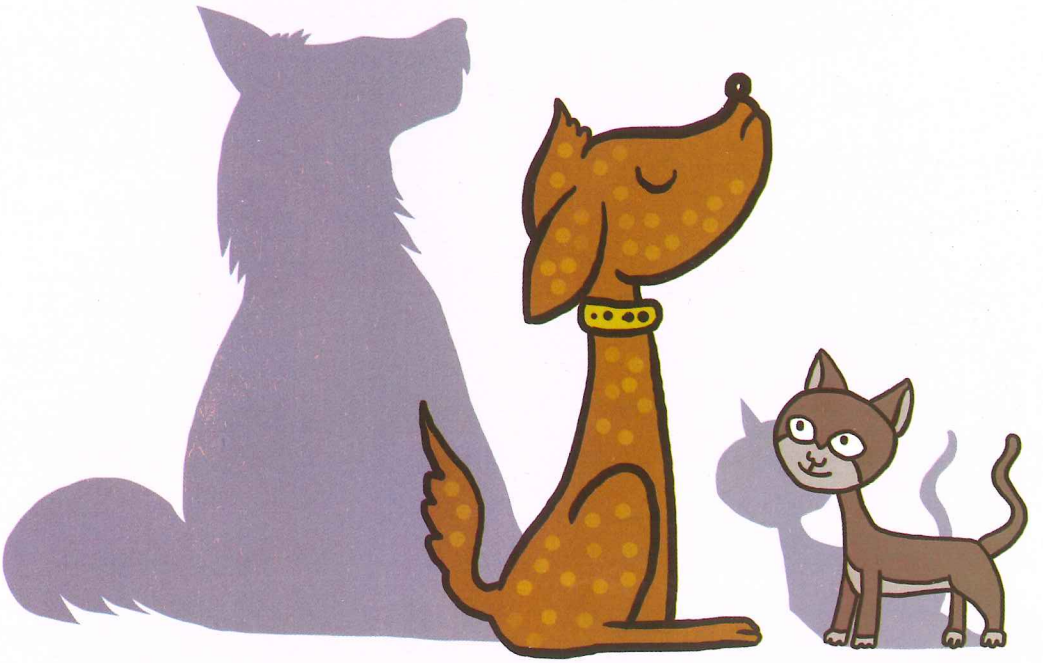
— ماڭا قارا، مۇشۇك! كۆزلىرىم، قۇلاقلىرىم، ئاغزىم ۋە قۇيرۇقۇم قانداق ئەكەن؟— دەپ سوراپتۇ كۆچۈك.

— نېمىمۇ دەي! كۆزلىرىڭ مەيۇس، قۇلاقلىرىڭ سالپايغان، ئاغزىڭ ئېچىلىپ، تىلىڭ ساڭگىلاپ تۇرۇپتۇ، قۇيرۇقۇڭ بولسا سۆرۈلۈپ ئاران كېلىۋاتىدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئۇنىڭغا مۇشۇك.

— ئەمدى قاراپ تۇر!

كۆچۈك شۇنداق دەپتۇ-دە، بىر تۆگىگە تاشلىنىپ، پۇتىدىن چىشلىمەكچى بولغانەكەن، تۆگە بېشىغا بىرنى تېپىپتۇ، شۇ هامان كۆچۈك ئۆلۈپتۇ.

— ۋاي، ماختانچاق، سەن تېخى بۆرە بولماقچىمىدىڭ. قولۇڭدىن كەلمەيدىغان ئىشقا ئۇرۇنۇپ نېمە قىلاتتىڭ! ئەمدى سەن مېنى ئەمەس، مەن سېنى يەيمەن، — دەپتۇ مۇشۇك.

مۇشۇك باتۇر

بىر مۇشۇك جاڭگاللىقتا يۈرسە، توساتتىنلا تۈلكە ئۇچراپ قاپتۇ. تۈلكە ئىلگىرى مۇشۇكنى كۆرمىگەنىكەن. ئۇنىڭ تەق - تۇرقىغا ھەيران بولۇپ، ھەن بۇ جاڭگاللىقتا شۇنچە ئۇزۇن يىل ياشىغان، بۇنداق بۇرۇتلۇق، بادىراڭ كۆز مەخلۇقنى كۆرمىگەنىكەنمەن، دەپ ئويلاپ سوراپتۇ:

— يول بولسۇن، كىم بولسىز؟

مۇشۇك كۆزىنى چەكچەيتىپ، بۇرۇتىنى داردايتىپ تۇرۇپ:

— مەن مۇشۇك باتۇر بولىمەن، جاڭگالنى سەيلە قىلىپ يۈرىمەن، — دەپتۇ. تۈلكە «باتۇر» دېگەننى ئاڭلاپ جالاقلاپ تىترەپ كېتىپتۇ، بىراق چاندۇرماسلىققا سېلىپ:

— سىزنىڭ يۈرتىمىزغا سەيلىگە كەلگەنلىكىڭىزنى ئاڭلاپ، ئۆيگە بېرىپ، تۇز - تەمىمىزنى تېتىپ كېتەرمۇ دېگەن ئۈمىدتە ئالايىتەن ئالدىڭىزغا كېلىۋىدىم، — دەپ تەزىم قىپتۇ. مۇشۇك «باتۇر»:

— تەلىپىڭنى يەردە قويماي، — دەپ تۈلكە بىلەن بىللە ئۆيگە كەپتۇ.

قورقۇپ كەتكەن تۈلكە مۇشۇكنىڭ ئۆيگە كەلگەنلىكىدىن ئېچىلىپ - يېيىلىپ، مۇشۇك «باتۇر»نى ئېغىز - بۇرنىدىن ئاشقىچە مېھمان قىپتۇ.

ئەتىسى مۇشۇك «باتۇر» ئۆيدە قاپتۇ، تۈلكە يەم ئىزدەپ ئوۋغا چىقىپتۇ. تۈلكە جاڭگاللىقنى ئارىلاپ كېتىۋاتسا، بۆرە ئۇچراپ سوراپتۇ:

— تۈلكىخان، كەم دىدار بولۇپ كەتتىڭىز؟

— ئەرگە تېگىۋالدىم!— دەپتۇ تۈلكە.

— ۋاي كىمگە؟

— مۇشۇك «باتۇر»غا!

— مۇبارەك بولسۇن، مۇشۇك باتۇر بىلەن دىدار كۆرۈشكىلى بولارمۇ؟

— بولىدۇ، بىراق ئاچچىقى بەك يامان، كۆڭلىگە ياققانغا ئامراق، ياقمىغانىڭ بىر مۇجۇپلا جېنىنى ئالىدۇ، — دەپتۇ تۈلكە.

تۈلكە بۆرىدىن ئايرىلىپ، ئانچە ئۇزۇن ماڭمايلا يولۇاسقا يولۇقۇپ قاپتۇ. يولۋاس تۈلكىدىن ھال - ئەھۋال سورىغانىكەن، بۆرىگە نېمە دېگەن بولسا، شۇنى دەپتۇ-دە، كېتىپ قاپتۇ.

يولۇاسنىڭ يۇرىكى ئاغزىغا تىقىلىپ، ئورنىدا تۇرالماي قاپتۇ. قورسىقىنىڭ ئاچلىقىغا قارىماي، بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ بۆرىنىڭ يېنىغا كېلىپ:

ــ ئۇكام بۆرىجان، ئالەمدە نېمە ئىشلار بولۇۋاتىدۇ، تۆلكىخانىنى كۆرەلىدىڭمۇ؟ــ دەپ سوراپتۇ. بۆرە:

ــ ھەي، يولۇاس ئاكا، قويساڭچۇ، بۇ تۆلكىخانىنىڭ قىلغان ئىشىنى، مۇشۇك باتۇر دېگەنگە تېگىپتۇ. مۇشۇك باتۇر كۆڭلىگە ياققانغا ئامراق ئىكەن، ياقمىغانىنىڭ بىر مۇجۇلا جېنىنى ئالمايكەن. تۆلكىخان بېشىمزغا بالا تېرىيدىغان بوپتۇ، ــ دەپ بېشىنى لىڭشىتىپتۇ.

ــ شۇنداق ـ شۇنداق، ــ دەپ قۇۋۇەتلەپتۇ يولۇاس. ئۇلار نېرى ـ بېرى گەپلەردىن كېيىن، زېيان ـ زەخمەتتىن ساقلىنىش ئۈچۈن ئىككىسى بىرلىشىپ مۇشۇك «باتۇر» بىلەن تۆلكىخانىنى چاقىرماقچى بولۇپتۇ. ئارىدىن كۆپ ئۆتمەيلا يولۇاس بىر ئۆكۈز، بۆرە بىر قوي ھازىرلاپ، مۇشۇك باتۇر بىلەن تۆلكىخانىنى ئۆيىگە چاقىرىپتۇ.

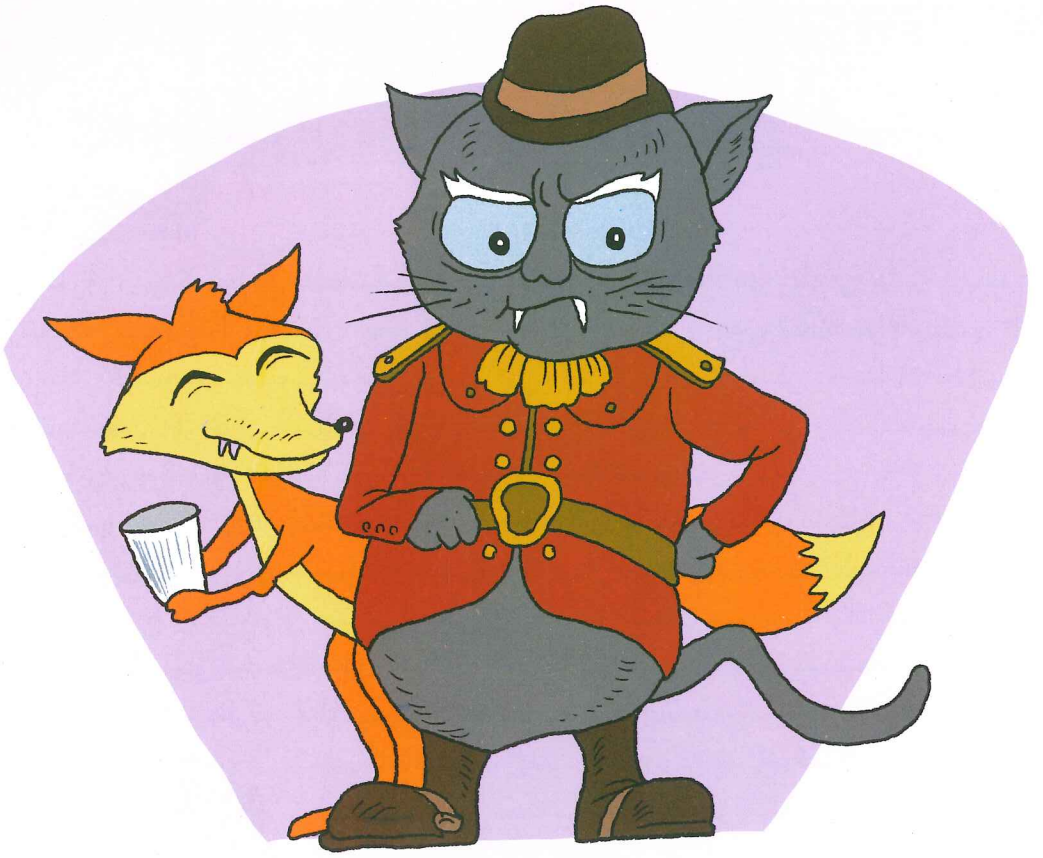
ــ ھەي، ــ دەپتۇ بۆرە يولۇاسقا مەسلىھەت كۆرسىتىپ، ــ «بالا ـ قازا كۆرۈنۈپ كەلمەس، پۇت ـ قولىنى ساڭگىلىتىپ» دېگەن گەپ بار. مۇشۇك باتۇرنى ئۇنداق قىلمايدۇ دېگىلى بولمايدۇ، ئىشقىلىپ، ئۆزىمىزنى دالدىغا ئېلىپ تۇرايلى.

ــ ئۇنداقتا، ئۇلار كەلگەندە، مەن قارىغايىنىڭ ئۈچىغا چىقىۋالاي، ــ دەپتۇ يولۇاس.

ــ مېنى بىر جايغا يوشۇرۇپ قويۇڭ، ــ دەپتۇ بۆرە. يولۇاس بۆرىنى شاخ ـ شۇمبىنىڭ ئاستىغا يوشۇرۇپ قويۇپ، ئۆزى قارىغايىنىڭ ئۈچىغا چىقىپ، مۇشۇك باتۇر بىلەن تۆلكىخانىنىڭ يولىغا قاراپ تۇرۇپتۇ. بىرھازادىن كېيىن قارىغايىنىڭ ئۈچىدا تۇرغان يولۇاس بۆرىگە:

ــ ئۇكام جىم يات، مىدىرلىما، كېلىۋاتىدۇ، ــ دەپتۇ. بۆرە دېمىنى ئىچىگە يۇتۇپ، قىمىر قىلماي يېتىپتۇ. كۆپ ئۆتمەيلا مۇشۇك «باتۇر» بىلەن تۆلكىخان قاتارلىشىپ يېتىپ كەپتۇ. مۇشۇك «باتۇر» ئىشىك ئالدىدا تۇرغان قوينىڭ ئوڭ تەرىپىدىن سەكرەپ سول تەرىپىدىن چۈشۈپتۇ. ئۆكۈزنىڭ يېنىغا كېلىپ بىر سەكرەپ ئۇستىگە چىقىپ، يەنە بىر سەكرەپ يەرگە چۈشۈپ، ئۆكۈزنىڭ قۇيرۇقىدىن چىشلەپ تارتىپ ـ تارتىپ قويۇپ:

ــ مياۋ ـ مياۋ، ــ دەپتۇ. بۇ قارىغايىنىڭ ئۈچىدا تۇرغان يولۇاسقا «بۇ ئاز، بۇ ئاز» دېگەندەك ئاڭلىنىپتۇ. يولۇاس تېخىمۇ قورقۇپ، يۇرىكى پوكۇلداپ كېتىپتۇ. بۆرە

مۇشۇك «باتۇر»نى كۆرمەك بولۇپ تۇمشۇقىنى چىقارغانىكەن، شاخ ـ شۇمبا شىلدىرلاپ كېتىپتۇ. مۇشۇك، بۇ چاشقان ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپ شىلدىرلىغان تەرەپكە ئۆزىنى ئېتىپتۇ. بۆرە قورقۇپ كېتىپ، ئورنىدىن سەكرەپ قوپۇپ، قۇيرۇقىنى تىكۈيتىپتۇ. بۆرىدىن قورققان مۇشۇك «باتۇر» ئالاقزادە بولۇپ، يۈگۈرگەن پېتى يولۇاس چىقىۋالغان قارىغايغا يامىشىپتۇ. قارىغاينىڭ ئۇچىدىكى يولۇاس ئەمدى يەرگە سەكرىمىسەم، مۇشۇك باتۇر بىر مۇجۇپلا جېنىمنى ئالىدۇ، دەپ ئويلاپ ئۆزىنىڭ نېمە بولارىغا قارىماي، يەرگە سەكرەپتۇ. قاراپ تۇرغان تۈلكە:

ــ مۇشۇك باتۇر قوغلاڭ، ۋاي قوغلاڭ، ــ دەپ ۋارقىراپ بېرىپتۇ. بۆرە بىلەن يولۇاس بەدەر قېچىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن بۇ جاڭگالدا يولۇاس بىلەن بۆرە تۇرمايدىغان بولۇپ قاپتۇ.

ھۇرۇن مۇشۇك

بۇرۇن بىر كەمبەغەل باينىڭ قىزىغا ئۆيلىنىپتۇ. قىز ئۆزىنىڭ ھۇرۇنلۇقى بىلەن نام چىقارغانىكەن. كەمبەغەل، ھۇرۇن خوتۇنۇمنى پەقەت ئۇرمايمەن، دەپ ۋەدە بەرگەنىكەن.

ياش كېلىنچەك كۆنىۋيى بىكار يۈرىدىكەن، ئۇ يەردىكى نەرسىنى بۇ يەرگە ئېلىپمۇ قويمايدىكەن. كۆنىۋيى لاغايلاپ يۈرۈپ غەيرەت قىلىشتىن باشقىنى زادىلا بىلمەيدىكەن. ئېرى بولسا ۋەدىسىدە تۇرۇپ، ئۇنى بىرەر قېتىممۇ ئۇرماپتۇ.

لېكىن، بىر كۈنى ئۇ ئىشقا ماڭىدىغان چېغىدا مۇشۇككە شۇنداق دەپتۇ:

— ماڭا قارا ھۇرۇن، گېپىمگە ياخشىراق قۇلاق سال، ئىشتىن قايتقىنىمدا ئۆيدىكى ھەممە ئىش تەق بولسۇن، ئۆيلەرنى سىيرىپ ـ سۈپۈرۈپ، تاماق ئېتىپ ھەم چاق ئېگىرىپ تۇرغىن. ئەگەر ئېيتقانلىرىمنى قىلمىساڭ، شۇنداق ئەدىپىڭنى بېرىمەنكى، بىر ئۆمۈر ئېسىڭدىن چىقمايدۇ.

مۇشۇك بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ ئوچاق ئۈستىدە مۇگدەپ يېتىۋېرىپتۇ. خوتۇنى بولسا، ئېرىم ئەقلىدىن ئېزىپتۇ، دەپ ئويلاپ ئۇنىڭغا شۇنداق دەپتۇ:

— ھەي ئېرىم، نېمىلەرنى دەۋاتسەن؟ بۇ ئىشلار مۇشۇكنىڭ قولىدىن كەلمەيدىغۇ.

— قولىدىن كېلەمدۇ ـ كەلمەمدۇ، ماڭا بەربىر!— دەپتۇ ئېرى، — بۇ ئىشلارنى ئۇنىڭدىن باشقا كىمگە بۇيرۇيمەن؟ ئىشتىن كەلگۈچە تاپىلىغان ئىشلارنى قىلمىسا، شۇنداق ئەدىپىنى بېرىمەنكى، بىر ئۆمۈر ئېسىدىن چىقمايدۇ!

ئۇ شۇنداق دەپ ئىشقا كېتىپتۇ. ياش كېلىنچەك بولسا، ئۇ قوشنىسىنىڭكىدىن بۇ قوشنىسىنىڭ ئۆيىگە چىقىپ قۇرۇق گەپ سېتىپ يۈرۈپتۇ... ئۆيىگە كېلىپ قارىسا، مۇشۇك مۇگدەپ يانقانمىش، ئوچاقتىكى ئوت ئۆچۈپ قالغانمىش.

كېلىن مۇشۇكنى ئىشقا سالماقچى بولۇپ:

— قېنى مۇشۇكجان، تۇر، ئوچاققا ئوت ياق! بولمىسا كۆرگۈلۈكۈڭنى

كۆرۈسەن!ــ دەپتۇ، لېكىن مۇشۇك پەرۋا قىلماي خورەك تارتىپ يېتىۋېرىپتۇ.

ئېرى ئىشتىن قايتىپ كەپتۇ. قارىسا تاپىلغان ئىشلارنىڭ بىرىمۇ ئورۇنلانماپتۇ. ئۇ، مۇشۇكنى خوتۇنىنىڭ بېلىگە باغلاپ، قامچا بىلەن راسا بىر ساۋدىپتىكەن، خوتۇنى ئېرىگە يالۋۇرۇشقا باشلاپتۇ. چۈنكى مۇشۇك ئايالنىڭ بېلىگە ھەممە تىرناقلىرىنى پاتۇرۇپ قان قىپتۇ.

ــ بولدى، بولدى، مۇشۇكنى ئۇرما! ئۆي ئىشلىرىنى بىلمىگىنى ئۈچۈن ئۇ گۇناھكار ئەمەسقۇ؟

ــ بولمىسا ئۇنىڭ ئورنىدا ئۆزۈڭ ئىشلەشكە ۋەدە بېرەمسەن؟ــ دەپ سوراپتۇ ئېرى.

ــ ۋەدە بېرىمەن، ئېيتقانلىرىڭنىڭ ھەممىسىنى قىلىمەن، لېكىن بۇ مۇشۇكنى ئۇرما!ــ دەپتۇ خوتۇنى.

ئۇلار شۇنداق كېلىشىپتۇ. ياش كېلىنچەك ئۆز دەردىنى ئانىسىغا ئېيتىماقچى بولۇپ ئۆيىگە بېرىپتۇ.

ــ مەن مۇشۇكنى بېلىمگە باغلاپ ئۇرماسلىقى ئۈچۈن ھەممە ئىشنى ئۆزۈم قىلىشقا ۋەدە بەردىم، ــ دەپتۇ ئۇ ئانىسىغا، بۇنى ئاڭلاپ دادىسى گەپكە ئارىلىشىپتۇ.

ــ ۋەدە بەردىڭمۇ، ئۇنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىشىڭ كېرەك. بولمىسا مۇشۇك ئەتە يەنە كالتەك يەيدۇ، ــ ئۇ شۇنداق دەپ قىزىنى ئېرىنىڭ قېشىغا ماڭدۇرۇپتۇ.

ئەتىسى ئېرى يەنە مۇشۇككە ئىش تاپىلاپتۇ، لېكىن مۇشۇك بۇ قېتىممۇ ئورنىدىن مىدىرلىماپتۇ. ياش كېلىنچەك بولسا كۈنبويى قوشنىلىرىنىڭ ئۆيىدە يۈرۈپتۇ. ئېرى ئىشتىن قايتىپ كېلىپ مۇشۇكنى يەنە خوتۇنىنىڭ بېلىگە باغلاپ راسا ساۋاپتۇ. ياش كېلىنچەك ئېرىنى ئاتا ـ ئانىسىغا چاقماقچى بولۇپ ئۆيىگە بېرىپتۇ، لېكىن دادىسى ئۇنى بىر ۋارقىراپ قوغلاپتىكەن، ئايىغىنى كۆتۈرگەن پېتى قېچىپتۇ.

ئېرى ئۆچىنچى كۈنى مۇشۇككە يەنە ئىش تاپشۇرۇپتۇ. مۇشۇك كۆپ تاياق يېگەن بولسىمۇ بەرىبىر ھېچ نەرسە قىلالماپتۇ. ئەمما، ھەممە ئىشنى ياش كېلىنچەكنىڭ ئۆزى قىلىدىغان بولۇپتۇ. ئوت يېقىپتۇ، سۇ ئەكىرىپتۇ، تائام تەييارلاپتۇ، ئۆينى سۈپۈرۈپتۇ ھەم چاق ئىگىرىپتۇ. قىسقىسى، ئۇ پۈتۈن ئىشنى ئورۇنلاپتۇ. بىچارە مۇشۇككە ئۇنىڭ ئىچى ئاغرىيدىكەن ھەم مۇشۇكنىڭ تىرنىقىنىڭ ئۆزىگە سانجىلىشىنى خىيالىدىن زادىلا كەتكۈزمەيدىكەن. كەچتە ئېرى ئۆيىگە قايتىپ كېلىپ قارىسا، ھەممە ئىش تەق تۇرغۇدەك. شۇنىڭ بىلەن ئۇ:

ــ قورقما مۇشۇك، ئەمدى ساڭا قول تەگكۈزمەيمەن!ــ دەپتۇ.

ياش كېلىنچەك ئۇنىڭدىن تولىمۇ خۇرسەن بولۇپ، داستىخان سېلىپ ئېرىنىڭ ئالدىغا تاماق كەلتۈرۈپتۇ، ئىككىسى مەززە قىلىپ يەپتۇ.

كېيىن بۇ ئىش ئادەتكە ئايلىنىپ قاپتۇ. مۇشۇكمۇ كالتەك يېمەپتۇ، ياش كېلىنچەك بولسا تولىمۇ چاققان بولۇپ كېتىپتۇ. ئۇ، ئېرىنىمۇ، ئۆزىنىمۇ خۇشال قىلىپتۇ.

ئىچۇالغاندا نېمىنى دېمەيدۇ

دۇنيا بويىچە ھەرقايسى ئەللەرنىڭ ھاراقلىرىنىڭ كۈچىنى سىناش مۇسابىقىسى ئۆتكۈزۈلۈپتۇ. تاللىنىپ، شاللىنىپ ئەنگلىيە، فرانسىيە، جۇڭگو ھاراقلىرى چېمپىيونلۇق تالـ-ششقا چۈشۈپتۇ. بۇ مۇسابىقىنىڭ شەرتى ھاراقنى ئالدى بىلەن چاشقانغا ئىچۈرۈپ چاشقانـ-نىڭ كەيپىگە قاراپ باھالاش ئىدى. بارىدىكەن. ئالدى بىلەن چاشقانغا ئەنگلىيەنىڭ ۋىـ-سكىسى ئىچۈرۈلۈپتۇ. بىرنەچچە مىنۇت ئۆتكەندىن كېيىن چاشقاننىڭ كۆزلىرى ئەلەس بـو-لۇپ، ئۇخلاپ قاپتۇ. ئاندىن كېيىن باشقا چاشقانغا فرانسىيە بىراندىسى ئىچۈرۈلۈپتۇ. بـ-راندى ئىچكەن چاشقانمۇ ئىككى يېنىغا ئالىيىپ قاراپ قويۇپلا ئۇخلاپ قاپتۇ.

نۆۋەت جۇڭگوغا كەپتۇ. چاشقانغا «ئىلى ئالاھىدە ھارىقى» ئىچۈرۈلۈپتۇ. بىرنەچـچە مىنۇت ئۆتكەندىن كېيىن چاشقاننىڭ كۆزلىرى چۆچەكتەك بولۇپ، ئىككى يېنىغا ئالـ-يىپ قاراپ، تۇرغانلارغا:

ــ مۇشۇك دېگەن لاتا قېنى؟!ــ دەپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن ئىلى ئالاھىدە ھارىقى چېمپىيون بوپتۇ.

مۇسابىقە پەيتىدە بىر بۇلۇڭدا بىر مۇشۇك تاماشا قىلىپ تۇرغانىكەن. چاشقاننىڭ ھېلىقى گېپى مۇشۇككە ھار كەپتۇ. مۇسابىقە ئاخىرلاشقاندا ھېلىقى چاشقاننى مۇشۇك كاپ قىلىپ تۇتۇۋېلىپ:

ــ ھە نوچى، بايا ئەجەب نوچلىق قىلىپ كەتتىڭا، ئەمدى گېپىڭ بولسا ئېيـ-تە!ــ دەپتۇ.

ــ ھەي مۇشۇك، ئىچۇالغاندا نېمىلەرنى دېمەيدۇ؟ــ دەپتۇ چاشقان.

مۇشۇك بىلەن چاشقان

بىر كۈنى چاشقان قورسقىنى تويغۇزۇش ئۈچۈن كامارىدىن چىقىپ ئېتىز قىرىنى بويلاپ خاماندىكى بۇغدايغا قاراپ مېڭىپتۇ. دەل شۇ چاغدا مۇشۇك چاشقاننى كۆرۈپ قېلىپ ئۇنى تۇتۇۋاپتۇ. چاشقان ئۆزىنىڭ ئامان ـ ئېسەن قۇتۇلۇپ كېتىشىگە كۆزى يەتمىگەندىن كېيىن مۇشۇككە مۇنداق دەپتۇ:

ــ مۇشۇك ئاكا، سىز مېنى يېسىڭىزمۇ قورسقىڭىز تويمايدۇ. ئاۋۇ يەردە مېنىڭ كۆپلىگەن دوستلىرىم بار. مەن سىزنى ئاشۇ يەرگە باشلاپ باراي، ھەممىمىزنى يەڭ، قورسىقىڭىز ئاسانلا تويىدۇ.

چاشقانىڭ سۆزىنى ئاڭلىغان مۇشۇك ئاشۇ چاشقانلارنى يەپ بىراقلا تويمايمەنمۇ، دەپ ئويلاپ چاشقاننى قويۇۋېتىپ، ئۇنىڭغا ئەگىشىپ مېڭىپتۇ. چاشقان بىردەم مېڭىپلا كامىرىغا كىرىپ كېتىپتۇ. مۇشۇك خېلى ئۇزۇن ساقلاپ تۇرغان بولسىمۇ چاشقان چىقماپتۇ. بىر چاغدا چاشقان:

ــ ھەي ئەخمەق مۇشۇك، بىزنى چىقامدىكىن دەپ خام خىيال قىلما، ــ دەپتۇ. مۇشۇك شۇ چاغدىلا ئۆزىنىڭ ئالدىنغانلىقىنى ھېس قىلىپتۇ.

خاسيەتلىك ياقۇت

بۇرۇنقى زاماندا بىر قىشلاقتا ئانا ـ بالا ياشايدىكەن. بىر كۈنى ئانىسى:

ـــ ئوغلۇم، بازارغا بېرىپ نان ئېلىپ كەل، ـــ دەپ ئوغلىنى بازارغا يولغا سالىتۇ.

بالا پۇلنى ئېلىپ كوچىغا چىقىپتۇ. ئۇزاق ماڭماي بىر توپ بالىلارنىڭ توپلىشىپ، ئورۇق بىر مۇشۇكنىڭ قۇيرۇقىغا يىپ باغلاپ قىيناۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، رەھمى كېلىپ:

ـــ ھەي بالىلار، مۇشۇكنى ساتامسىلەر؟ـــ دەپتۇ.

ـــ ساتىمىز، ـــ دەپتۇ بالىلار.

ـــ نەچچە پۇل؟

ـــ خالىغىنىڭنى بەر.

ـــ مانا، ئېلىڭلار!ـــ بالا قولىدىكى پۇلنى بېرىپ، مۇشۇكنى قۇچاقلاپ ئۆيىگە قايتىپتۇ.

ـــ ئەكەلدىڭمۇ؟ـــ دەپ سوراپتۇ ئانىسى.

ـــ ھەئە، لېكىن نان ئەمەس، مۇشۇك ئەكەلدىم، ـــ دەپتۇ ئوغۇل.

ـــ ۋاي ئوغلۇم، بۇ نېمە قىلغىنىڭ؟

بالا ۋەقەنى ئانىسىغا چۈشەندۈرۈپ بولۇپ دەپتۇ:

ـــ بىر كۈن نان يېمىسەك ھېچ ئىش بولماس!

ـــ مەيلى، بولار ئىش بوپتۇ، ـــ دەپتۇ ئانىسى.

يەنە بىر كۈنى ئانىسى ئوغلىنى گۆش ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن قاسساپنىڭ قېشىغا ئەۋەتىپتۇ.

بالا كوچىدا كېتىۋېتىپ، بىر توپ بالىلارنىڭ ئورۇق بىر كۆچۈكنى ئوتتۇرىغا ئېلىپ «تۇمشۇقىغا ئۇر!»، «كاللىسىغا سال!» دەپ تاش بوران قىلىۋاتقانلىقىغا دۇچ كېلىپ قاپتۇ.

ـــ ھەي بالىلار، ـــ دەپتۇ ئۇ كۆچۈكنە رەھمى كېلىپتۇ، ـــ كۆچۈكنى ساتامسىلەر؟

ـــ ساتىمىز.

ـــ نەچچە پۇل؟

ـــ خالىغىنىڭنى بەر.

ـــ مانا، ئېلىڭلار.

بالا كۆچۆكنى ئېلىپ ئۆيىگە قايتىپتۇ.

— هە ئوغلۇم، گۆش ئەكەلدىڭمۇ؟— دەپ سوراپتۇ ئانىسى.

— ئانا، مېنى ئۇرماڭ، بەرگەن پۇلىڭىزغا كۆچۈك سېتىۋالدىم.

— ۋاي ئوغلۇم! ئۆزىمىز كەمبەغەل تۇرساق، گۆش سېتىۋېلىش ئۈچۈن ئاران جەمـ
لىگەن پۇلىمىزغا كۆچۈك سېتىۋالغىنىڭ نېمىسى؟ ئۇنى قانداق باقىمىز؟

— بىر كۈن گۆش يېمىسەك ھېچ ئىش بولماس. كۆچۈكنى بىر ئامال قىلىپ باقـ
ىمىز.

يەنە بىر كۈنى ئانىسى ئوغلىغا پۇل بېرىپ، ياغ ئېلىپ كەلگىلى بازارغا ئەۋەتىپتۇ.

بالا بازارغا كېتىۋاتسا، يولدا بىر توپ بالىلار يىغىلىشىپ، قاپقانغا چۈشكەن چاشقـان بالىسىنى قىينىاپ ئويناۋاتقانكەن.

— ھەي بالىلار، چاشقاننى ساتامسىلەر؟— دەپتۇ ئۇ.

— ساتىمىز!— دېيىشىپتۇ بالىلار.

بالا چاشقاننى سېتىۋېلىپ، ئۆيىگە كېلىپتۇ.

— هە ئوغلۇم، ياغ ئەكەلدىڭمۇ؟— دەپ سوراپتۇ ئانىسى.

— مېنى كەچۈرۈڭ!— دەپتۇ بالا ۋە ۋەقەنى سۆزلەپ بېرىپتۇ.

ئانىسى ئوغلىنى ناھايىتى ياخشى كۆرگەچكە بۇ قېتىممۇ ئۇندىمەپتۇ.

كۈنلەر ئۆتۈۋېرىپتۇ. بالا يىگىت بولۇپتۇ. مۇشۇك، چاشقان، كۆچۈكلەرمۇ چوڭ بولۇشۇپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە يىگىت دەريادىن بېلىق تۇتۇپ كەپتۇ. ئۇنى تازىلاۋېتىپ، ئۆپكىسىنى ئىتىغا تاشلاپ بېرىپتۇ.

ئىت ئۇنىڭغا بېلىقنىڭ ئۆپكىسى ئىچىدىن قۇياشتەك نۇر چېچىپ تۇرغان كىچىك كىنە بىر تال تاش تېپىپ بېرىپتۇ. بۇ تاش — ياقۇت ئىكەن.

يىگىت ئىنتايىن سۆيۈنۈپتۇ. ياقۇتنى تىلىنىڭ ئاستىغا قويۇپ تىلەپتۇ:

— يېمىكىمىز مول بولسۇن!

شۇ ھامان يىگىتنىڭ ئالدىدا ھەر خىل نازۇ نېمەتلەر تەل بوپتۇ.

يىگىت ئانىسىنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ بېرىپ، ياقۇتنى كۆرسىتىپتۇ. ئانىسى ئىنتايىن خۇشال بولۇپتۇ، شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار ھېچقانداق موھتاجلىق كۆرمەي، ھايات كەچۈرۈشكە باشلاپتۇ.

شۇ يۇرتنىڭ پادىشاھىنىڭ ناھايىتى چىرايلىق بىر قىزى بولۇپ، كۈنلەرنىڭ بىرىدە يىگىت ئۇنى كۆرۈپ قاپتۇ.

— مەن پادىشاھنىڭ قىزىغا ئۆيلىنىمەن، — دەپ تۇرۇۋاپتۇ يىگىت ۋە ئانىسىدىن ئەلچىلىككە بېرىشنى سوراپتۇ.

— ۋاي ئوغلۇم، بىز كەمبەغەل تۇرساق... بىز نەدە، پادىشاھ نەدە؟ بارمايمەن!— دەپتۇ ئانىسى.

— ياق، بارىسىز!— دەپ تۇرۇۋاپتۇ يىگىت.

ئانا ئىلاج رازى بولۇپتۇ.

— بوپتۇ، بارسام باراي!

پادىشاھ سەھەردە سارايغا كەلسە ئىشىك ئالدى چىرايلىق سۈپۈرۈلگەنىكەن. بىرىنچى قېتىم بولغاچقا، ئۇنچە ئېتىبار قىلماپتۇ. ئىككىنچى كۈنى كەلسە، ئىشىك ئالدى يەنە سۈ-

پۇرۇكلۇك تۇرغۇدەك. بۇ ئىشتىن ھەيران بولغان پادىشاھ مەخسۇس پايلاقچى قويۇپتۇ.

ئۇچىنچى كۈنى سەھەردە پايلاقچىلار ئىشىك ئالدىنى سۈپۈرۈۋاتقان ئاننى تۇتۇپ، پادىشاھنىڭ ھۇزۇرىغا كەلتۈرۈپتۇ.

ــ مەقسىتىڭنى ئېيت!ــ دەپتۇ پادىشاھ.

ــ قىزىڭنى ئوغلۇمغا سوراپ، قۇدا بولغىلى كەلدىم، ــ دەپتۇ ئانا.

بۇ گەپتىن دەرغەزەپ بولغان پادىشاھ ئاننى ئۆلتۈمگە بۇيرۇماقچى بولغاندا، ئوڭ قول ۋەزىرى مەسلىھەت بېرىپتۇ:

ــ ئەي دۆلەت پاناھ! ئۇنىڭ قولىدىن كەلمەيدىغان ئىغىر بىر ۋەزىپىنى ئورۇنلاشنى تەلەپ قىلىڭ، قايتا دەرگاھىڭىزغا ئاياغ باسمايدۇ.

پادىشاھقا بۇ مەسلىھەت يېقىپ شۇنداق دەپتۇ:

ــ ئۇنداقتا بېرىپ ئوغلۇڭغا ئېيت: 40 تۆگە كەلگۈدەك تويلۇق ئالتۇن بەرسۇن!ــ دەپتۇ پادىشاھ.

ئانا ئۆيگە بېرىپ، ئوغلىغا ۋەقەنى ئېيتىپتۇ ۋە نامراتلىقىدىن ئۆكسۈپ يىغلاپتۇ.

ــ يىغلىماڭ!ــ دەپتۇ ئوغۇل ۋە ياقۇتقا ئېيتقانىكەن، سەھەردە زەر ئارتىلغان 40 تۆگە كارۋىنى ئۆينىڭ ئالدىدا رەتكە تىزىلىپ تۇرۇپتۇ.

ــ مانا، ئانا، پادىشاھقا ئاپىرىپ بېرىڭ!ــ دەپتۇ ئوغۇل.

تويلۇقنى ئالغان پادىشاھ قاتتىق ھەيران بولغان ھالدا:

ــ ئەمدى بېرىپ ئوغلۇڭغا ئېيت! كېلىن ئۇچۇن ئالتۇن قەسىر سالدۇرسۇن! ناھايىتى غەمگە پاتقان ئانا ئوغلىنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ۋەقەنى بايان قىپتۇ.

ــ ئەنسىرىمەڭ ئانا!ــ دەپتۇ ئوغلى، ــ سارايمۇ سېلىنىدۇ.

ئەتىسى سەھەردىلا دەريا لېۋىدە كاتتا ئالتۇن قەسىر پەيدا بولۇپتۇ. بۇنداق قەسىر ئالەمدە يوق ئىكەن.

ــ قەسىر تەييار بولدى!ــ دەپتۇ ئانا پادىشاھنىڭ ئالدىغا بېرىپ.

پادىشاھ كېلىپ ئالتۇن قەسىرنى كۆرۈپتۇ. بۇ قەسىردە بايلىق شۇنچىلىك كۆپ ئىكەنكى... پادىشاھنىڭ ئاغزى ئېچىلىپ قاپتۇ.

پادىشاھ سنچىلاپ قاراپ، ئالتۇن سارايىنىڭ بىر بالاسىنىڭ كەم ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ، ئۇستىلارغا ئۆزىنىڭ خەزىنىسىدىكى ئالتۇنلاردىن بىر بالا ياساشقا پەرمان بېرىپتۇ. ئەمما پادىشاھنىڭ خەزىنىسىدىكى ئالتۇنلار يەتمەپتۇ. خان پۇتۇن خەزىنىسى، پۇلى، ھەتتا ئۆز ئۆيىدىكى ۋە ئادەملەر قولىدىكى تىللا بۇيۇملارنى يىغدۇرۇپتۇ، ئەمما يەنىلا كەم قالغان بىر تال بالاسى پۇتمەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن پادىشاھ بالىنىڭ بايلىقىغا قايىل بولۇپ، قىزىنى توي قىلىپ ئۇزىتىپتۇ.

پادىشاھنىڭ بىر جادۇگىرى بولۇپ، ئۇ يىگىتنىڭ سىرىنى بىلمەكچى بولۇپتۇ. شۇڭا

كۆنلەرنىڭ بىرىدە قەسىرگە كەپتۇ ۋە ئاندىن يىگىتنىڭ سىرىنى سوراپتۇ. ئاننىڭ ئېيتمىغىنىغا ئۇنماپتۇ.

ــ بۇلارنىڭ سىرى شۇكى، ــ دەپتۇ ئانا، ــ ئوغلۇمنىڭ تىلىنىڭ ئاستىدا بىر تال ياقۇت بار. ئۇ ھەرقانداق ئارزۇغا يېتىشتۇرىدۇ.

مەككار جادۇگەر سىرنى بىلىۋالغاندىن كېيىن، بىر كۈنى كېچىسى يىگىت قاتتىق ئۇيقۇغا كەتكەن چاغدىن پايدىلىنىپ ياقۇتنى ئوغرىلاپ كېتىپتۇ ۋە:

ــ ئەي ياقۇت، ئالتۇن قەسىرنى خان سارىيىغا يۆتكەپ قوي!ــ دەپ بۇيرۇپتۇ.

شۇ زامانلا قەسىر خان سارىيىغا بېرىپ قاپتۇ.

يىگىت كۆزىنى ئېچىپ قارىسا، غېرىبانە كۆلبىسى ئېچىدە ياتقۇدەك، ئانا يىغلارمىش: بىر چەتتە مۇشۇك، چاشقان ۋە ئىت قاراپ ئولتۇرارمىش.

ــ ئاھ، شورۇم قۇرىدى!ــ دەپ پىشانىسىگە ئۇرۇپ ھۆكۈرەپ يىغلاپتۇ يىگىت،

ــ ئەمدى قانداق قىلىمەن؟

ئۇ، مەيدىسىنى نەمگە يېقىپ يېتىپ قاپتۇ. ھېچكىم ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئاچالماپتۇ.

بۇ ھالەتتىن مۇشۇك، ئىت ۋە چاشقانىنىڭمۇ كۆڭلى يېرىم بوپتۇ، ئۇلار ئۆزلىرىچە «قانداق قىلساق ئىگىمىزنى قۇتقۇزىمىز؟» دەپ ئويلىشىپتۇ.

ئاخىر، مۇشۇك مىياڭلاپتۇ، ئىت قاۋاپتۇ، چاشقان چىرىلداپتۇ ۋە ئاللىقانداق ئىشلارنى پىلانلاپ، سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ. ئۇلار مېڭىپتۇ، يول يۇرۇشسىمۇ مول يۇرۇشۇپتۇ. ئاخىر پادىشاھنىڭ سارىيىغا يېقىنلىشىپتۇ. قارىسا، ئالتۇن قەسىر ساراي ئېچىدە پارقىراپ تۇرغۇدەك.

ــ تاپتۇق!ــ دېيىشىپتۇ ئۇلار.

سارايىنىڭ تاملىرى ئېگىز، ئىشىكلىرى تاقالغان بولۇپ، كىرگۈدەك يېرى يوق ئىكەن. ئۇچى مەسلىھەت قىلىشىپ: «كۈندۈزى كىرىشنىڭ ئىلاجى يوق، قاراۋۇللار كۆپ، ئۇنىڭ ئۇستىگە جادۇگەر سەزگۈر. قانداق قىلىپ بولسۇن ھازىر كىرىش كېرەك!» دېگەن قارارغا كېلىشىپتۇ. شۇ ئوي بىلەن تىمسىقلاپ يۇرۇپ، تۇپراق بىلەن تولدۇرۇلغان كىچىككىنە بىر تۆشۈكنى تېپىۋاپتۇ. چاشقان تاتلاپ تۆشۈكنى ئېچىشقا باشلاپتۇ، مۇشۇك تۇپراقنى سۇپۇرۇپتۇ. ئىت تارتىپتۇ. ئاخىر تۆشۈكنىڭ ئاغزى ئېچىلىپتۇ.

ئىچكىرىگە ئاۋۋال چاشقان، ئۇنىڭ كەينىدىن مۇشۇك كىرىپتۇ. ئىت تۆشۈك ئاغزىدا پايلاپ قاپتۇ.

مۇشۇك بىلەن چاشقان سارايىنى ئايلىنىپ بىر ئۆيگە كىرىپتۇ. بۇ ئۆيدە مەلىكە ۋە ئۇنى قوغداپ جادۇگەر كەمپىر ياتقانىكەن. كەمپىرنىڭ ئاغزى چىڭ يۇمۇلغان بولۇپ، ياقۇت ئۇنىڭ تىلىنىڭ تېگىدە ئىكەن.

ئەقىللىك چاشقان مۇشۇككە: «تەييار بولۇپ تۇر!» دېگەندەك شەرەتلەپتۇ. ئاندىن

ئاستاغنا قۇيرۇقنى خادا قىلىپ، كەمپىرنىڭ بۇرنىغا تىقىپتۇ.

ــ ئەپچىششۇ!ــ دېگەن چۈشكۈرۈش ئاۋازى بىلەن تەڭ كەمپىرنىڭ ئاغزىدىن ئېتىلىپ چىققان ياقۇت مۇشۇكنىڭ ئاغزىغا چۈشۈپتۇ. كەمپىر ئۆزىگە كەلگۈچە، چاشقان بىلەن مۇشۇك ئۆيدىن چىقىپ، ئۆزلىرىنى تۆشۈككە ئۇرۇپتۇ، مۇشۇك ياقۇتنى ئىتقا تاپشۇرۇپتۇ. ئۇلار قېچىپ كېتىپتۇ.

پادىشاھنىڭ ساريىدا كۆتۈرۈلگەن «تۇت! قوغلا!» دېگەندەك چۇقان ـ غۇۋغالار پۈتۈن ئالەمنى بىر ئاپتۇ. ئەمما ساراي ئەھلى ياقۇتنىڭ قانداق يوقالغىنىنى بىلمەي ھەيران بولۇپتۇ، لېكىن ياقۇتنىڭ ئىت ئاغزىدا ئىكەنلىكى ھېچكىمنىڭ خىيالىغا كەلمەپتۇ.

ئىت، مۇشۇك، چاشقان قاتارلىقلار دالالار، خىلۋەت يوللار بىلەن يۈرۈپ، دەريا لېۋىگە كەپتۇ. مۇشۇك دەپتۇ:

ــ ياقۇتنى ماڭا بەر! مەن ئېلىپ ئۆتىمەن.

ــ ياق، مەن ئېلىپ ئۆتىمەن. سەن بەك كىچىك، سۇغا چۈشۈرۈپ قويىسەن!ــ دەپ قارشىلىق قىلىپتۇ ئىت.

ئىت بىلەن مۇشۇك كۆپ تارتىشىپتۇ. ئاخىر ئىت زورلۇق قىلىپ، ئۆزى ئېلىپ ئۆتىدىغان بولۇپتۇ.

ئۇلار دەريادىن ئۈزۈپ ئۆتۈۋېتىپ، ئەمدىلا دەريانىڭ يېرىمىغا كېلىشكەندە، ئىت ئېتىلىقىنى قىپتۇ: ئۇ سۇدىكى ئىتنى (ئەسلىدە ئۆزىنىڭ ئەكسىنى) كۆرۈپتۇ ۋە شۇ ھامان:

ــ ھاۋ ـ ھاۋ!ــ دەپ ساپتۇ.

ياقۇت «چولتۇك»كىدە قىلىپ سۇغا چۈشۈپ كېتىپتۇ. ئاللىقانداق بىر چوڭ بېلىق ئۇنى يۇتۇۋاپتۇ.

ــ مەن دېمىدىمۇ!ــ دەپتۇ مۇشۇك.

ئۇلار قاتتىق قايغۇرۇپتۇ، ئەگىسىنىڭ ئالدىغا قانداق بېرىشنى بىلمەي غەمگە پېتىپتۇ.

شۇ ئەتراپتا بېلىقچىلار ياشايدىكەن. مۇشۇك، چاشقان، ئىت قاتارلىقلار

ئۇلارنىڭ ئۆيى ئەتراپىدا نەچچە كۈنلەپ تىمسىقلاپ يۈرۈپتۇ. بىر كۈنى بېلىقچىلاردىن بىرى چوڭ بىر بېلىق تۇتۇۋاپتۇ، ئۇنى پاكىزلاپ ئۆچەي - پۇچەيلىرىنى ئىت بىلەن مۈشۈككە تاشلاپ بېرىپتۇ. ئويلىمىغان يەردىن مۈشۈك ياقۇتنى تېپىۋاپتۇ، بۇ ياقۇتنى يۇتۇۋالغان بېلىقنىڭ ئىچ - باغرى ئىكەن. ئۇلار سۆيۈنۈش ئىچىدە ئىگىسىنىڭ ئالدىغا بېرىشىپتۇ.

— ۋاي، مۈشۈكۈڭ، چاشقان بىلەن ئىتنىڭ كەلدى، تۇر ئوغلۇم، — دەپتۇ ئانىسى.

يىگىت بېشىنى كۆتۈرۈپ، تەرلەپ - پىشىپ كەتكەن مۈشۈك، چاشقان، ئىتلىرىنى كۆرۈپتۇ.

— مياۋ!— دەپتۇ مۈشۈك.

— ھاۋ - ھاۋ!— دەپتۇ ئىت ئەركىلەپ.

مۈشۈك ياقۇتنى يىگىتنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپتۇ-دە، ئۇنىڭغا باغرىنى ۋە بېشىنى سۈرۈپتۇ. ئىتمۇ ئەركىلەپتۇ، چاشقانمۇ دىكىلداپ سەكرەپتۇ. يىگىت ئۇلارنى سىلاپ تۇرۇپ شۇنداق دەپتۇ:

— بۇ ياخشىلىقىڭلارنى ئۆمۈر بويى ئۇنتۇمايمەن!

— بىزنى سەن ئۆلۈمدىن قۇتقۇزغانسىلىك. بىز ئۆمۈر بويى ساڭا ياخشىلىق قىلىمىز، — دېيىشىپتۇ ئىت، چاشقان، مۈشۈك.

شۇ چاغدا يىگىت «ھەي ياقۇت، ئالتۇن قەسرىم يېنىمدا بولسۇن!» دېمەكچى بولۇپ:

— ھەي ياقۇت، ئالتۇن قەسرىم يېنىمدا...— دېيىشىگە، ئانىسى ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ:

— بولدى قىل، قەسىر كېرەك ئەمەس، ئوغلۇم!— دەپتۇ.

شۇنىڭدىن كېيىن يىگىت:

— ئەمىسە، يەر يۈزىدىن قەسىر يوقالسۇن!— دەپتۇ.

شۇ سۆز بىلەن تەڭ خان سارىيىمۇ، جادۇگەرمۇ، خان بىلەن قىزىمۇ قەسىر بىلەن بىللە يەر يۈزىدىن يوقىلىپتۇ.

ئېيتىشلارغا قارىغاندا، يىگىت بىر باغۋەننىڭ قىزىغا ئۆيلىنىپتۇ ۋە ئىت، مۈشۈك، چاشقان قاتارلىقلار بىلەن خۇشال - خۇرام ھايات كەچۈرۈپتۇ.

ئىت بىلەن قوي

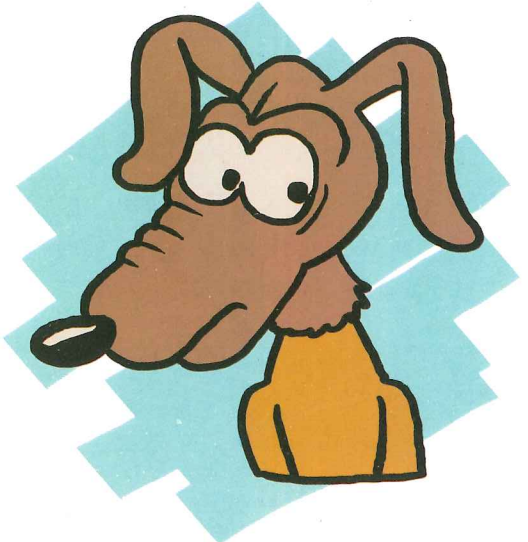
بىر كۈنى قوي پادىسىنىڭ ئارقىسىدىن ئەگىشىپ كېلىۋاتقان ئىت يېنىدىكى قويغا قاراپ مەغرۇرلانغان ھالدا:

ــ بىز ئىككىمىزنىڭ بوي ـ تۇرقى ئوخشاش، لېكىن سەن بىر قېتىمدا ئاران بىرنى تۆللەيسەن، مەن بىر قېتىمدا يەتتە ـ سەككىزنى كۆچۈكلەيمەن. بۇنىڭ سەۋەبىنى بىلەمسەن؟ــ دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان قوي:

ــ راست ئېيتىسەن، ئىككىمىزنىڭ بوي ـ تۇرقىمىز ئوخشاش. مەن بىر قېتىمدا بىرنى تۆللەيمەن. سەن يەتتە ـ سەككىزنى كۆچۈكلەيسەن. لېكىن سەن بىزدەك كۆپىيەلمەيسەن، بىز ئاز تۇغىمىز، ئاسان كۆپەيمىز، بۇنىڭ سەۋەبىنى بىلەمسەن؟ــ دەپتۇ قوي سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ، ــ بىز ناھايىتى ئىناق. ئاداۋەتسىز، توپ ـ توپ بولۇپ بىر ـ بىرىمىزنى ھۆرمەتلەپ ياشايمىز. سىلەر يەتتە ـ سەككىزىڭلار بىر قورساقتىن تۇغۇلساڭلارمۇ بىر ـ بىرىڭلار بىلەن چېقىشالمايسىلەر، سۆڭەك تالىشىپ بىر ـ بىرىڭلارنى چىشلەيسىلەر، بوغۇشسىلەر. ئىككىڭلار بىرىيەرگە كېلەلمەيسىلەر.

بۇنى ئاڭلىغان ئىت قۇيرۇقىنى قىسىپ ئاستا كېتىپ قاپتۇ.

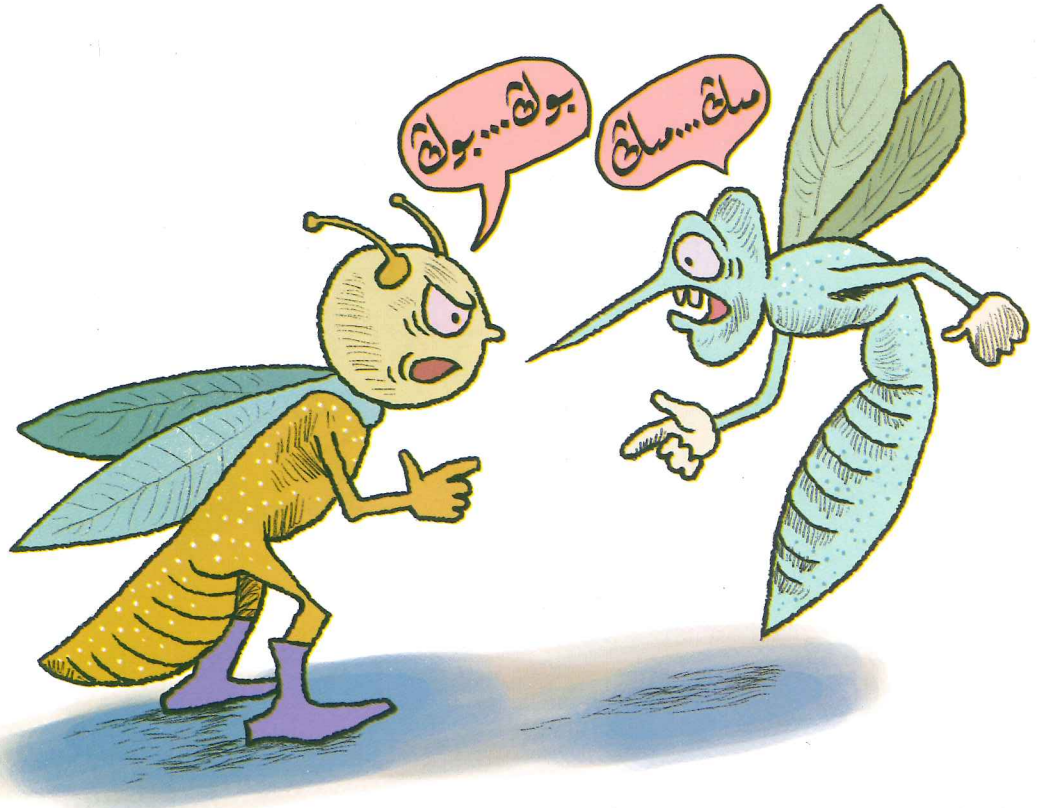
پاشا بىلەن بوغۇن

بۇرۇننىڭ بۇرۇندا، ئادالەتلىك پادىشاھنىڭ سورۇندا بوغۇن بىلەن پاشا ئۆزئارا قۇدىلاشماقچى بولۇشۇپتۇ. بىر كۈنى تويلۇق ئىشنى كېلىشمەكچى بولۇپ بوغۇن پاشىنىڭ ئۆيىگە بېرىپتۇ. نېرى ـ بېرى پاراڭلاردىن كېيىن، بوغۇن نەق گەپكە كېلىپ تويلۇق توغرۇلۇق سۆز ئېچىپ:

ـــ قىزىڭىزغا قانچىلىك تويلۇق بەرسەم رازى بولسىز؟ـــ دەپ سوراپتۇ. پاشا:

ـــ مىڭ، مىڭ، مىڭ، ـــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. بۇنىڭدىن ھەيران بولغان بوغۇن:

ـــ بولمايدۇ، بولمايدۇ، بولمايدۇ! بۇنداق تويىنى زادى قىلمايمەن، قىلمايمەن، ـــ دەپ غودۇڭشىغىنىچە كېتىپ قاپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن پاشا «مىڭ، مىڭ، مىڭ» دەپ دېگىنىدىن يانمايدىكەن. بوغۇنمۇ «بوڭ، بوڭ، بوڭ» قىلىدىكەن. پاشىنىڭ غىڭشىدىشى، بوغۇننىڭ بوغۇلدىشى مانا شۇنىڭدىن قالغانكەن.

مۇز بىلەن سوغۇقنىڭ تويى

بۇرۇننىڭ بۇرۇنسىدا سوغۇق ياماق، مۇز قاۋان ئىكەن، كۈنلەرنىڭ بىرىدە، سوغۇق بىر ئوغلىنى مۇزنىڭ قىزىغا ئۆيلەشنى مەقسەت قىلىپ، ئايالىنى ئېلىپ مۇزنىڭ ئۆيىگە داستىخان تاشلاشقا بېرىپتۇ.

سوغۇق ئايالى بىلەن ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، دەپ مۇزنىڭ ئۆيىگە كىرىپ كەپتۇ. سالام ـ سەھەتتىن كېيىن سوغۇق:

ــ ئوغۇل ئۆيلەشنى، نەۋرە بۆلەشنى ئارزۇ قىلىپ، ئاز بولسىمۇ بۇ داستىخاننى راسلاپ كەلدۇق، ئاز كۆرمەي قوبۇل قىلىپ ئالارلا، قىزلىرىنى بىزگە قوشۇپ يولغا سالارلا، ــ دەپتۇ.

مۇز ئۆزىنىڭ سوغۇققا ئوخشاش مۇشۇنداق ياخشى قۇدىغا ئېرىشكىنى ئۈچۈن ناھايىتى خۇشال بوپتۇ. ئاز كۈن ئۆتمەي توي قىلىنىپتۇ. تويغا جۇدۇن، بوران، قار، شۇرغان قاتارلىق يۇرت مۆتىۋەرلىرى قەدەم تەشرىپ قىپتۇ.

تويغا ئاش تارتىلغاندا تەكەببۇر شۇرغانغا ئاش ئاز تارتىلىپ قالغان سەۋەبلىك قاپىقىنى زادىلا ئاچماپتۇ. بۇنى كۆرۈپ غەزەپكە كەلگەن جۇدۇن مۆلدۈرنىڭ قۇلىقىغا شۇرلاپ، شۇرغاننىڭ ھاكاۋۇرلۇقىدىن دادلاپتۇ. مۆلدۈر شۇرغانغا تەنبىھ بەرگەنكەن، شۇرغان:

ــ مۆلدۈر بەگزادە، مەن ئۆزلىرىگە گەپ قىلغىنىم يوق، سىلە مېنىڭ ئىشىمغا ئارىلاشمىسلا، سوغۇق دېگەن بۇ پىخسىقنىڭ ماڭا قىلغان ھاقارىتىنى كۆرمەملا، ــ دەپ ۋايسايتۇ.

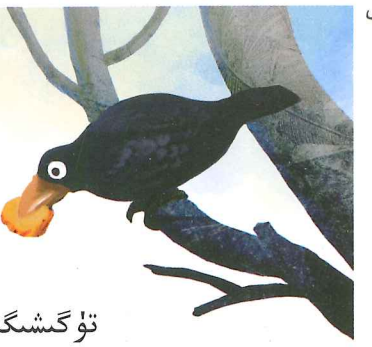
گەپتىن گەپ تېشىلىپ شۇرغان بىلەن مۆلدۈر ياقا سىقىشىپ قاپتۇ. سوغۇق:

ــ ھوي، يۇرت مۆتىۋەرلىرى، بۇ نېمە قىلىق؟ــ دەپ، ئوتتۇرىغا چۈشكەنكەن، تاسادىپىي ئۇنىڭ كۆزىگە بىر مۇشت تېگىپ كېتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن كەسكىن مۇشتلىشىش باشلىنىپ كېتىپتۇ.

مۇز شۇرغان بىلەن ئاكا ـ ئۇكا بولغاچقا شۇرغانغا بولۇشۇپ ئارىغا چۈشۈپتۇ. سوغۇق سان جەھەتتىن ئۈستۈنلۈكتە تۇرغاچقا، مۇز بىلەن شۇرغاننى ئۇرۇپ ئايلاندۇرۇۋېتىپتۇ. توي ھازىغا ئايلىنىپتۇ. قىيا ـ چىيا باشلىنىپتۇ. مۇزنىڭ تۇغقانلىرى بىلەن سوغۇقنىڭ تۇغقانلىرى ئىككى تەرەپ بولۇپ راسا سوقۇشۇپتۇ. ئاخىر ئۇلار قازىنىڭ ئالدىغا سۆرىشىپ بېرىپتۇ. قازى ئۇلارنى چىرايلىق ئايرىپ قويۇپتۇ. ئۇلار ئۆز ئۆيلىرىگە راۋان بوپتۇ.

شۇنىڭدىن تا ھازىرغىچە سوغۇقنىڭ ئوغلى بويتاق، مۇزنىڭ قىزى قېرى قىز بولۇپ ئولتۇرۇپ قاپتۇ. ئاخلاشلارغا قارىغاندا شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار دائىم ئۇچرىشىپ تۇرسىمۇ، بىر ـ بىرىگە قاپىقىنى ئاچمايدىغان بولغانمىش.

بۆرە بىلەن قاغىنىڭ دوستلۇقى

بۇرۇنقى زاماندا بۆرە بىلەن قاغا دوست ئىكەن. بىر كۈنى بۆرە بىر ئېشەك ئوۋلاپ كېلىپتىكەن، قاغا بۇنى كۆرۈپ بۆرىگە تاپقانىنى تەڭ يەپ، داۋاملىق ياخشى ئۆتۈۋشنى ئېيتىپتۇ. بۆرە بىلەن قاغا ئېشەكنىڭ گۆشىنى بىرقانچە ۋاقتلار يەپ كۈننىي ئوبدان ئۆتكۈزۈپتۇ. ئېشەك گۆشى تۈگىشىگە قاغا كېتىپتۇ. بۆرىنىڭ قورسىقى تازا ئېچىپتۇ، ئۇ قىلىدىغان ھالىمۇ قالماپتۇ. بۆرە دەرەخكە شۇنداق قارىسا قاغا بىر نەرسە يەۋاتقۇدەك.

— جېنىم دوستۇم، يەۋاتقىنىڭنى تەڭ يەيلى، قورسقىم بەك ئېچىپ كەتتى، — دەپتۇ بۆرە. قاغا پەرۋاسىز ئولتۇرۇپ يەۋېرىپتۇ. بۆرە قاغىنىڭ مۇنداق شەخسىيەتچى، بەتنىيەتلىكىدىن دىلى رەنجىپ كېتىپ قاپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئەل ئارىسىدا «بۆرىنىڭ تاپقىنى تەڭ ـ ئورتاق، قاغىنىڭ تاپقىنى دەرەخ بېشىدا» دېگەن تەمسىل تارقالغانىكەن.

ئەقللىق پاقا

بۇرۇننىڭ بۇرۇنسىدا، ياز بىلەن كۈز ئارىسىدا مۇنداق بىر ئىش بوپتۇ. بىر كۆلدە ئۇزۇن زامانلارغىچە نۇرغۇن پاقىلار ياشاپ، شۇ كۆلدە كۆپىيىپ، شۇ كۆلدە ئاخشاملىرى «نەغمە ـ ناۋا» قىلىپ ئۆتكەنكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە پاقىلاردىن بىرنەچچىسى كۆرەڭلەپ:

ـــ مۇشۇنداقمۇ سېسىق كۆلدە ياشامدۇ، پاكىز، سۈزۈك سۇيى بار كۆلگە كۆچۈپ كېتەيلى، ـــ دەپ چۇقان كۆتۈرۈپتۇ. بەزى پاقىلار ئۇلارغا قوشۇلۇپ، كۆلنىڭ سېسىقلىقىنى گويا ئەمدىلا كۆرگەندەك يىرگىنىپ، ئېغىز ـ بۇرۇنلىرىنى ئېتىشىپتۇ، بەزىلىرى كۆچمەس دەپتۇ، بەزىلىرى كۆچمەيمىز دەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا تالاش ـ تارتىش يۈز بېرىپتۇ.

بۇ كۆلدە بىر قېرى پاقا بار ئىكەن، ئۇ پاقىلارنىڭ تالاش ـ تارتىشلىرىنى ئاڭلاپ:

ـــ سىلەر خۇش پۇراق، سۇيى سۈپسۈزۈك يېڭى كۆلكە كۆچمەكچىمۇ؟ـــ دەپ سوراپتۇ.

ـــ ھەئە.

ـــ سىلەرچە ھازىر بۇ كۆلىمىز سېسىپ، تۇرغىلى بولمايدىغان بولۇپ قاپتىمۇ؟

ـــ شۇنداق بولۇپ قالدى.

ـــ يېڭى كۆلگە بارغاندىن كېيىن ئۇزۇقلىنامسىلەر؟

ـــ قىزىق گەپ بولدى، ئۇزۇقلانماي ھايات كەچۈرگىلى بولامدۇ، بوۋا؟ سەن ئالجىپ قالدىڭمۇ قانداق؟ـــ دەپ پاقىلار تەرەپ ـ تەرەپتىن كوركىرىشىپتۇ.

ـــ سەۋر قىلىڭلار، ـــ دەپ چۈشەندۈرۈشكە باشلاپتۇ قېرى پاقا، ـــ ئېيتقىنىڭلار. دەك ئۇزۇقلانماي ھايات كەچۈرگىلى بولمىسا، يېڭى كۆلگە بارغاندىن كېيىن ئۇنىمۇ ئىككى كۈندىلا سېسىتسىلەر. ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇ يەردىنمۇ كۆچىمىز، دەپ چۇقان سالارسىلەر؟ گەپ ئۆزىمىزدە، ئۆزىمىز ھۇرۇن بولساق، ئۇ يەرنىمۇ ئوڭايلا پاسكىنا قىلىمىز. ئاتا ـ بوۋىلىرىمىز بۇ يەرنى ماكان قىلغاندا، بۇ كۆلمۇ پاكىز، خۇش پۇراق، سۇيى سۈزۈك ئىدى. لېكىن بىز ھۇرۇنلۇق قىلىپ، يېيىشنىلا بىلدۇق، ئەمگەك قىلمى-

دۇق. كۆلىمزنى پات ـ پات تازىلاپ تۇرمدۇق. ئەيىب كۆلدە ئەمەس، ئۆزىمىزدە. «پاكىزلىقتىن ھەسەل، پاسكىنىلىقتىن كېسەل» دېگەن گەپ بار. بۇ يەردىن كۆچمىز دېگۈچە، بەلنى چىڭ باغلاپ، كۆلنى تازىلساق، بۇ كۆلمۇ ھېچقانداق كۆلدىن قېلىشمايدۇ.

كۆچمىز دېگەنلەر قېرى پاقىنىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن خىجىل بولۇپ، جىم بولۇشۇپ قاپتۇ. ئاخىر ھەممە پاقىلار بىرلىشىپ، كۆلنى تازىلاشقا باشلاپتۇ. كۆل شۇنداق خۇش پۇراق، سۈيى سۈزۈك كۆلگە ئايلىنىپتۇ. شۇنىڭدىن باشلاپ ھەممىسى قېرى پاقىدىن مەمنۇن بولۇپ، ئۇنى «ئەقىللىك پاقا» دېيىشىدىغان بوپتۇ.

چېكەتكە بىلەن چۇمۇلە

چېكەتكە بىلەن چۇمۇلە يېقىن دوستلاردىن بولۇشۇپ بىرلىكتە يولغا چىقىشىپتۇ. مې-
كىسى - مېكىسى، چوڭ ئېرىق بويىغا يېتىپ كېلىشىپتۇ. بۇ چاغدا چېكەتكە:

— دوستۇم چۇمۇلە، مەن قارشى قىرغاققا سەكرەپ ئۆتىمەن، سەن قانداق ئۆتە-
سەن؟— دەپ سوراپتۇ.

— مەنمۇ سەكرەپ ئۆتىمەن، — دەپتۇ چۇمۇلە.

چېكەتكە دىككىدە سەكرەپ ئېرىقنىڭ قارشى تەرىپىگە ئۆتۈۋاپتۇ، چۇمۇلە بولسا، ئۆتىمەن دەپ ئېرىققا يېقىلىپ ئېقىپ كېتىشكە باشلاپتۇ. شۇندا چۇمۇلە:

— دوستۇم، ياردەم قىلىپ مېنى قۇتقۇزۇڭ!— دەپ يىلىنىپتۇ.

چېكەتكە دىك - دىك سەكرەپ، چوشقىنىڭ ئالدىغا كېلىپتۇ:

— چوشقۇاي، چوشقۇاي، يۇڭۇڭدىن بەرگىن، ئارقان تۇقاي، ئۇنى ئېرىققا تاشلاپ، دوستۇمنى قۇتقۇزاي، — دەپ يىلىنىپتۇ.

چوشقا ئۇنىڭغا:

ـــ ئالدىن دەرەخنىڭ يوپۇرمىقى بىلەن قورسىقىنى تويغۇز، ئاندىن يۇڭۇمدىن خالىغىنىڭچە ئېلىۋال، ـــ دەپتۇ.

چېكەتكە دىك ـ دىك سەكرەپ دەرەخنىڭ تۈۋىگە بېرىپتۇ ـ دە:

ـــ دەرەخ، دەرەخ، يوپۇرمىقىڭدىن بەر، ئۇنى چوشقىغا بېرەي، چوشقا يۇڭىدىن بەرسۇن، يۇڭىدىن ئارقان توقاي، ئۇنى ئېرىققا تاشلاپ، دوستۇمنى قۇتقۇزاي، ـــ دەپتۇ.

ـــ بىر قاغا شېخىمغا قونۇۋېلىپ بەك جېنىمغا تەگدى، غاقىلداۋېرىپ ھېچ تىنچلىق بەرمىدى. ئۇنىڭغا ئېيتىپ قوي، ئۇچۇپ كەتسۇن، ئاندىن يوپۇرمىقىمدىن بېرىمەن، ـــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ دەرەخ.

چېكەتكە دىك ـ دىك سەكرەپ، قاغىنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ:

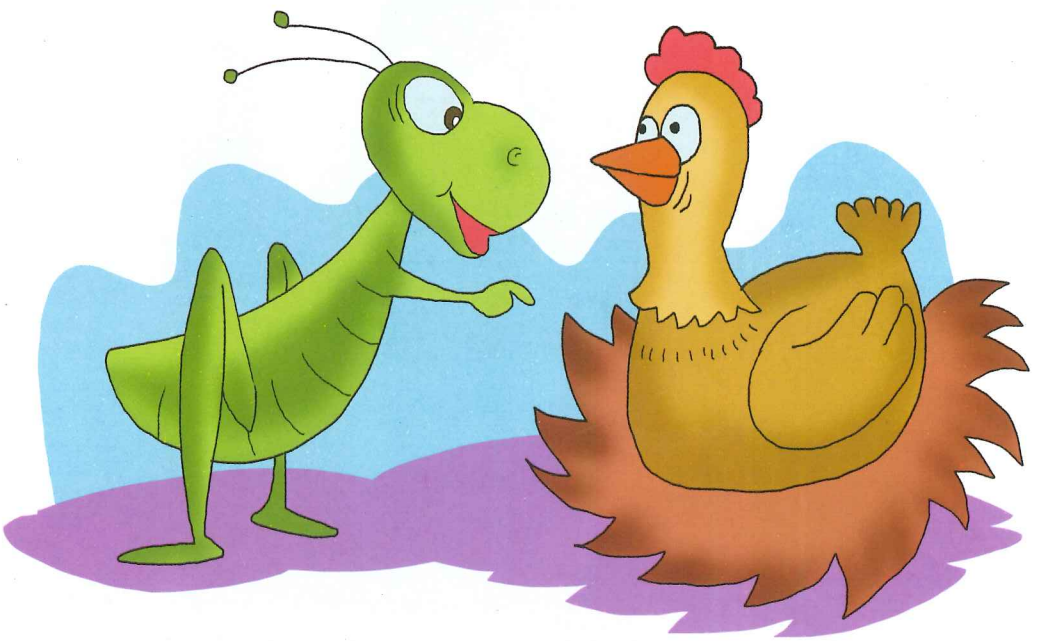
ـــ قاغىۋاي، قاغىۋاي، دەرەختىن ئۇچۇپ كەت! دەرەخ ماڭا يوپۇرماق بەرسۇن، يوپۇرماقنى چوشقىغا بېرەي، چوشقا ماڭا يۇڭ بەرسۇن، يۇڭىدىن ئارقان توقاي، ئۇنى ئېرىققا تاشلاپ دوستۇمنى قۇتقۇزاي، ـــ دەپتۇ.

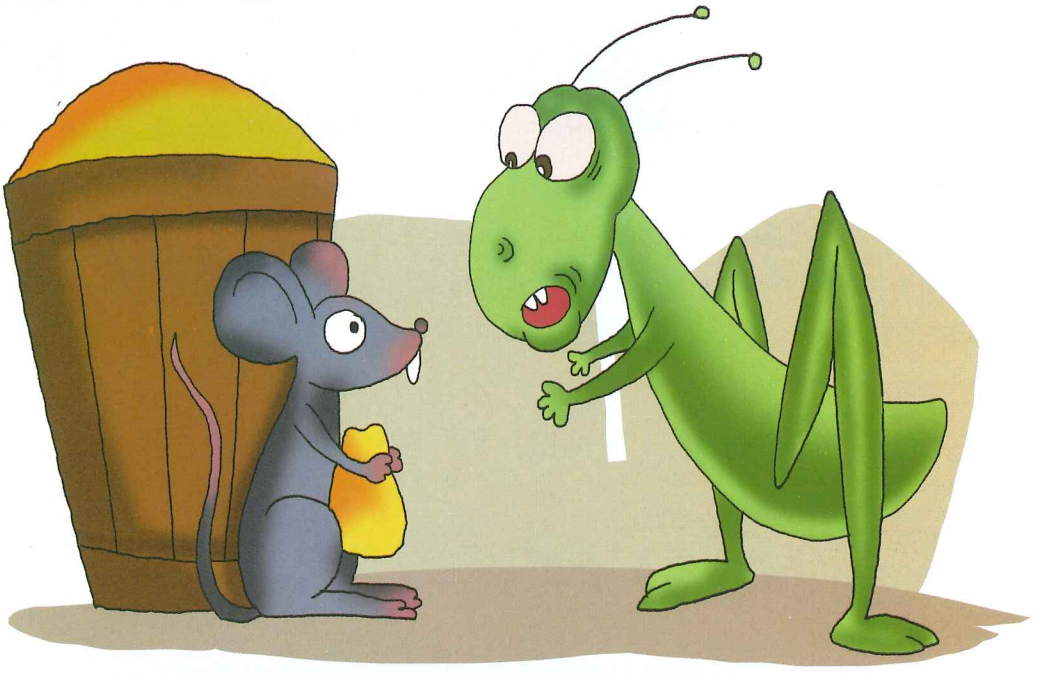
قاغا ئۇنىڭغا:

ـــ ئەمسە ماڭا تۇخۇم ئەكېلىپ بەر، ئاندىن دەرەختىن ئۇچۇپ كېتىمەن، ـــ دەپتۇ.

چېكەتكە دىك ـ دىك سەكرەپ، توخۇنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ:

ـــ توخۇ، ماڭا تۇخۇم تۇغۇپ بەر! تۇخۇمنى قاغىغا بېرەي، قاغا دەرەختىن ئۇچۇپ

كەتسۇن، دەرەخ ماڭا يوپۇرماق بەرسۇن، يوپۇرماقنى چوشقىغا بېرەي، چوشقا ماڭا يۇڭ بەرسۇن، يۇڭدىن ئارقان توقاي، ئۇنى ئېرىققا تاشلاپ دوستۇمنى قۇتقۇزاي، ــ دەپتۇ.

ــ ماڭا دان چېچىپ بەر، ئاندىن توخۇم تۇغۇپ بېرىمەن، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ توخۇ.

چېكەتكە دىك ـ دىك سەكرەپ، ئامبارغا بېرىپتۇ:

ــ ئامبار، ئامبار، ماڭا دان بەر، داننى توخۇغا بېرەي، توخۇ ماڭا تۇخۇم بەرسۇن، تۇخۇمنى قاغىغا بېرەي، قاغا دەرەختىن ئۇچۇپ كەتسۇن، دەرەخ ماڭا يوپۇرماق بەرسۇن، يوپۇرماقنى چوشقىغا بېرەي، چوشقا ماڭا يۇڭ بەرسۇن، يۇڭدىن ئارقان تاشلاپ، دوستۇمنى قۇتقۇزاي، ــ دەپتۇ.

ــ چاشقانلار مېنى بەكلا قىينىپ كەتتى، هەممە ياقتىن تېشىپ تىنچلىق بەرمەيدۇ؛ ئۇلارغا ئېيت، مېنى تىنچ قويسۇن، ئاندىن ساڭا دان بېرەي، ــ دەپتۇ ئامبار.

چېكەتكە دىك ـ دىك سەكرەپ، چاشقان ئالدىغا بېرىپتۇ:

ــ چاشقان، چاشقان، ئامباردىن كەت، ئامبار ماڭا دان بەرسۇن، داننى توخۇغا بېرەي، توخۇ ماڭا تۇخۇم بەرسۇن، تۇخۇمنى قاغىغا بېرەي، قاغا دەرەختىن ئۇچۇپ كەتسۇن، دەرەخ ماڭا يوپۇرماق بەرسۇن، يوپۇرماقنى چوشقىغا بېرەي، چوشقا ماڭا يۇڭ بەرسۇن، يۇڭدىن ئارقان توقاي، ئۇنى ئېرىققا تاشلاپ، دوستۇمنى قۇتقۇزاي، ــ دەپتۇ.

چاشقان بولسا:

ــ مۇشۇككە ئېيت، مېنى پايلاپ ياتمىسۇن، شۇنىڭدىن كېيىن مەن ئامبارنى ھەر-گىز تەشمەيمەن، ــ دەپتۇ.

چېكەتكە دىك ـ دىك سەكرەپ، مۇشۇكنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ:

ــ مۇشۇك، مۇشۇك، چاشقانغا تەگمە، ئۇ ئامبارنى تەشمىسۇن، ئامبار ماڭا دان بەرسۇن، دانىنى توخۇغا بېرەي، توخۇ ماڭا تۇخۇم بەرسۇن، تۇخۇمنى قاغىغا بېرەي، قاغا دەرەختىن ئۇچۇپ كەتسۇن، دەرەخ ماڭا يوپۇرماق بەرسۇن، يوپۇرماقنى چوشقىغا بېرەي، چوشقا ماڭا يۇڭ بەرسۇن، يۇڭدىن ئارقان توقاي، ئۇنى ئېرىققا تاشلاپ، دوس-تۇمنى قۇتقۇزاي، ــ دەپتۇ.

مۇشۇك ئۇنىڭغا:

ــ ئەمسە سۈت ئەكېلىپ بەرگىن، قورسقىم تويغاندىن كېيىن چاشقانغا قايرىلىپمۇ قارىمايمەن، ــ دەپتۇ.

چېكەتكە دىك ـ دىك سەكرەپ، سىيرنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ:

ــ سىيرە، سىيرە، سۈتۈڭدىن بەر، مۇشۇكۇاي ئىچىپ تويسۇن، چاشقانغا تەگمە-سۇن، چاشقان ئامبارنى تەشمىسۇن، ئامبار ماڭا دان بەرسۇن، دانىنى توخۇغا بېرەي، توخۇ ماڭا تۇخۇم بەرسۇن، تۇخۇمنى قاغىغا بېرەي، قاغا دەرەختىن ئۇچۇپ كەتسۇن، دەرەخ ماڭا يوپۇرماق بەرسۇن، يوپۇرماقنى چوشقىغا بېرەي، چوشقا ماڭا يۇڭ بەر-سۇن، يۇڭدىن ئارقان توقاي، ئۇنى ئېرىققا تاشلاپ دوستۇمنى قۇتقۇزاي، ــ دەپتۇ.

ــ ماڭا دالادىن ئوت ئەكىلىپ بەر، ئاندىن ساڭا سۈت بېرىمەن، ــ دەپتۇ سىيرە.

چېكەتكە دىك ـ دىك سەكرەپ دالاغا بېرىپتۇ ـ دە، سىيرغا ئوت يۇلۇپ ئېلىپ كەپ-تۇ، سىيرە ئۇنىڭغا سۈت بېرىپتۇ.

چېكەتكە سۈتنى مۇشۇككە ئەكېلىپ بېرىپتۇ، مۇشۇك چاشقاننى مارىمايدىغان بولۇپ-تۇ. چاشقان ئامبارنى تەشمەيدىغان بولۇپتۇ، ئامبار دان بېرىپتۇ، چېكەتكە دانىنى توخۇغا ئاپىرىپ بېرىپتۇ، توخۇ ئۇنىڭغا تۇخۇم بېرىپتۇ، تۇخۇمنى قاغىغا ئەكېلىپ بېرىپتۇ، قاغا دەرەختىن ئۇچۇپ كېتىپتۇ، دەرەخ يوپۇرمىقىدىن بېرىپتۇ، چېكەتكە يوپۇرماقنى چوشقا-غا ئەكېلىپ بېرىپتۇ، چوشقا يۇڭدىن بېرىپتۇ، چېكەتكە ئۇنىڭدىن ئارقان توقۇپتۇ ـ دە، ئۇچىغا چۆپ باغلاپ، سۇغا تاشلاپتۇ.

ــ تۇتۇۋال، دوستۇم چۇمۇلىۋاي!ــ دەپتۇ ئۇ.

چۇمۇلە چۆپكە يېپىشىپتۇ، چېكەتكە ئارقاننى تارتىپ، چۇمۇلىنى چىقىرىۋاپتۇ.

كېيىن ئۇلار بىرئاز دەم ئېلىپ، يەنە يولغا چۇشۇپتۇ.

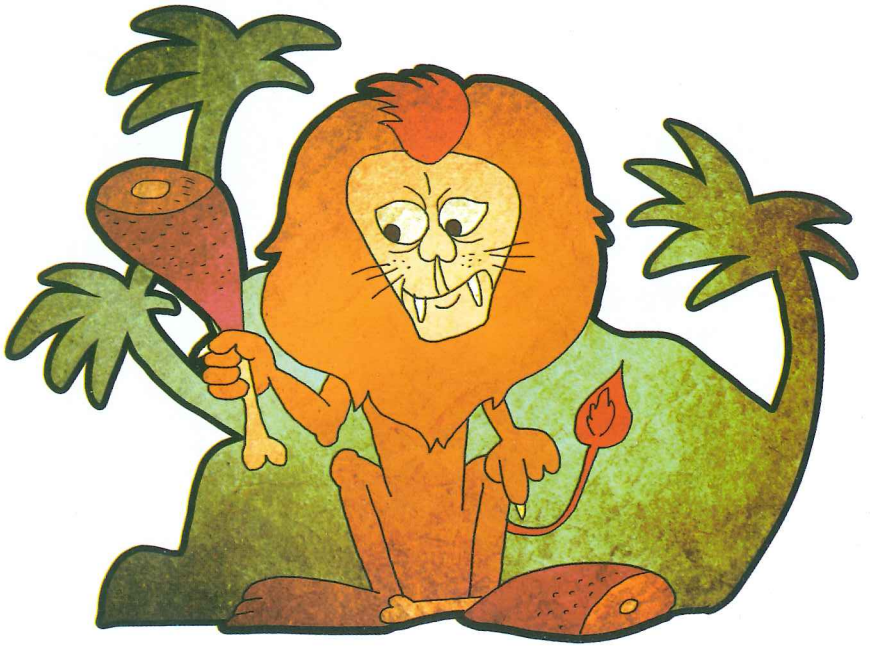
ئوۋغا چىققان «بۇرادەرلەر»

رىۋايەت قىلىنىشىچە، شىرلاردىن بىرى بۆرە، تۈلكە ۋە ئېيىق بىلەن شېرىك بولۇپ ئوۋغا چىقىپتۇ. ئۇلار ئۆزئارا ۋەدە بېرىشىپ: «ئەگەر بىرەر ئولجىنى قولغا چۈشۈرسەك، ئادىللىق بىلەن تەڭ بۆلۈشمىز!» دېيىشىپتۇ.

شۇنداق قىلىپ ئۇلار خېلى كۆپ يول يۈرۈپتۇ، يول يۈرگەندىمۇ هول يۇرۇپتۇ. بىر چاغدا بىر جاڭگاللىققا كەپتۇ ۋە بىر كېيىكنى كۆرۈپ قاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن هەر تەرەپتىن قورشاپ، قوغلاپ دېگەندەك كېيىكنى ناهايىتى تەسلىكتە تۇتۇۋاپتۇ. ئاندىن ئۇنى تۆتكە پارچىلاپتۇ ۋە هەركىم ئۆز نېسىۋىسىنى ئالماقچى بولۇپتۇ. بۇ چاغدا شىر نەرە تارتىپ شۇنداق دەپتۇ:

— سەۋر قىلىڭلار بۇرادەرلەر، تۆتكە پارچىلانغان كېيىك گۆشىنىڭ بۇ بىر پارچىسى مېنىڭكىدۇر، چۈنكى مەن ئىچىڭلاردا ئەڭ يۈكسەك شانۇشاۋكەتكە ئىگە بولغۇچىمەن. مانا بۇ ئىككىنچى پارچىسىنى بولسا، مەن هەممىدىن كۆپرەك هەرىكەت قىلغىنىم ئۈچۈن ئالىمەن. ئۈچىنچى، تۆتىنچى پارچىلىرىمۇ مېنىڭ هەققىمدۇر. ئەگەر كىمكى بۇنىڭغا رازى بولمىسا چىقسۇن، مەن ئۇنىڭ بىلەن يەكمۇيەك جەڭ قىلىشقا تەييارمەن!

بىچارە جانۋارلار ئۇندىيەلمەي بېشىنى تۆۋەن سېلىپ تۇرۇشقا مەجبۇر بوپتۇ.

قېرى شىرنىڭ ھېكايىسى

ئورمانلىقلارنىڭ ئىچىدە بىر شىر ئۆتكەن بولۇپ، ئۇ ياشلىق ۋە كۈچ - قۇۋۋەت-لىك ۋاقتىدا ھېچقانداق جانۋارنى مەنسىتمەيدىكەن، ئۇلارنى خالىغانچە بوزەك قىلىد-كەن، ئۇنىڭ سۇر - ھەيۋىسىدىن ھېچقانداق بىر ھايۋان يۈرەكلىك ئوۋ ئوۋلاشقا، ئوتلاقتا ئوتلاشقا جۈرئەت قىلالمايدىكەن. ئەمما شىر قېرىغان پەيتىدە شۇنداق زەئىپ ۋە ھارغىن ھالغا چۈشۈپ قاپتۇكى، ئورمانلىقتىكى جانۋارلارنىڭ بەزىسى ئۇنىڭغا بىئە-دەپلىك قىلىشقا، بەزىسى ئۆچ ئېلىش مەقسىتىدە شىرغا ھۇجۇم قىلىشقا باشلاپتۇ. بۇنىڭ-دىن شىر قاتتىق بىئارام ۋە كۆڭۈل غەشلىكىگە پېتىپتۇ. ئۇ ھايۋانلاردىن ئۆزىنى قوغداي دېسە، پۈت - پولىدا زەررىچە ماجال يوق ئىكەن. بولۇپمۇ ھايۋانلار ئارىسىدىكى ئې-شىك پەشۋا ئېتىپ ھەر كۈنى ئۇنى غەمگە سالار ئىكەن.

ئېشەك بىلەن ئويۇنچى ئىت

بىر كىشىنىڭ ناھايىتى ئويۇنچى بىر ئىتى بولۇپ، ئۇنىڭ ئوينىشىدىن ئىگىسى ناھايىتى خۇش بولىدىكەن، ھەر كۈنى ئىتىنى يېتىلەپ ئۇنىڭ قۇيرۇق شىپاڭتىشلىرىغا، سەكرەپ ـ تاقلاشلىرىغا زوقلىنىپ قارايدىكەن.

بۇ ئادەمنىڭ ئائىلىسىدە يەنە بىر ئېشەكمۇ بولۇپ، ئىگىسىنىڭ ئىتىنىڭ ئويۇنىنى شۇنچە زوقلىنىپ كۆرىدىغانلىقى ۋە ئۇنى ئەتىۋارلاپ يېتىلەپ يۈرىدىغانلىقىدىن كۆڭلى يېرىم بولىدىكەن ۋە ئۆزىچە: «غوجايىن نېمىشقا مېنى ياخشى كۆرمەيدىغاندۇ؟ ئەگەر مەنمۇ ئىتقا ئوخشاش ئويناسام، ئىگەمنى خۇرسەن قىلىدىغان ئوخشىمامدىمەن؟» دېگەن ئويغا كەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئىگىسىنىڭ ئالدىغا كەپتۇ ۋە قۇيرۇقلىرىنى شىپاڭلىتىپ، ئوڭ ـ چەپكە سەكرەشكە باشلاپتۇ.

غوجايىن ئويۇنچى ئىت بىلەن ئېشەكنىڭ ئارىسىدا پەرق بارلىقىنى كۆرىستىپ قويۇش ئۈچۈن، ئېشەكنى كالتەك بىلەن ئۇرۇپ كېتىپتۇ.

بۆره ۋە ساقال

بىر ئېغىلدا ئىككى ئوغلىقى بار بىر ئۆچكە بار ئىكەن. بىر كۈنى ئۇ سىرتقا چىقماقچى بوپتۇ ۋە باللىرىغا ئېغىلنىڭ ئىشىكىنى ھېچكىمگە ئاچماسلىقنى قاتتىق تاپىلاپتۇ.

ئانا ئۆچكە كۆزدىن يوقاشى بىلەن تەڭ بىر ياندا ماراپ تۇرغان بىر بۆرە ئىشىك ئالدىغا كېلىپ، ئۆچكە باللىرىغا ئاۋازىنى ئۆزگەرتىپ شۇنداق دەپتۇ:

— ھەي ئوغلاقلىرىم، ئىشىكنى ئېچىڭلار، مەن ئاناڭلارمەن!

ئېغىل ئىچىدىن ھېچقانداق سادا چىقماپتۇ.

بۆرە يەنە سۆزىنى تەكرارلاپتۇ:

— باللىرىم، ئىشىكنى ئېچىڭلار، مەن ئاناڭلار!

بىر چاغدا ئۆچكە باللىرى چوڭ-ۋىلدىشىپ كېتىپتۇ ۋە بىرىنىڭ كۆزى كۆرۈنۈپ شۇنداق دەپتۇ:

— ساقلىڭىزنى كۆرسىتىڭ، ساقلىڭىز بولسا ئاچىمىز!

بۆرە كۆرسىتەي دېسە ساقلى بولمىغانلىقى ئۈچۈن «بەزىدە سىرتقى كۆرۈنۈشمۇ سىرنى ئاشكارىلاپ قويىدىكەن» دېگەچ ئاستا كېتىپ قاپتۇ.

ئۆزىنى بۇركۇت سەزگەن قاغا

ھاۋادا لەيلەپ يۈرگەن بۇر-كۈتلەردىن بىرى بىر قوزىغا ھۇ-جۇم قىلىپ، چاڭگال سىلىپىلا كۆتۈرۈپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ. بۇ ئەھۋالنى كۆزىتىپ تۇرغان قاغا-مۇ بىردىنلا ئۆزىنى كۈچ - غەيرەتكە تولغاندەك ھېس قىپتۇ ۋە بۇركۈتكە تەقلىد قىلماقچى بو-لۇپ، ئوتلاپ يۈرگەن قويلاردىن بىرىگە چاڭ سالىتۇ. ئاندىن ئاۋا-زىنىڭ بارىچە قاقىلداشقا باشلاپ-تۇ. قوي ئۇنىڭغا:

— ھەي قاغا، ئىتقا ھەرگىز بۇنداق مۇئامىلە قىلمىغان بولغىيتتىڭ؟— دەپتۇ.

— ئەلۋەتتە، — دەپ توۋلاپتۇ قاغا، — مەن ئىتتەكلەرنىڭ ئالدىدا دائىم خامۇش تۇرىمەن. ئەمما ساڭا ئوخشايدىغان ئەخمەقلەرگە دۇچ كەلسەم، ئۆزۈمنى كۆرسىتىپ قو-يىمەن! مانا قارا، ئەمدى مېنىڭ قانداق قىلىدىغانلىقىنى كۆرۈپ قويسەن!

قاغا شۇنداق دەپلا قويىنى كۆتۈرمەكچى بوپتۇ. ئەمما ئۇنىڭ پەنجىلىرى يۇڭغا چىر-مىشىپ قالغانىكەن. ئۇ قانچە پالاقلاپ، ئۆزىنى ھەرياق ئۇرسىمۇ قوينىڭ يۇڭىدىن قۇ-تۇلالماپتۇ. بىر چاغدا مال ئىگىسى كېلىپ، ئۇنى تۇتۇۋاپتۇ ۋە باللىرىغا ئويۇنچۇق قە-لىپ بېرىش ئۈچۈن ئۆيىگە ئېلىپ بېرىپتۇ.

باللار قاغىنى كۆرۈپ ئاتىسىدىن:

— بۇ قۇشنىڭ نامى نېمە؟— دەپ سورىشىپتۇ. ئاتىسى:

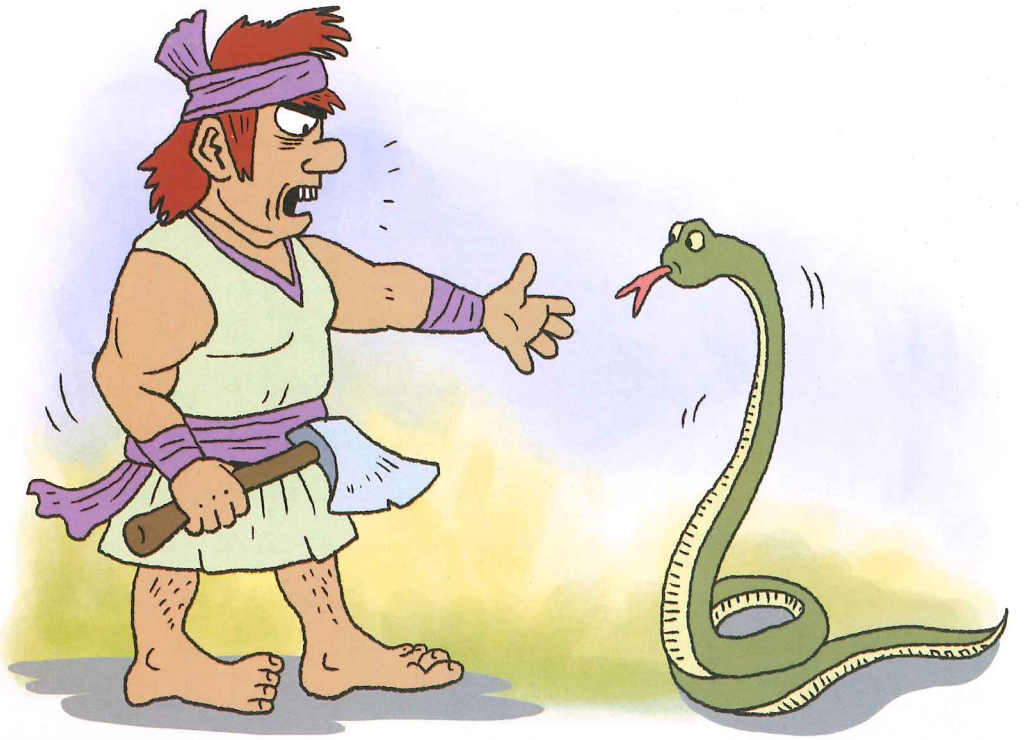
— ئەسلىدە بۇنىڭ ئېتى قاغا ئىدى. بىراق بۇنىڭدىن يېرىم ساەئەت بۇرۇن ئۇ ئۆ-زىنى بۇركۇت دەپ تەسەۋۋۇر قىلدى. مانا ئەمدى ئۇ ئۆزىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرغان بولسا كېرەك!— دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

يىلان بىلەن ئادەم

بىر يىلان بىر دېھقانىنىڭ ئۆيىگە كىرمەكچى بولۇپ، ئۆي ئالدىدا بېكىنىپ يېتىپتۇ. دېھقانىنىڭ ئوغلى ئۆيدىن چىقماقچى بولۇپ، سىرتقا چىقىپ، تاساددىپى يىلاننى دەسسەپ ساپتۇ. شۇنىڭ بىلەن يىلان بالىنى چېقىۋاپتۇ ۋە بالا كۆپ ئۆتمەيلا جان ئۈزۈپتۇ. دېھقان ئۆچ ئېلىش مەقسىتىدە پالتا بىلەن يىلانىنىڭ بېشىغا ساپتۇ. ئەمما پالتا خاتا كېتىپ، يىلان قېچىپ كېتىشكە مۇۋەپپەق بوپتۇ.

ئارىدىن ئۇزاق ۋاقىت ئۆتكەندە، دېھقان يىلان بىلەن سۈلھى تۈزمەكچى بوپتۇ.

— ياق، — دەپتۇ يىلان رەت قىلىپ، — ناۋادا مېنىڭ كۆزۈم يېرىلغان تاشقا چۈشسە ھەم سېنىڭ دىلىڭدا پەرزەنت دېگى قوزغىلىپ قالسا، ئىككىمىزنىڭ ئارىمىزدا مۇھەببەت بولۇشى مۇمكىن ئەمەس!

ئېشەك بىلەن بۆرە

بىر ئېشەكنىڭ ئايىغىغا تىكەن كىرىپ، ئېچىدە سۇنۇپ قاپتۇ. ئۇ قانچە قىلىپمۇ تىكەننى ئىزدەپ تاپالماپتۇ. شۇنىڭ بىلەن يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان بىر بۆرىگە مۇراجىئەت قىلىپ شۇنداق دەپتۇ:

— ئەي بۆرە، پۇتۇمغا تىكەن كىرىپ سۇنۇپ قالدى، ماڭالمايمەن. ماڭا بىر ياخشىلىق قىلىپ، پۇتۇمدىكى تىكەننى ئېلىۋەتكەن بولساڭ...

— ئەگەر رازى بولساڭ، — دەپتۇ بۆرە ئېشەككە، — نەشتەردەك چىشلىرىم بىلەن چىشلەپ ئېلىپ تاشلايمەن.

ئېشەك ماقۇل بوپتۇ. بۆرە يامان نىيەت بىلەن ئېشەكنىڭ ئايىغىنى كۈچ بىلەن چىشلىگەنىكەن، ئېشەكنىڭ ئايىغىنىڭ ئازراق تېرىسى بىلەن قوشۇلۇپ تىكەنمۇ سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ كېتىپتۇ. بۆرىنىڭ يامان نىيىتىنى ئاللىقاچان سەزگەن ئېشەك بۆرىنىڭ بېشىغا زەرپ بىلەن تېپىپتۇ ۋە ئۇنىڭ قاڭشىرىنى يېرىۋېتىپ، قېچىپ كېتىپتۇ.

ئاتنىڭ پۇشايمىنى

غۇجايىن خېچىر بىلەن ئاتقا ئۆزىنىڭ ماللىرىنى ئارتىپ بازارغا مېڭىپتۇ . ئەسلىدە خېچىر بىلەن ئاتقا باسقان يۈك ئوخشاش ئىكەن. لېكىن، خېچىر بىلەن ئات بىرھازا ماڭغاندىن كېيىن، خېچىر ماغدۇرسىزلىنىپ خېلى بەك ئارقىدا قاپتۇ.

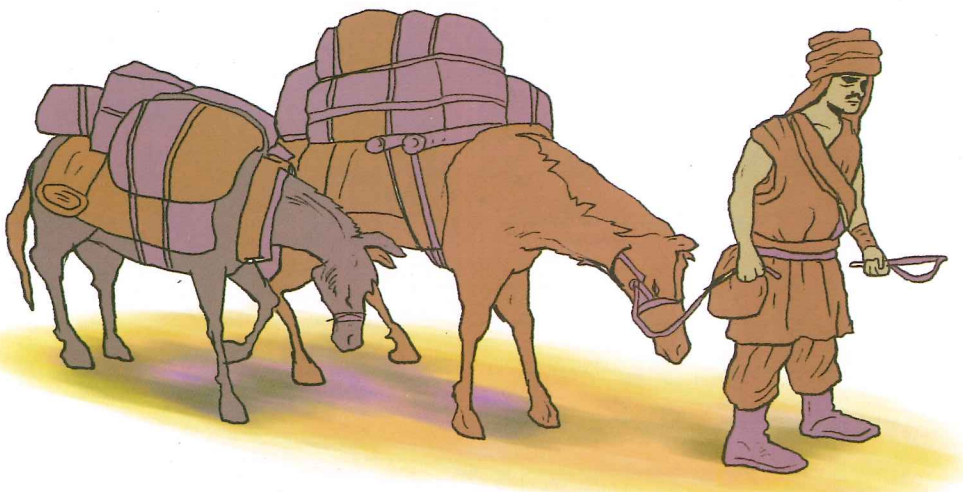
ــ ئوبدان ئات، ماڭا ياردەم قىلىپ يۈكلىرىمنى كۆتۈرۈشۈپ بېرەمسەن؟ مەن ھەقىقەتەن بولالماي قالدىم، ــ دەپتۇ خېچىر ئىگراپ تۇرۇپ ئاتقا يېلىنىپ.

ــ كىم سېنى ھۇشۇنداق ياربماس بولسۇن دەپتۇ، غوجايىن بىزنى ئوخشاش ئىشلىتىدۇ، ئوخشاش يۈك ئارتىدۇ، بۇ ئادىللىق ئەمەسمۇ، مەن ساڭا ياردەم قىلالمايمەن، ــ دەپتۇ ئات .

ــ بىراق، مەن ھەقىقەتەن بەرداشلىق بېرەلمىدىم، بولدىلا، ساڭا يېلىنمىدىم...ــ دەپتۇ خېچىر ھەمراھىغا بېشىنى ساڭگىلىتىپ .

ــ نېمىلا دېسەڭمۇ ماقۇل بولمايمەن. بىر ـ بىرىمىزنىڭ ئىشىغا ئارىلاشمايلى، ــ دەپتۇ ئات ۋە خېچىر يېتىشۋالمىسۇن دېگەندەك مەغرۇرلۇق بىلەن قۇيرۇقىنى شىپاڭ-شىتىپ تېخىمۇ ئىتتىك مېڭىۋېرىپتۇ.

بىرئاز ئۆتۈپ غۇجايىن ئاتنى توختىتىپ، خېچىرنىڭ ئۈستىدىكى يۈكنىڭ ھەممىسىنى ئاتقا ئارتىپتۇ. بىرەمنىڭ ئېچىدە ئات يۈكنىڭ ئېغىرلىقىدىن نەپەسمۇ ئالالماي قاپتۇ. ئات ئىگراپ تۇرۇپ ئۆزىگە ئۆزى: «مەن ھەقىقەتەنمۇ دوت ئىكەنمەن. بۇرۇنراق خېچىرغا ياردەم قىلغان بولسام، ئەمدىلىكتە يۈكنىڭ ھەممىسىنى مەنلا كۆتۈرمىگەن بولاتتىم. ئەسلىدە باشقىلارغا ياردەم قىلغانلىق ئۆزىگە ياردەم قىلغانلىق بولىدىكەن ئەمەسمۇ» دەپتۇ ئەپسۇسلۇق بىلەن.

چۇشەنمىسەك، سىناشما

بىر كۈنى ناھايىتى يوغان بىر خوراز پىلنىك ئالدىغا كېلىپ، تەپ تارتماستىن ئۇ يەر، بۇ يەرنى تاتىلاپ دان ئىزدەشكە باشلاپتۇ ۋە تاپقان نەرسىلەرنى شادلىنىپ چىللاپتۇ:

— قى...قى...قىق!

— نېمانچە ھاكاۋۇر نەرسەن، ھالىڭغا قارىماي نېمانچە ۋارقىرايسەن، كىچىككىنە تۇرۇپ، ھەممە يەرنى ئاق قويماي چوقۇپ دانلايدىكەنسىنا، زادى تاماقنى سەن كۆپ يەمسەن-مەنمۇ؟— دەپتۇ پىل غەزەپلىنىپ.

— سېنىڭ بويۇڭ بولغىنى بىلەن مەنچىلىك تاماق يېيەلمەيسەن، — دەپتۇ خوراز پەرۋايسىزلىنىپ قويماي، — تاماقنى مەن سەندىن خېلىلا كۆپ يەيمەن!....

ئاخىر ئۇلار تاماق يېيىشتە بەسلەشمەكچى بوپتۇ.

پىل تاماقنى بولۇشىغا يەپ قورسىقىنى تويغۇزغاندىن كېيىن ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. خېلىدىن كېيىن ئويغىنىپ قارىسا، خوراز يەنىلا دانلاپ يۈرگۈدەكمىش. پىل يەنە تاماق يېيىشكە باشلاپتۇ. ئەمما قورسىقى ئاچمىغاچقا، بىرئاز يەپلا بولدى قىپتۇ ۋە يەنە ئۇيقۇغا كېتىپتۇ.

پىل شۇ ئۇخلىغانچە كۈن ئولتۇرغان چاغدا ئويغىنىپتۇ. ئەمما ئەتراپىغا قارىسا، خوراز تېخىچىلا دانلاپ يۈرگۈدەك.

— مۇنۇ پىندەك ئوپقان ئىكەنغۇ!— دەپتۇ پىل ھەيران بولۇپ، — بۇنداق تويماس جانىۋارنى ئەزەلدىن كۆرمىگەنىكەنمەن.

شۇنداق قىلىپ خوراز پىلنى يېڭىۋاپتۇ ۋە بىرلا قانات قېقىپ پىلنىڭ ئۈستىگە چىقىۋاپتۇ-دە:

— قى...قى...قىق!— دەپ تېخىمۇ قاتتىق قىچقىرىپتۇ. قورقمىدىن يۈرىكى ئاغزىغا تىقىلىپ قالغان پىل قۇلاقلىرىنى دىڭگايتىپ:

— ۋايجان! مەن ئۆلىدىغان بولدۇم، مېنى يەپ قويىدىغان بولدى!— دەپ ۋارقىرىغىنىچە قېچىپ ئورمانغا كىرىپ كېتىپتۇ.

«چۇشەنمىسەك، سىناشما» دېگەن گەپ شۇنىڭدىن قالغانىكەن.

تەقدىرىڭ ئۆزۈڭگە باغلىق

قۇدۇق ئىچىگە چۈشۈپ كەتكەن قېرى ئېشەكنىڭ نالىسىنى ئاڭلىغان دېھقانىنىڭ ئېشەكە ھېسداشلىقى كەلسىمۇ، لېكىن ئەھۋالنى تەپسىلىي مۆلچەرلەپ كۆرۈپ، ئۇنى قۇتقۇزۇشقا كېتىدىغان ئاۋارىچىلىكلەر ئالدىدا ئېشەكنىمۇ، قۇدۇقنىمۇ ساقلاپ قېلىشقا ئەرزىمەيدىكەن، دەپ قارايتۇ. شۇنىڭ بىلەن قوشنىلىرىنى چاقىرىپ، يۇز بەرگەن ئەھۋالنى ئېيتىپتۇ ھەمدە ئۇلاردىن قېرى ئېشەكنى قۇدۇقتا كۆمۈۋېتىپ ئازابتىن خالاس قىلىشقا ياردەملىشىشنى تەلەپ قىپتۇ.

دەسلەپتە قېرى ئېشەك تولىمۇ جىددىيلىشىپ كېتىپتۇ، لېكىن دېھقان ۋە ئۇنىڭ قوشنىلىرى ئېشەك ئۈستىگە توپا تاشلاشنى داۋاملاشتۇرۇۋاتقاندا، ئېشەكنىڭ كاللىسىدىن تۇيۇقسىز بىر خىيال كېچىپتۇ-دە، ئۈستىگە تاشلانغان توپىلارنى سىلكىپ چۈشۈرۈۋېتىپ، توپا ئۈستىگە دەسسەپ تۇرۇپتۇ. ھەر قېتىم توپا تاشلانسا، ئېشەكمۇ ئۇنىڭ ئۈستىگە چىقىپ تۇرۇپتۇ.

قېرى ئېشەك ئەھۋالنىڭ قانچىلىك ئېغىرلىقىغا قارىماي، سىلكىنىشنى ھەم قەدەم ئېلىشنى داۋاملاشتۇرۇۋېرىپ ئاخىر قۇدۇق ئۈستىگە چىقىپتۇ. ئۇنى قۇتۇلدۇرۇپ قالغىنى ئىگىسىدىن ئاغرىنىپ ياتقاي، جانىنى ئالدىغان مۇشكۈلات ئىچىدە قىلچە ھودۇقماستىن ئىزدىنىش ئۈسۈلى ئىكەن.

ئەگەر مېگىسى بولسا

ئارسلان ئورماندا پىل بىلەن ئېلىشىپ ياشاشتىن چارچىدى. شۇڭا ئۇ تۈلكىنى يېنىغا چاقىرىپ:

ــ ماڭدۇرۇمدىن كەتتىم، ئوۋغا ياردىمىڭ. سەن بېرىپ ماڭا بىر ئېشەك ئوۋلاپ كەلتۈر. بىرلىكتە يەيمىز، ــ دېدى.

ــ باش ئۈستىگە، سۇلتانىم. تۈرلۈك ھىيلىلەر بىلەن سىزگە ھەتتا تىرىك پېتى كەلتۈرىمەن، ــ دەپ دالاغا قاراپ يۈگۈردى تۈلكە. ئۇ كېتىۋېتىپ قارىسا، ئوتلاقتا ئوروقلاپ كەتكەن ئىگىسىز بىر ئېشەك ئوتلاپ يۈرگۈدەك. تۈلكە ئۇنىڭغا يېقىنلىشىپ، ئېگىلىپ سالام بەردى ۋە ئۇنىڭدىن سورىدى:

ــ بۇ قاقاس دالادا ئۆزۈڭ يالغۇز نېمە قىلىۋاتسەن، ئەي دوستۇم؟

ــ مۇشۇ ھالىمغا شۈكۈر قىلىمەن. رىزقىنى ئاللا بېرىدۇ. شىكايىتىم يوق، كۈنۈم ئۆتۈپ تۇرۇپتۇ. جان بەرگەن ئاللا، رىزقىمنىمۇ بېرىۋاتىدۇ.

ــ ئەي جاناب ! سەندىكىدەك بۇنداق تەۋەككۈلچىلىق ئىنتايىن ئاز جانلىقتا تېپىلىدۇ. ئىنتايىن كەم بولغان ئىش بولسا يوق ھۆكمىدىدۇر. بۇ يوقلۇق ئەتراپىدا تەمتىرەپ يۈرۈش ئەخمەقلىق سانىلىدۇ.

بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغان ئېشەك تەكرار جاۋاب بەردى:

ــ گېپىڭ توغرا ئەمەس. شۇنى بىلگىنكى، پۈتۈن ياماناتلار ئاچ كۆزلۈكتىن كېلىدۇ. قانائەتتىن ھېچكىم ئۆلمىگەن، ھېرىستىن بولسا ھېچكىم سۇلتان بولمىغان..

تۈلكە ئېشەكنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ:

ــ ئاللا ئىنسانلارغا ئۆزلىرىنى ئۆزلىرى ھالاك قىلماسلىقنى بۇيرۇدى. مۇشۇنداق تاقىر چۆلدە سەۋر قىلماق ئەخمەقلىقتۇر. كەل، باشقا بىر ئوتلاققا كۆچكىن. بىلسەڭ، ئۇ يەردە ناھايىتى بولۇق ئوت ـ چۆپلەر، شىلدىرلاپ ئېقىپ تۇرغان سۇلار بار، ــ دېدى.

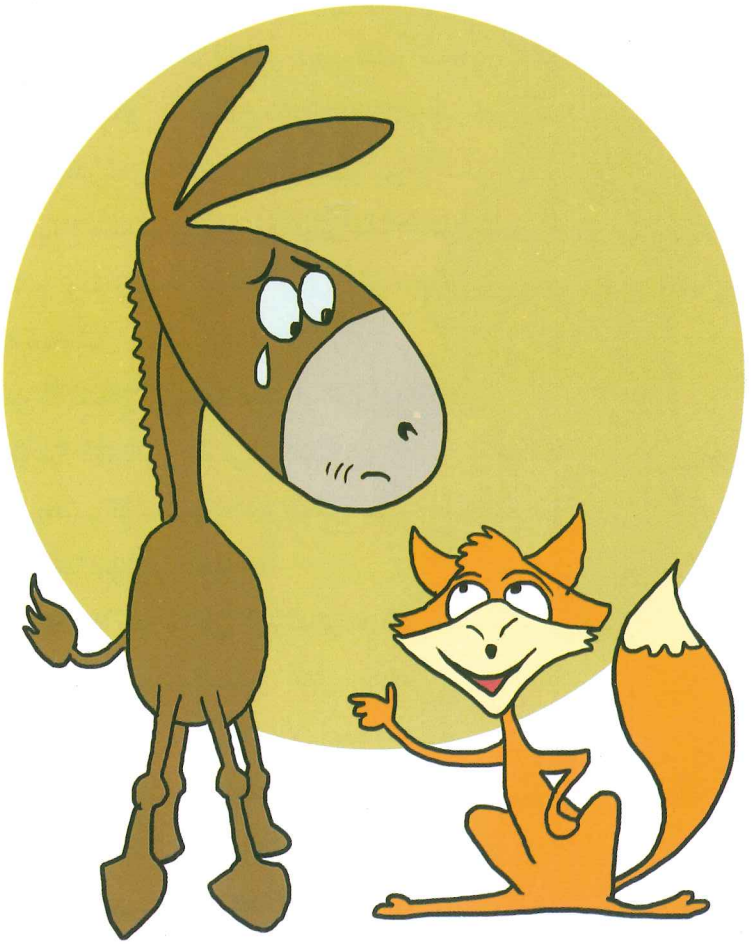
تۈلكە تۈرلۈك سۆزلەر بىلەن ئېشەكنى ئالداپ، يېتەكلەپ، ئۇدۇل ئارسلاننىڭ ئۆيىگە ئېلىپ باردى. ئارسلان ئېشەكنى كۆرەر-كۆرمەستىن ھۆركىرەشكە باشلىدى. بۇنى ئاڭلىغان ئېشەك چۆچۈپ كېتىپ، ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپ قاچتى. تۈلكە ئۇنىڭغا يېتىشۈېلىپ:

— ھەي ساددا ۋە گول مەخلۇق! نېمىگە قاچسەن؟ ئاڭلانغان تاۋۇش سېنىڭ ۋەھىمەڭ، خىيالىڭدۇر. ئەمدىلا مايسىزارغا كەلگەندۇققۇ؟ سەن بولساڭ قورقمۇڭ، قاچما، — دېدى.

تۈلكە يەنە مىڭبىر يالغان بىلەن ئېشەكنى ئۆزىگە ئەگەشتۈردى. ئارسلاننىڭ ئۆيىگە ئېلىپ باردى. ئارسلان ئېشەكنى غاجاپ، قورسقىنى تويدۇردى. كېيىن ئارسلان سۇ ئىچىش ئۈچۈن غاردىن چىقىپ كەتتى. تۈلكە ئارسلاننىڭ يوقلۇقىدىن پايدىلىنىپ، ئېشەكنىڭ مىڭسى ۋە ئۆپكىسىنى يېدى. ئارسلان قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، تۈلكىدىن سورىدى:

— بۇنىڭ مىڭسى قېنى؟

— ئەي سۇلتانىم! ئەگەر ئېشەكنىڭ مىڭسى بولسا، ئاشۇ دەھشەتلىك ھۆركىرەشنى ئاڭلىغاندىن كېيىن يەنە بۇ يەرگە، سېنىڭ بوسۇغاڭغا كېلەرمىدى؟

ئوۋغا چىققان ئوۋلانغاي

ئارسلان، بۆره، تۈلكه قاتارلىقلار قەدىناسلاردىن بولۇشتى ۋه ئوۋ قىلىش ئۈچۈن ئورمانلىققا بېرىشتى. كەچكه قەدەر ئۆكۈز، ئۆچكه ۋه بىر توشقاننى ئوۋلىغان ئۇچ قەدىناس ئۇلارنى سۆرەپ غارغا ئېلىپ كېلىشتى. ئاندىن داستخان ئەتراپىدا ئولتۇرۇشتى. ئارسلان بۆرىگه يۈزلىنىپ:

ــ ئەزىز دوستۇم، بۇ ئولجىلارنى شۇنداق تەقسىملىگىنكى، قورسىقىمىز تويسۇن، ــ دېدى. بۆره ئۇلۇشلەرنى تەقسىملەشكه باشلىدى:

ــ ئەي ئۇلۇغ سۇلتانىم، بۇ كاتتا ئۆكۈز سىزنىڭ ئۇلۇشىڭىز. چۈنكى، سىز ئەڭ كاتتادۇرسىز... ئەمدى رۇخسەتلىز بىلەن مانا بۇ ياۋايى ئۆچكه مېنىڭكى بولسۇن. دوستۇم تۈلكه سېمىز توشقانلارنى ياخشى كۆرىدۇ . توشقان ئۇنىڭكى...

ئارسلان بۇ ئىشتىن قاتتىق خاپا بولۇپ:

ــ سەن ئۆزۈڭنى كىم، دەپ ئويلاپ قالدىڭ؟.. ئۇنتۇمغىنكى، سەن ئورمانلىقلار-

نىڭ شاھىنىڭ ئالدىدا. سېنىڭ ماڭا ئۇلۇش بۆلۈپ بەرگۈدەك سالاھىيىتىڭ بارمۇ ؟ــ دەپ بۆرىگە قاتتىق زەربە بەردى. بىچارە بۆرە يەردە سوزۇلۇپ يېتىپ قالدى.

ئاندىن ئارسلان قورقۇنچتىن دىر-دىر تىترەۋاتقان تۈلكىگە يۈزلەندى:

ــ نېمىگە قاراپ تۇرىسەن!؟ ئولجىلارنى سەن تەقسىمله!

پالاكەتنى سېزىپ تۇرغان تۈلكە ئورنىدىن تۇرۇپ، تەزىم قىلىپ شۇنداق دېدى:

ــ ئەي ئۇلۇغ سۇلتانىم.. ئۇلۇش تەقسىملەش مېنىڭ ھەققىم ئەمەس، ئەمما سىز مۇناسىپ كۆرگىنىڭىز ئۈچۈن سۆزلەيمەن. توشقان سىزنىڭ ناشتىلىقىڭىز، ئۆچكە چۈشلۈكىڭىز بولسا، قورسقىڭىزغا ئارام بولىدۇ. ئۆكۈزنى بولسا كەچقۇرۇن يەيسىز، ــ دېدى.

ئارسلان ناھايىتى خۇرسەن بولدى ۋە تۈلكىدىن سورىدى:

ــ بۇنداق ئاقىلانە تەقسىماتنى قەيەردىن ئۆگەندىڭ؟

تۈلكە بوينىنى ئېگىپ، جانسىز ياتقان بۆرىگە قاراپ قويدى ۋە:

ــ مانا بۇ ئۆزىنى بىلمىگەن بۆرىنىڭ ھالىدىن... ــ دەپ جاۋاب بەردى.

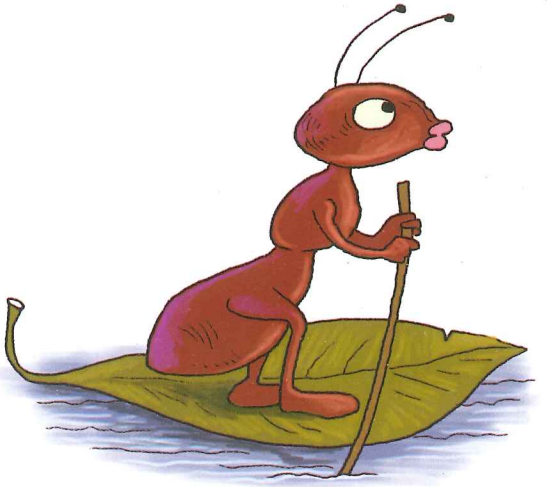
كەپتەر بىلەن چۈمۈلە

يازنىڭ ئىسسىق كۈنلىرىنىڭ بىرىدە چۈمۈلە شامالدا ئۇچۇپ كۆلگە چۈشۈپ كېتىپ، جېنى تۈمشۇقىغا كېلىپ قاپتۇ. دەرەخ بېشىدا ئولتۇرغان بىر كەپتەر بۇنى كۆرۈپ: «نېمىدېگەن بېچارە، ياردەم قىلاي» دەپ ئويلاپتۇ ۋە بىر تال ياپراقنى كۆلگە تاشلاپتۇ. چۈمۈلە ياپراققا چىقىپتۇ. ياپراق ئېقىپ قىرغاققا كەلگەندە چۈمۈلە قىرغاققا چىقىۋېلىپ ئۆلۈمدىن قۇتۇلۇپ قاپتۇ ۋە كەپتەرنىڭ ياردىمىگە رەھمەت ئېيتىپتۇ.

بىر كۈنلەردە ئۇۋچى دەرەخ بېشىدا ئولتۇرغان كەپتەرنى قارىغا ئاپتۇ. بۇنى كەپتەر قىلچە سەزمەي ئولتۇرۇۋېرىپتۇ. بۇنى كۆرگەن چۈمۈلە ئۇۋچىنىڭ پۇتىنى جەھلى بىلەن چاقىنىكەن، ئۇۋچى:

— ۋايجان!— دەپ توۋلاپ كېتىپتۇ-دە، ئاتقان ئوقى كەپتەر-گە تەگمەي، كەپتەر ئۆلۈمدىن قۇتۇلۇپ قاپتۇ. چۈمۈلە كەپتەرنىڭ ئۆزىنى قۇتقۇزغان ياخشىلىققا ئەنە شۇنداق جاۋاب قايتۇرۇپتۇ.

قۇشقاچنىڭ ئوۋچىغا ئۆگىتى

بىر ئوۋچى قۇشقاچقا تۇزاق قۇردى ۋە بىر قۇشقاچنى تۇتۇۋالدى. ئوۋلانغان قۇشقاچ تىلغا كىرىپ دېدى:

ــ ئەي ئوۋچى، سەن مۇشۇ ۋاقىتقىچە قويلارنى، سىيرلەرنى يېدىڭ. ئۇلارنى يەپ تويمىدىڭ. ئەمدى مېنىڭ ئەرزىمەس گۆشۈمگە تويارسەنمۇ؟ مېنى قويۇۋەت، ھېسابىغا ساڭا پايدىلىق ئۇچ ھېكمەت ئېيتىمەن... بۇ ھېكمەتلەردىن بىرىنى قولۇڭدا، قالغىنىنى بولسا دەرەخ ئۈستىدە سۆزلەيمەن!

ئوۋچى:

ــ بولىدۇ!ــ دېدى.

قۇشقاچ تۇنجى مەسلىھەتنى بەردى:

ــ مۇمكىن بولمايدىغان ئىشنى كىم سۆزلىسە سۆزلىسۇن، ھەرگىز ئىشەنمە!

ئوۋچى ئىككىنچى ھېكمەتنى ئاڭلاش ئۈچۈن قۇشقاچنى قويۇۋەتتى. قۇشقاچ تامغا قوندى ۋە ئىككىنچى ھېكمەتنى ئېيتتى:

ــ ئۆتكەن-كەتكەن نەرسىلەر ئۈچۈن غەم يېمە. پۇرسەتنى قولدىن بەرسەڭ، خاپا بولما. ئەينى پەيتتىكى ۋاقىتنىڭ باھاسىنى بىل. پۇشايمان بىلەن ۋاقىت ئۆتكۈزمە...

كېيىن قوشۇمچە قىلدى:

ــ ئەي ئوۋچى، مېنىڭ قورسىقىمدا ئون دەرھەمگە

تەڭ كەلگۈدەك بىباھا ئۇنچە-مەرۋايىت بار ئىدى.
ئۇ ساڭمۇ، سەندىنمۇ كىبىنكىلەرگىمۇ يىتەتتى. ئەپسۇس، قىسمىتىڭ شۇ ئىكەن، قولدىن چىقىرىپ قويىدۇڭ.
بۇ ئۇنچە-مەرۋايىتنىڭ دۇنيادا يەنە بىر تېڭى يوقتۇر.
ئۇۋچى بۇ چاغدا:
— ئاھ، نېمە قىلىپ قويدۇم، نېمە ئۈچۈن قويۇۋەتتىم ھەي؟— دەپ قايغۇرۇپ يىغلاشقا باشلىدى. شۇ چاغدا قۇشقاچ:
— ھەي، نېمىگە ۋارقىراپ يىغلايسەن؟ مەن ساڭا ئۆتكەن-كەتكەن ئىشلار ئۈچۈن غەم يىمە. پۇرسەتنى قولدىن بەرسەڭ، خاپا بولما، دەپ ئۆگۈت بەرمىدىمۇ؟ كىيىن ساڭا يەنە: «مۇمكىن بولمايدىغان ئىشنى كىم سۆزلىسە سۆزلىسۇن، ھەرگىز ئىشەنمە» دېمىدىمۇ؟ قانداق ئاڭقاۋۇ ئادەمسەن؟.. مەن ئۆزۈم ئۈچ دەرھەم چىقمايمەن. قانداق قىلىپ قورسىقىمدا ئون دەرھەملىك ئۇنچە-مەرۋايىت بولىدۇ؟..
ئۇۋچىنىڭ ھوشى جايىغا كەلدى ۋە زىرەك قۇشقاچقا قاراپ دېدى:
— ياخشى، ئەمدى ئۇچنچى گۈزەل ھېكمىتىڭ نېمە؟ ئۇنىمۇ سۆزلە، ئىيت!
قۇشقاچ تامدىن ئۆتۈپ دەرەخكە قوندى ۋە مەسخىرىلىك بىر ئاھاڭدا:
— ئەي ئىنسان، ئىككى ئۆگىتىمگە ئەمەل قىلمىدىڭ، ئۇچنچىسىنى نېمە قىلسەن؟ بولدى قىل، ۋاقتىمنى ئالما، — دەپ ئۇچۇپ كەتتى.
ئۇۋچى قېتىپ قالغاندى.

تۈلكنىڭ جاۋابى

بىر توپ ئوۋچىلار تۈلكنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ كەپتۇ. قېچىپ كېتىۋاتقان تۈلكە يولدا دۇچ كېلىپ قالغان دېھقاندىن ئىلتىماس قىلىپ:

ــ مېنى يوشۇرساڭ ئاجايىپ ئالىيجانابلىق قىلغان بولاتتىڭ، ــ دەپتۇ. دېھقان ئۆيگە ئىشارە قىلىپتۇ ۋە تۈلكە دەررۇ ئۆيگە كىرىپ غايىب بوپتۇ.

چېپىپ كېلىۋاتقان ئوۋچىلار تۈلكىنىڭ قايىقا كەتكىنىنى دېھقاندىن سوراپتۇ. دېھقان بىلمەيدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. ئەمما ئىككىنچى تەرەپتىن قولى بىلەن ئىشارە قىلىپ، تۈلكىنىڭ ئۆيىدە ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپتۇ. بىراق ئوۋچىلار ئۇنىڭ قول ئىشارىسىنى چۈشەنمەي يۈگۈرۈپ كېتىپتۇ. بۇ ھالنى كۆزىتىپ تۇرغان تۈلكە دېھقاننىڭ ئىشارىسىنى سېزىپ قاپتۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن دېھقانغا لام-جىم دېمەي يولغا راۋان بوپتۇ.

ــ ھەي ناشۇكۇر تۈلكە، ــ چاقىرىپتۇ دېھقان، ــ ياخشىلىقىمغا رەھمەت ئېيتماي قايىقا كېتىپ باردىڭ؟!

تۈلكە ئۇنىڭغا قاراپ:

ــ ئەگەر قول ئىشارىتىڭ بىلەن تىلدىكى ساداقىتىڭ ئوخشاش بولغاندا تەشەككۈر رۇمنى بېجىرمەي تۇرۇپ كەتمىگەن بولاتتىم!ــ دەپتۇ-دە، يۈرۈپ كېتىپتۇ.

نەپس ــ يىرتقۇچ ئارسلان كەبىدۇر

ئادەمسىز ئورماندا ھەيۋەتلىك بىر ئارسلان ياشايدىكەن. ئورماندىكى بارچە ھايۋانلار ئۇنىڭدىن بىزار بولۇپتۇ. بۇنداق ھايات كەچۈرۈشتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن چارە ئىزدىشىپتۇ. ئويلا-ئويلا، ئاخىر ئارسلانغا ئەلچى ماڭدۇرۇشۇپتۇ. ئەلچى:

ــ ئەي، ئورمانلارنىڭ پادىشاھى ئارسلان... ھەر كۈنى ئارىمىزدىن بىرىمىزنى تۇتۇپ يېمەكتىسەن. بۇنىڭغا نارازىلىقىمىز يوق؛ شۇ سەۋەب ئاۋارە بولماستىن ئۆز تەختىڭدە ئولتۇر، بىز ساڭا ھەر كۈنى ئارىمىزدىن بىرىنى ئېلىپ كېلىمىز. سەن بولساڭ ئۇنى مەززە قىلىپ يەيسەن. شۇندا ھەممىمىز ئۆمرىمىزنى بەھۇزۇر ئۆتكۈزىمىز... ــ دەپتۇ.

بۇ تەكلىپ ئارسلانغا يېقىپ كېتىپتۇ ۋە دەرھال قوبۇل قىپتۇ.

ئەمدى ھەر كۈنى تاڭ سەھەردە بىر ھايۋان ئۇنىڭغا تەسلىم بولار ئىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە نۆۋەت توشقانغا كەپتۇ. ھايۋانلار:

ــ ھەي، ئەمدى قانداق قىلىمىز، قىسمىتىمىز شۇ ئىكەن. بارچىمىزنىڭ راھىتىمىز ئۈچۈن بىرىمىز ئۆلمىكىمىز دەركار. قېنى، ۋاقىت ئۆتكۈزمەستىن يولغا چىق. ئارسلاننىڭ غەزىپىنى قوزغاپ قويمايلى، ــ دېيىشسىمۇ توشقان يولغا چىقماپتۇ. ھايۋانلار قورقۇپ، ئۇنىڭغا يېلىنىپ، يالۋۇرۇپ يۇرۇپ، ئاران دېگەن يولغا ئاتلاندۇرۇپتۇ.

توشقان بىمالال ۋاقىت ئۆتكۈزۈپ، ئالدىرىماي ئارسلاننىڭ يېنىغا كەپتۇ. ئاچلىقتىن كۆزى تۆت بولغان ئارسلان تېرىكىپتۇ:

ــ قەيەرلەردە يۈردۈڭ زادى؟ نېمىشقا كېچىكسەن؟

توشقان بولسا، يالغاندىن قورقاندەك تەرلىرىنى سۈرتۈپتۇ ۋە بېشىنى تۆۋەن سېلىپ دەپتۇ:

ــ جانابى ئالىيلىرى، مەن سىزگە ھۆرمەتسىزلىك قىلغىنىم ئۈچۈن كېچىكىپ قالمىدىم، ئەكسىچە ئەتىگەندە يولغا چىققانىدىم، ئەمما بىر ئارسلان يولۇمنى توستى، ئۇنىڭ چاڭگىلىدىن قۇتۇلۇشۇمنىڭ قانچىلىك قىيىن بولغانلىقىنى تەسەۋۋۇر مۇ قىلالمايسىز!

ئارسلان غەزەپلىنىپ سوراپتۇ:

ــ كىمكەن ئۇ شۇنداق قىلىشقا پېتىنغان؟ بۇ ئورماندا پەقەت مېنىڭلا ھۆكۈمۈم ئۆتىدۇ. كىم ئۇ زادى، تېزرەك ئېيت؟

توشقان مەمنۇن بولغان ھالدا ئۇ ياقتىكى ئارسلاننى ماختاپتۇ، بۇنىڭ بولسا تېخمۇ

ئاچچىقى كەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئارسلان دەرغەزەپكە كەپتۇ ۋە:

ــ يول باشلا، ماڭا كۆرسەت ئۇ پەسكەشنى!ــ دەپتۇ.

شۇنداق قىلىپ ئۇلار يولغا چىقىشىپتۇ. توشقان ئۇنى بىر قۇدۇق يېنىغا باشلاپ كەپتۇ ۋە:

ــ سۇلتانىم، ئۇ مانا شۇ قۇدۇق ئىچىدە. ئۇنىڭغا قارىڭ، نېمىدېگەن دەھشەتلىك!ــ دەپتۇ.

ئارسلان هاياجان بىلەن قۇدۇققا قاراپتۇ ۋە سۇدا ئەكسىنى كۆرۈپتۇ. قۇدۇق ئىچىدىكى ئەكسىگە قاراپ هۆركىرەپتۇ، ئەكسىمۇ شۇ هامان هۆركىرەپتۇ. توشقان پۇرسەتنى قولدىن بەرمەي:

ــ كۆردىڭىزمۇ، ئالىيلىرى؟ سىزنى ئېلىشىشقا چاقىرىۋاتىدۇ!ــ دەپتۇ. غەزەپلەنگەن ئارسلان:

ــ بىر يۇرتتا ئىككى سۇلتان بولماس، پارچىلاپ تاشلايمەن ئۇنى!ــ دەپ هۆركىرەپتۇ ۋە ئۆزىنى قۇدۇققا تاشلاپتۇ.

هەر ئىشنىڭ ئاخىرى بار. توشقان كۆپكۆك ئوتلاقلاردا سەكرەپ-تاقلاپ هايۋانلارغا خۇش خەۋەرنى يەتكۈزۈپتۇ

تۇتى قۇشنىڭ هيلىسى

بىر سودىگەر ئۆيىدە يېقىملىق ئاۋاز-
دا سۆزلەيدىغان جۇشقۇن تۇتى قۇشنى
باقاتتى ۋە ئۇنىڭ بىلەن كۆڭلىنى
كۆتۈرەتتى.

ئۇ بىر كۈنى تىجارەت ئۈچۈن
ھىندىستانغا يول تەييارلىقى قىلىشقا
باشلاپتۇ. ئۆيدىكىلەرنىڭ ھەربىرىدىن
ئايرىم-ئايرىم ھالدا:

— قېنى دەڭلار، ھىندىستاندىن سىلەرگە نېمىلەرنى ئېلىپ كېلەي؟ نېمىنى خالايسىلەر؟— دەپ سوراپتۇ. ھەركىم ئۆزى خالىغان نەرسىسىنى ئېيتىپتۇ ۋە نۆۋەت تۇتى قۇشقا كەپتۇ. سودىگەر:

— ئەي گۈزەل تۇتى قۇشۇم، سايرا، نېمە خالايسەن، كەلتۈرىمەن خالىغان نەرسەڭنى، — دەپتۇ.

تۇتى قۇش بوينىنى سىڭايان قىلىپ:

— ھىندىستانغا كېتىۋاتقانكەنسەن، ئۇ يەردىكى تۇتى قۇشلارنى كۆرسەك، مېنىڭ ھالىمنى ئەتراپلىق چۈشەندۈر. ئۇلارغا «سىلەرنىڭ ھەسرىتىڭلاردا ئۆرتىنىۋاتقان بىر تۇتى قۇشۇم بار. بىزنىڭ ئۆيدە قەپەسكە سولانغان. سىلەرگە سالام ئېيتتى ۋە سىلەردىن ياردەم سورىدى. قىسمەت ئىكەن، مەن بۇ يەردە، غۇربەت يەرلەردە ھەسرەت چېكىۋاتىمەن، سىلەر بولسىڭلار ياپيېشىل يايلاقلاردا، دەرەخلەر ئارىسىدا، گۈل باغلار قوينىدا سەيلە قىلىۋاتسىلەر. دوستلارنىڭ ۋاپاسى شۇنداق بولامدۇ؟» دەپ ئېيت، — دەپتۇ.

سودىگەر:

— ياخشى، ئېيتقانلىرىڭنى يەتكۈزىمەن، — دەپ يولغا چىقىپتۇ. ھىندىستان ھۇدۇدىغا كىرىشى بىلەنلا دەرەخ شاخلىرىدىكى بىر توپ تۇتى قۇشنى كۆرۈپتۇ ۋە ئۇلارغا تۇتى قۇشى ئېيتقان گەپنى ئېقىتماي-تېمىتماي يەتكۈزۈپتۇ. بۇ گەپلەرنى ئاڭلىغان تۇتى قۇشلاردىن بىرى تىترەشكە باشلاپتۇ. بىرئازدىن كېيىن نەپەسى توختاپ، يېقىلىپ ئۆلۈپتۇ. سودىگەر بۇ ھالدىن قاتتىق ئەزىتىراپقا چۈشۈپتۇ:

— ئەپسۇس، بىر جانىنىڭ بېشىغا چىقتىم. ئۇ ئېھتىمال مېنىڭ تۇتى قۇشۇمنىڭ سۆيۈ-

گىنى ياكى قېرىنىدىشى بولسا كېرەك. ھەي ئېسىت، سۆزلىمىگەن بولسام، خەۋەر قىلمىغان بولسامچۇ! بىچارىنىڭ جېنىغا زامىن بولدۇم، ــ دەپ ئويلاپتۇ. ئۇ شۇ تۇيغۇ بىلەن ھىندىستانغا كىرىپتۇ ۋە تىجارەت ئىشلىرىنى بېجىرىپ، سودىگىلارنى ئاپتۇ. ئاندىن مەملىكىتىگە قايتىپتۇ.

ئۆيدىكىلىرىگە ھەدىيەلەرنى تارقىتىۋاتقاندا، تۇتى قۇش ئاۋاز چىقىرىپ سوراپتۇ:

ــ مەن بىچارىگە ھېچقانداق سوۋغاڭ يوقمۇ؟ ھىندىستاندا نېمىلەرنى كۆردۈڭ؟ ئۇ يەردىكى تۇتى قۇشلارغا نېمىلەرنى دېدىڭ؟

سودىگەر گەرچە كۆرگەنلىرىنى ئېيتىشنى خالىمىسىمۇ، ئەمما تۇتى قۇشى ئۇنىڭدىن قايتا-قايتا سوراۋەرگەچكە:

ــ ئېيتالمايمەن. ئەخمەقلىق قىلىپ قويدۇم، سەندىن ئۇلارغا خەۋەر يەتكۈزدۈم، ئەمدى بولسا بۇ ئىشىمدىن قاتتىق ئەپسۇسلانماقتىمەن، ــ دەپتۇ.

ــ خوش، نېمىشقا ئەپسۇسلىنىسەن؟ بۇ تەشۋىشىڭنىڭ سەۋەبى نېمە؟ ئۆتۈنەي، سۆزلە...

« ۋەقەنى ئاڭلىسا، تۇتى قۇشۇم قانداق ھالغا چۈشەركىن؟» دەپ ئويلاپتۇ سوۋدىگەر ۋە ئاخىر ئامالسىز سۆزلەشكە باشلاپتۇ:

ــ سېنىڭ ھالىڭنى ئۇلارغا يەتكۈزدۈم. ئۇلاردىن بىرىنىڭ جېنىغا زامىن بولدۇم. ئارىسىدىن بىرى سۆزلىرىمنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، تىترەپ يىقىلدى ۋە جان تەسلىم قىلدى. ھازىر مەن قاتتىق ئەپسۇسلانماقتىمەن. ۋىجدان ئازابىدا قالدىم. لېكىن بولار ئىش بولدى...

تۇتى قۇش بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، تىترەشكە باشلاپتۇ. بىرئازدىن كېيىن نەپسى سىقىلىپتۇ. سودىگەر بۇ ھالنى كۆرەر ـ كۆرمەيلا: «ئاپلا!» دەپتۇ.

ــ ئەي گۈزەل تۇتى قۇشۇم، ئەي يېقىملىق ئاۋازلىقىم، ئەي قەلبىمنىڭ نۇرى، ساڭا نېمە بولدى؟ ئاھ، ئەپسۇس!ــ دەپ ناله قىپتۇ ۋە تۇتى قۇشنى قەپەستىن چىقىرىپتۇ. تۇتى قۇش شۇ ھامان قانات قېقىپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ. سودىگەر ھەيران بولۇپ تۇتى قۇشقا دەپتۇ:

ــ ھەي، بۇ قانداق ئىش؟

تۇتى قۇش خۇشال ئاھاڭدا جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ ھىندىستاندىكى توتى قۇش ئۆز ھەرىكىتى بىلەن ماڭا مەسلىھەت بەردى. ئۇ «گەپ قىلىشنى، سايراشنى قوي. چۈنكى سەن قەپەستىسەن. كېيىن ئۆزۈڭنى ئۆلگەنگە سېلىپ، مەن قىلغان ئىشنى قىل. مەندەك ئۆزۈڭنى ئۆلگەنگە سالساڭ، قەپەستىن قۇتۇلىسەن» دېمەكچى بولغان...

تۇتى قۇش شۇ گەپلەرنى ئېيتىپ، ئۇچۇپ كېتىپتۇ.

سەنمۇ شېشلەرنى سۇندۇرغانمۇ؟

ئەتىر ساتقۇچىنىڭ ناھايىتى ياخشى كۆرىدىغان بىر تۇتى قۇشى بولۇپ، ئۇنى دۇكىندا باقىدىكەن. چىرايلىق تۇتى ئەتىرگۈل مېيى بىلەن تولغان دۇكانىنىڭ بۇرجىكىدە تۇرۇپ كەلگەن - كەتكەن خېرىدارلارغا چىرايلىق گەپلەرنى قىلىپ، ئۇلارنى خۇشال قىلىدىكەن.

بىر كۈنى ئەتىرچى تۇتىنى دۇكاندا قالدۇرۇپ ئۆيىگە كېتىپتۇ. شۇ ئارىدا چاشقانىنى قوغلاۋاتقان بىر مۇشۇك دۇكانغا كىرىپتۇ. تۇتى مۇشۇك مېنى تۇتۇۋېلىش ئۈچۈن كىرىدى، دەپ ئويلاپ، تېزلىكتە ئۇچۇپ، تەكچىگە ئېتىلىپتۇ. ئەمما ئويلىمىغان يەردىن ئەتىرگۈل مېيى سېلىنغان شېشىلەرنىمۇ دومىلىتىۋېتىپتۇ. قورقۇپ، ئۇ يەردىن يەنە بىر تەكچىگە ئۇچقانىكەن، يەنە شۇنداق ھالەت يۈز بېرىپتۇ. شۇنداق قىلىپ بارچە شېشىلەر پارچە-پارچە بولۇپ كېتىپتۇ. دۇكان ئەتىر ھىدىغا تولۇپتۇ.

دۇكاندار كېلىپ قارىسا، ھەممە ياق قالايمىقان... بارچە شېشىلەر سۇنغان، ئەتىرلەر يەرگە تۆكۈلۈپ يېتىپتۇ. بىچارە تۇتى بولسا، بىر بۇرجەكتە قورقۇنچتىن دىرىدىر تىترەپ تۇرغۇدەك... دۇكاندار بۇ ئىشنى تۇتىدىن باشقا كىم قىلاتتى، دەپ قاتتىق تەرىكىپتۇ ۋە بىچارە تۇتىنى تۇتۇپ، ئۇرۇشقا باشلاپتۇ... تۇتى كالتەكلىنىپتۇ. قورقۇنچتىن تىلى ئايلانماي، باشلىرىدىكى پەيلىرى تۆكۈلۈشكە باشلاپتۇ.

بىر چاغدا دۇكاندارنىڭ ئاچچىقى يېنىپتۇ... سۆيۈملۈك تۇتىسىنىڭ تىلىنىڭ ئايلانماي قالغانلىقىنى، باشلىرىنىڭ پەيلىرى تۆكۈلۈپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ، قىلغان ئىشىدىن پۇشايمان قىپتۇ، تېۋىپلارغا كۆرسىتىپتۇ، تۇرلۇك دورىلارنى بېرىپتۇ، بىراق پايدىسى بولماپتۇ. بىچارە تۇتى تىلسىز ھەم گاستەكلا بولۇپ قالغانىكەن. تۇزۇلىدىغاندەك ئەمەس ئىكەن. ئاخىر دۇكاندا تۇتىنى ئۆز مەيلىگە تاشلاپ قويۇپتۇ.

ئارىدىن بىرنەچچە ئاي ئۆتۈپ كېتىپتۇ. بىر كۈنى دۇكاننىڭ يېنىدىن چاچلىرى چۈشۈپ، بېشى تاقىرباش بولۇپ كەتكەن بىر ئادەم ئۆتۈپ قاپتۇ. تۇتى بۇ ئادەمنى كۆرۈپ ئۆز - ئۆزىگە: «بۇمۇ بىزنىڭ تائىپىدىن» دەپ ئويلاپ، بىر سىلكىنىپتۇ ۋە چاچسىز بېشىنى قانىتى ئارىسىدىن چىقىرىپ تىلغا كىرىپتۇ:

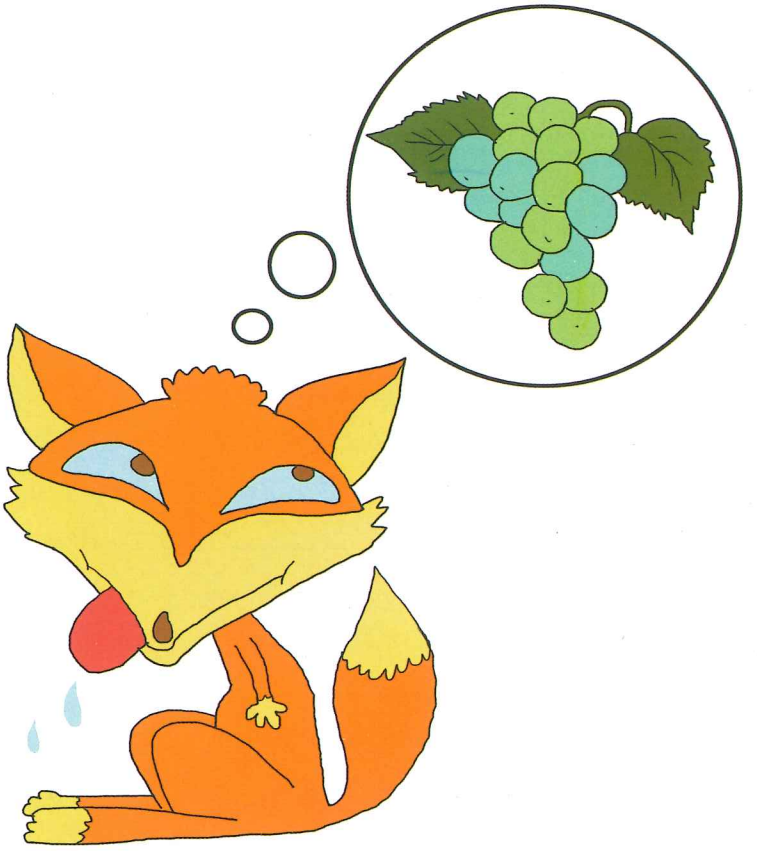
— ئەي دوستۇم، بېشىڭ نېمىشقا تاقىرباش؟ يا سەنمۇ مەندەك ئەتىر شېشىلىرىنى سۇندۇرغانمۇ؟

ئاچچىق ئۈزۈم

تۈلكە ئاچلىق ۋە ئۇسسۇزلۇقتىن ھالسىزلانغان ھالدا بىر ئۈزۈم بېغىنىڭ ئالدىغا كېلىپ قاپتۇ. قۇياش نۇردا سارغىيىپ پىشقان ئۈزۈملەر ئاغزىغا سېرىق سۇ كەلتۈرگۈدەك جىلۋە قىلىپ تۇراتتىكەن. ئەمما باراڭدىكى ساپاقلار ئۇنىڭ بويى يەتمىگۈدەك دەرىجىدە ئېگىز ئىكەن.

تۈلكە سەكرەپتۇ، ئەمما ئۈزۈملەرگە بويى يەتمەپتۇ. يەنە بىر قېتىم سىناپ بېقىپتۇ، يەنە يېتەلمەپتۇ. ئۇچىنچى قېتىملىق ئۇرۇنۇشمۇ مەغلۇبىيەت بىلەن ئاخىرلاشقاندىن كېيىن ئۆزى ـ ئۆزىگە شۇنداق دەپتۇ:

ـــ زادى مەن بۇ ئۈزۈملەرنى يېمەكچى ئەمەستىم ھەم ئۇلارنىڭ ئېغىزغا سالغىلى بولمىغۇدەك ئاچچىق ئىكەنلىكىنمۇ بىلەتتىم.

ئېشەكنىڭ ئەقلى

بىر شىرنى بىر خورازنىڭ چىللىشىدىن بەكرەك ئۇركۈتىدىغان باشقا ئاۋاز يوقتۇر.

شىردىن بىرى بىر كۈنى بىر ئېشەككە ھۇجۇم قىلىشقا تەييارلىنىۋاتقاندا، خوراز چىللاشقا باشلاپتۇ. شىرمۇ ئېشەكنى يېيىشتىن ۋاز كېچىپ قېچىپتۇ.

شىرنىڭ خوراز ئاۋازىدىن ئۇركۈپ قېچىشى ئېشەكنى ئويلاندۇرۇپ قويۇپتۇ. خوراز نىڭ ئاۋازىدىن شۇنچىلىك ئۇركۈگەن بىر شىر ئېشەكنىڭ ئاۋازىدىن تېخىمۇ قورقىدۇ، دەپ ئويلاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ شىرنىڭ كەينىدىن يۈگۈرۈشكە باشلاپتۇ. ھاڭىراپ ئۇنى تېخىمۇ بەك قورقۇتماقچى بولۇپتۇ.

شىر دۆت ئېشەكنىڭ ھاڭىراپ ئۆزىنى قوغلىغىنىنى كۆرۈپ دەرھال قايتىپ بېرىپ ئۇنى بىر ھۇجۇم بىلەن يېقىتىپ، پارچىلاپ ئىشىنى تۈگىتىپتۇ.

تۈلكىنىڭ هىيلىسى

قېرى بىر شىر ئاغرىپ قېلىپ، كۆچىدىن كېتىپتۇ. ھەممە ھايۋانلار ئۇنى كۆرۈشكە كەپتۇ ۋە بىر نەرسىلەر تەۋسىيە قىپتۇ. پەقەت تۈلكە شىرغا قارىتا ئېتىبارسىز قاپتۇ. بۇنىڭ سەۋەبى بەدىنىدىكى ئىسسىق ئازىيىپ كېتىشىكەن. بۇنىڭغىمۇ چارە بار بولۇپ، بىر بۇرۇنلۇق تېرىسى شىلىنىپ، ئىسسىق ھالدا ئۇستىگە يېپىلىشى كېرەككەن. ھۆرمەتلىك بۇرە مانا بۇ يەردە. ئەمر قىلسىڭىز بۇ تەكلىپنى دەرھال بېجىرەيلى.

ئالجىغان شىر بۇ پىكرىنى ياقتۇرۇپتۇ. بۇرۇنى دەرھال ئۆلتۈرۈپ تېرىسىنى سويۇۋاپتۇ. ئۇستىخانلىرىنى شورپا قىلىپ، شىرغا ئىچۈرۈپتۇ. يېگى سويۇۋېلىنغان تېرىسىنمۇ ئىسسىق ھالدا شىرنىڭ ئۇستىگە يېپىپتۇ.

شرنى يەڭگەن پاشا

كىچىك بىر پاشا ئۇچۇپ كېتىۋېتىپ ئۆزىنى ناھايىتى چوڭ تۇتۇپ ئولتۇر-غان بىر شرنى كۆرۈپتۇ. ئۇنىڭ بۇ مەغرۇر ھالىنى زادى ياقتۇرماپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن ئۇ شرنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ، بويىغا باقماستىن ئۆزىچە ئۇنىڭغا ھەيۋە قىپتۇ:

— شىر ئەپەندى! نېمانچە چوڭچىلىق بۇ؟ ئالدىڭغا كەلگەنگە پەنجە ئۇرۇش سېنى مۇشۇنداق مەغرۇر قىلامدۇ؟ ئەگەر يۈرىكىڭ بولسا چىق مېنىڭ قارشىمغا، ئۇ يېڭىلمەس كۈچلىرىڭنى كۆرسەت ماڭا.

پاشا بۇ تەھدىتلەردىن كېيىن نەشتىرنى توغرىلاپ، ئۇچقان پېتى شرغا ھۇجۇم قىپ-تۇ. ئەڭ يۇمشاق يېرى بولغان بۇرنىنى چېقىپتۇ. شر پاشىنى ئەزمەك ئۈچۈن پەنجىسىنى پۈتۈن كۈچى بىلەن شىلتىپتىكەن، بۇرنى قان ئىچىدە قاپتۇ. پاشا نەگە قونسا شر شۇ يەرگە پەنجە ئۇرۇپتۇ. ھەر قېتىم بىر يەرنى يارا قىپتۇ. ئاخىر شىر پاشا بىلەن بولغان جەڭنى بىر باشقا ئېلىپ چىقالمايدىغانلىقىنى چۈشىنىپ بولدى قىپتۇ.

پاشا ھايۋانلارنىڭ پادىشاھىنى يەڭگەنلىكى ئۈچۈن شۇنچىلىك خۇشال بوپتۇكى، ئۇچۇۋاتقاندا تەڭپۇڭلۇقىنى يوقىتىپ بىر ئۆمۈچۈك تورىغا چۈشۈپ قاپتۇ.

قۇتۇلۇش ئۈچۈن تىرماشقانچە تورغا تېخىمۇ چاپلىشىپتۇ. ئاخىر ئاھ ئۇرۇپ ئۆزىگە ئۆزى مۇنداق دەپتۇ:

— ھايۋانلارنىڭ ئەڭ كۈچلۈكى چوڭ شرنى يەڭگەن مەن ئەمدى زەئىپ بىر ئۆ-مۈچۈك توربدا جان بېرىۋاتىمەن.

نەي چېلىشنى ماڭا كىم قويۇپتۇ

ئەقلى بېشىدىن ئايرىلغان بىر ئۆچكە توپىدىن ئايرىلىپ، تېخىمۇ ياخشى ئوتلاش ئۈچۈن يىراقلارغا كېتىپتۇ. ئۇ يەردە ئوۋ كۈتۈۋاتقان بىر بۆرە ئۇنى كۆرۈپ خۇشال بولۇپ، بىردىنلا ئۆچكىنىڭ ئالدىغا چىقىپتۇ. ئۆچكە بۆرىنى كۆرۈپ بەك قورقۇپتۇ. توپىدىن ئايرىلىپ خاتا قىلغىنىنى چۈشىنىپتۇ. بۆرىنىڭ قولىدىن قۇتۇلۇشنىڭ ئىمكانسىزلىقىنى بىلىپ تۇرسىمۇ يەنىلا سىناپ باقماقچى بولۇپ، بۆرىگە:

— بۆرە ھەزرەتلىرى، مېنى پارچىلاپ يەيدىغانلىقىڭىزنى بىلىمەن. دېمەك، ئاخىرقى مەنۇتلىرىمنى ياشاۋاتىمەن. ھېچ بولمىسا ئاخىرقى ئىستىكىمنى ئورۇنلاپ بەرسىڭىز، — دەپتۇ.

— ئاخىرقى ئىستىكىڭ نېمە؟— دەپ سوراپتۇ بۆرە.

— ئۆلۈشتىن بۇرۇن ماڭا بىر ئاز نەي چېلىپ بەر، ھېچبولمىسا ھۇزۇر ئىچىدە ئۆلەي، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ئۆچكە. مەقسىتى بىرئاز ۋاقىت ئۇتۇش ئىكەن.

بۆرە ئۆچكىنىڭ ئاخىرقى ئىستىكىنى ئورۇنلاش ئۈچۈن ئەتراپىغا قارايتۇ. سەل نېرىدىن بىر قوموش نەي تېپىپ، چېلىشقا باشلايتۇ. خېلىغچە بۆرە نەي چېلىپتۇ، ئۆچكە ئويناپتۇ.

بۇ ۋاراڭ - چۇرۇڭ بىرئاز نېرىدىكى ئىگىلىرى بىلەن بىللە ئوۋ ئۈۋلاۋاتقان ئىتلارنىڭ قۇلىقىغا يېتىپتۇ. ئەتراپىنى پۈراپ بۆرىنىڭ پۇرىقىنى ئاپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن بىراقلا بۇ تەرەپكە قاراپ تاشلىنىپتۇ. بۆرە ئىتلارنىڭ كەلگىنىنى كۆرۈپ نەينى بىر يانغا ئېتىپ جېنىنى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن قېچىپتۇ. ئۆچكىنىڭ يېنىدىن ئايرىلغاندا ئۇنىڭغا:

— ئەيىب سەندە ئەمەس مەندە، نەي چېلىشنى كىم قويۇپتۇ ماڭا! نەمەلىكى ئۆتكۈزىدىغانغا ئەخمەق ئىكەنمەن!— دەپتۇ.

قىزغانچۇق ئۆچكە

بىر ئېتىزلىقتا ئۆچكە بىلەن ئېشەك بىللە ياشايدىكەن. ئەمما ئۆچكە ئېشەكتىن بەك قىزغىنىدىكەن. چۈنكى ئۇنىڭغا قارىغاندا ئېشەك تېخىمۇ ياخشى بېقىلىدىكەن. تېخىمۇ جىق يەم بېرىلىدىكەن. ئۆچكە بولسا كۆپىنچە ئاچ قالىدىكەن. شۇڭا ئۇ ئۆزىگە قىلىنغان بۇ تەڭسىزلىك ئۈچۈن ئېشەككە ئاچچىقلايدىكەن. ئۇنى ئىگىسگە يامان كۆرسىتىش ئۈچۈن پىلانلار تۈزىدىكەن.

بىر كۈنى ئېشەككە:

— ئېشەك بۇرادەر! بۇ ئىنسانلارمۇ ساڭا جىق يۈك توشۇتىدۇ. سېنىڭ ياۋاشلىقىڭنى پۈرسەت بىلىپ قانداق ئېغىر ئىش بولسا ساڭا يۈكلەيدۇ، — دەپتۇ. ئېشەك:

— توغرا دەيسەن ئۆچكە بۇرادەر. ئەمما مېنىڭ قانداق ئامالىم بار؟— دەپتۇ چارىسىزلىك بىلەن.

ئۆچكە ھىيلىگەرلىك بىلەن كۈلۈپ:

— بۇ ئاسان، — دەپتۇ، — بىر كۈنى ئۇستۇڭدە يۈك، كېتىۋېتىپ ئۆزۈڭنى يەرگە ئات. پۈتۈن بەدىنىڭنى بىر تىترەت، بىر - ئىككى تېپىرلا. ئۇ چاغدا سېنى ئاغرىپ قالدى دەپ قالىدۇ. سەنمۇ ئىشتىن ۋە ئېغىر يۈكتىن قۇتۇلىسەن.

بۇ ئويۇن ئېشەككە ماقۇل كەپتۇ. بىر خەندەكنىڭ بېشىدا ئۆزىنى يەرگە ئېتىپتۇ، پۈتۈن بەدىنىنى تىترىتىپتۇ ۋە تېپىرلاشقا باشلاپتۇ. ئىگىسى ئۇنى دەرھال مال دوختۇرىغا ئاپىرىپتۇ. ئېشەكنى ئوبدان بىر تەكشۈرۈپ چىققان مال دوختۇرى:

— بۇ ھايۋان ھالسىزلىنىپتۇ. ساقايتىش ئۈچۈن بىر ئۆچكە قېنىنى قوناق بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ بېرىش كېرەك، — دەپتۇ. ئادەم ئۆيگە كېلىپلا، مال دوختۇرى تەۋسىيە قىلغاندەك قىزغانچۇق ئۆچكىنى بوغۇزلاپ، قېنىغا قوناق ئارىلاشتۇرۇپ ئېشەككە بېرىپتۇ. شۇنداق قىلىپ ئۆچكىنىڭ ئېشەكنى ئىگىسگە يامان كۆرسىتىش پىلانى ئۆزىنىڭ بېشىغا بالا بوپتۇ.

ئورۇنسىز ھەۋەس

كۈنلەرنىڭ بىرىدە، زىرەك بىر توشقان يولدا ئۇچرىشىپ قالغان تۈلكە بىلەن چاق-چاق تەرىقسىدە پاراڭلىشىشقا باشلاپتۇ. ئۇنىڭغا:

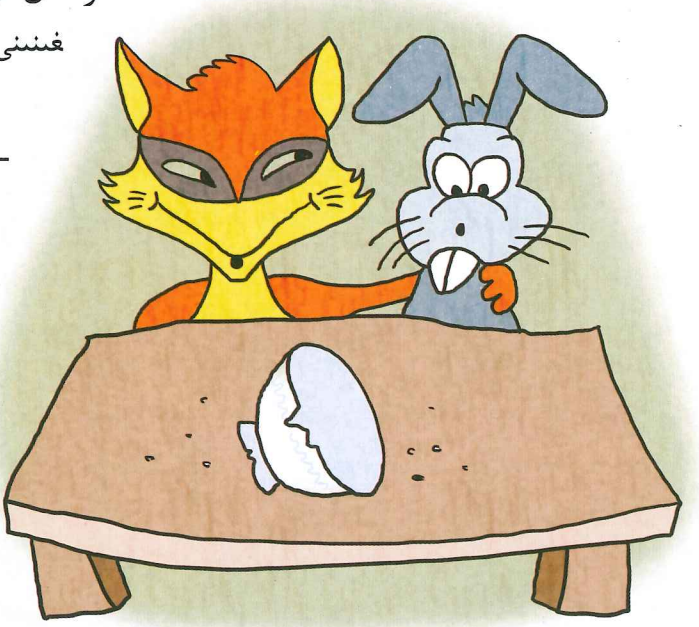
— سېنى بەك ھېلىگەر دېيىشىدۇ. بۇ توغرىمۇ؟— دەپتۇ. تۈلكە:

— مەن نېمە دېسەم بىكار قېرىنىدىشىم. ئەڭ ياخشىسى سەن بىزنىڭ ئۆيىگىچە كەل، دېيىلگەنلەرنىڭ توغرا-خاتالىقىنى ئۆز كۆزۈڭ بىلەن كۆر. يەنە داستىخىنىمدا مېھمان بولسەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

توشقان بۇ سۆزلەردىن بەك سۆيۈنۈپتۇ. ئۆز - ئۆزىچە: «نېمىدېگەن ئەقىلسىز تۈلكە بۇ. ئىككى ئېغىز ماختاپ قويسام، راست دەپ قېلىپ، مېنى تاماققا تەكلىپ قىلىپ يۈرگىنىنى» دېگەنلەرنى ئويلاپتۇ.

شۇنداق قىلىپ توشقان تۈلكە بىلەن بىللە ئۇنىڭ ئۆيىگە بېرىپتۇ. تۈلكىنىڭ ئۆيىگە كىرىپ تۇرۇپلا قاپتۇ. چۈنكى تۈلكىنىڭ ئۆيى قۇپقۇرۇقكەن. يا يېمەكلىك يوقكەن، يا سۇ.

توشقان بىردىنلا تۈلكىنىڭ ئالدام خالتىسىغا چۈشكىنىنى بىلىپتۇ. چۈنكى ئۆيدە تۇرۇپ كەتكەن ئۆچۈن ئۆزىدىن باشقا تاماق يوقكەن. دېمەك، بىكارغا تاماق يېيىشنى خىيال قىلىپ ئاتقان توشقان تۈلكىگە بىكارغا ئوۋ بولۇپ قىلىنىنى چۈشىنىپتۇ. ئۇ تۈلكىگە قاراپ:

— ئىشەندىم تۈلكە قېرىنداش، — دەپتۇ، — سېنىڭ ھايۋانلارنىڭ ئەڭ ھېلىگىرى ئىكەنلىكىگە ئىشەندىم. قارا، زىرەك دەپ قارىلىدىغان مېنمۇ قاپقانغا دەسسەتتىڭ. ئۆيۈڭگە ئۆز پۇتۇم بىلەن ماڭغۇزۇپ ئەكەلدىڭ. ماڭا ئوخشاش ئەقىلسىز بىرىنى مەززە قىلىپ يېسەڭ بولىدۇ.

كېلىشەلمەيدىغان شېرىكلەر

بېلىقئالغۇچ، شەپەرەڭ، تىكەن قاتارلىقلار دوست بولۇپ، تىجارەت قىلىپ پۇل تېپىش ئۈچۈن پىلانلارنى تۈزۈپتۇ. شەپەرەڭ شېرىكلىرىنى خېلى كۆپ قەرز پۇل تەمىنلەپتۇ. تىكەن بولسا، كۆپ مىقدارىدا رەخت ئېلىپتۇ. بېلىقئالغۇچمۇ بىرمۇنچە مىس يىغىپتۇ.

ئۈچ شېرىك يىغقان مىللارنى بىر كېمىگە يۈكلەپ يولغا چىقىپتۇ. دەل يولنىڭ يېرىمىغا كەلگەندە، بىردىنلا ھاۋا بۇزۇلۇپتۇ. شامال ۋە بوران چىقىپ دېڭىزنى ئېگىز - پەس قىپتۇ. كېمە ئازغۇن دولقۇنلارغا بەرداشلىق بېرەلمەي ئوتتۇرىدىن ئىككىگە بۆلۈنۈپ چۆكۈپتۇ.

شېرىكلەرنىڭ پۈتۈن مىللىرى كېمە بىلەن بىللە دېڭىزنىڭ تېگىنى بويلاپتۇ. ئۇلار جېنىنى تەستە قوتقۇزۇپتۇ.

شۇ كۈندىن ئېتىبارەن شەپەرەڭ قەرز ئىگىلىرىگە كۆرۈنمەسلىك ئۈچۈن، كۈندۈزلىرى ھېچبىر يەرگە چىقماپتۇ. پەقەت كېچىلىرى ئەل - ئالەم جىمجىتلىقاندا چىقىپ ئايلىنىپ تۇ. بېلىقئالغۇچ بولسا پۈتۈن بارلىقى ۋە ئۈمىدى بولغان مىسلارنى، بەلكىم بىر كۈنى دولقۇن قىرغاقتا ئۇرىدۇ، دەپ دائىم دېڭىز ساھىلىدا ئايلىنىپ يۈرىدىغان بولۇپتۇ.

تىكەن بولسا يولنىڭ بىر چېتىدە تۇرۇپ ئۆتكەن - كەچكەنگە ھۇجۇم قىلىدىكەن. «ئەجەبا، ئىنسانلار كىيگەن بۇ كىيىملەر مېنىڭ رەختىمدىن تىكىلدىمۇ قانداق؟» دەپ قارايدىكەن.

نېمىشقا ئۇلار كەلمەيدۇ؟

قەدىمىي زامانلارنىڭ زامانىسىدا، ئاجايىب چىرايلىق تۆگە بولغانىكەن. ئۇنىڭ ئۇزۇن، ئەگرى شاخاراپ كەتكەن مۈڭگۈزى، قېلىن، يۇمشاق، يىپەكتەك كوكۈلى، يالىسى، قۇيرۇقى، ئاجايىپ سەزگۈر، ئۇزۇن، چىرايلىق قۇلقى بارلىق ھايۋانلارنى قىزىقتۇراتتىكەن. قايسىلا ھايۋانات بولسۇن، تۆگىنىڭ بىرەر نەرسىسىنى ئۆزىگە ئېلىشقا قىزىقاتتىكەن.

بىر كۈنى تۆگە مۆلدۈرەك سۈزۈك سۇيى بار، تۆت ئەتراپى يېشىل دۇخاۋدەك ياپيېشىل چىم باسقان بۇلاقتا سۇ ئىچىۋاتسا، بۇغا كېلىپ:

ــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، بىزنىڭ گۈزەل شاھىمىز! كۆزى يامانلارنىڭ كۆزىدىن، تىلى يامانلارنىڭ تىلىدىن يىراق بولۇڭ. خۇدايىم سىزگە ئاغرىقنى يولاتمىسۇن، ــ دەپ ئۇنىڭ ئالدىدا ئۆزىنىڭ بارلىق شېرىن سۆزلىرىنى ئېيتىپ، ياخشى خىسلەتلىرىنى كۆرسىتىشكە باشلاپتۇ. ئاخىر بۇغا:

ــ ئەي، گۈزەللەرنىڭ گۈزىلى، قەدىرداىنم تۆگە ئاكا! خاپا بولماي، سىز ئۇچۇن

ئەڭ گۈزەل، ئەڭ قەدىرلىك بولغان مۇڭگۈزىڭىزنى ماڭا ۋاقتىلىق بېرىپ تۇرسىڭىز، مەن ئاتا ـ ئانامنىڭ يېنىغا بارماقچى ئىدىم. ئاتا ـ ئانامنىڭ يېنىدىن قانداق كەلسەم، شۇنداق ئۆز قولىڭىزغا تاپشۇرىمەن، ـــ دەپ يالۋۇرۇپ تۇرۇۋاپتۇ. تۆگە:

ـــ بوپتۇ، ئاتا ـ ئاناڭنى كۆرۈپ كەل. بىراق ۋاقتىدا مۇڭگۈزۈمنى ئېلىپ كەل، ـــ دەپتۇ.

ـــ شۇنداق، شۇنداق، ئۆز قولىڭىزغا تاپشۇرىمەن، ـــ دەپ بۇغا ئۇنىڭ مۇڭگۈزىنى ئېلىپ كېتىپتۇ. تۆگە ئوتنىڭ ئۈچىنى يەپ، سۇنىڭ سۈزۈكىنى ئىچىپ يۇرۇپتۇ. بىر كۈنى ئېشەك:

ـــ شاھىم، رەنجىمەي قۇلىقىڭىزنى بېرىپ تۇرسىڭىز، بىز نۇرغۇن ھايۋانلار بىلەن ئاز كۈننىڭ ئىچىدە قىشلايدىغان قولايلىقراق يەرلەرنى كۆرۈپ كەلمەكچى ئىدۇق، شۇنىڭغا خاپا بولمىسىڭىز، ـــ دەپ يالۋۇرۇپ تۇرۇۋاپتۇ.

ئارىلىقتىن خېلى كۈنلەر ئۆتۈپ كېتىپتۇ. بۇغىدىنمۇ، ئېشەكتىنمۇ خەۋەر كەلمەپتۇ. شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئات كېلىپ:

ـــ ئەي، يەر يۈزىنىڭ خاقانى، مېنىڭ ئالدىڭىزغا كېلىشكە مەجبۇر بولغىنىم، جېنىڭىزدىن ئارتۇق بولغان يايلىڭىز بىلەن قۇيرۇقىڭىزنى ۋاقتىلىق بېرىپ تۇرسىڭىز. پالانى يەردە مېنىڭ دۇنيادىكى بار ـ يوق بىر تاللا ئاكامنىڭ توپى بولماقچى ئىكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن ياق دېمەي بېرىپ تۇرسىڭىز، ـــ دەپ يالۋۇرۇپتۇ. بۇغا مۇڭگۈزىنى، ئېشەك قۇلقىنى، ئات يالىسى بىلەن قۇيرۇقىنى ئېلىپ، شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار تۆگىگە يېقىن يولىماپتۇ.

شۇ خاتالىقى ئۈچۈن تۆگە ھەتتا سۇ ئىچكەندىمۇ ئۇلارنى كېلەمدىكىن دەپ ھەرقاچان يان ـ ئەتراپىغا قارايدىكەن. تا مۇشۇ كۈنگىچە تۆگە ئۇلارنى كۈتمەكتىمىش.

بۆرە، تۈلكە ھەم بۆدۇنە

بۇرۇنقى زاماندا، كونا خاماندا ئۇچى بىر بولۇپ قونمىغانىكەن. كىشى بارمىغان چۆللۈك بايئاۋاندا بىر - بىرىنى تونۇمىغانىكەن. جانىگاللىقلارنى تۈلكە ئارىلاپتۇ، ھېچ-قايسىسى بۇنى تۇيمىغانىكەن. ئاچ كۆز بۆرىدىن جانلار زارلاپتۇ، ئۇچرىغانىنلا قويمىغا-نىكەن. تۈلكە مۇغەمبەر، بۆرىسى ئاچ كۆز، بۆدۇنە ساددا، ئۇقمىغانىكەن، ئۇچى سە-پەردە، پەسلىسى كەچ كۆز، ئەمما بۆدۇنە قورقمىغانىكەن.

ئۆتكەن زامانلارنىڭ بىرىدە، كەنجى بىدە ئورۇلۇش ۋاقتىدا بىر بۆدۇنە بىر كونا خاماننىڭ قىرغىقىدىكى چىملىقتا ئۆز جورىلىرىنى ئىزدەپ «چۇر... چۇر... چۇر» قىلىپ تۇرغاندا، بىر تۈلكە قۇيرۇقىنى يۇقىرىغا كۆتۈرۈپ، بۆدۇنىنىڭ يېنىغا كەپتۇ. بۆدۇنە بىلەن تۈلكە بىر - بىرىگە قارىشىپ تۇرۇشقانىنىڭ ئارىلىقىدىلا، بىر بۆرە بىر چامداپ، ئىككى ئالىيىپ ئۇلارنىڭ قېشىغا كېلىپ تۇرۇپتۇ. بۆدۇنە، بۆرە، تۈلكە ئۇچى بىر - بىرى بىلەن ئۇشتۇمتۇتلا ئۇچرىشىپ قالغانلىقتىن، كۆز سوقۇشتۇرۇپ ئولتۇرغان كىشىلەردەك لام - جىم دېيىشمەي، خېلى ئۇزۇن ۋاقىتلارغىچە تۇرۇشۇپ قاپتۇ.

بىر ۋاقىتلار ئۆتكەندىن كېيىن، تۈلكە ئاۋال بۆرىگە، كېيىن بۆدۈنىگە تازا سەپسېلىپ قاراۋېلىپ، ئاستا ئېڭىشىپ سالام بېرىپتۇ-دە، كالپۇكلىرىنى مىدىرلىتىپ مۇنداق دەپتۇ:

— ئۇچىمىز ئۇچ ياقتىن كەلدۇق، ئۇزۇن يوللارنى بېسىپ ئاران تېپىشتۇق. ئۇچىمىز دوست بولايلى، دوست بولغاندىمۇ چىن دوست بولايلى، تاپقان - تەرگىنىمىز تەڭ بولسۇن، ئۆمرىمىز بىللە ئۆتسۇن.

بۆدۈنە بىلەن بۆرە ئاۋۇال بىر - بىرىگە قارىشۇېلىپ، كېيىن ئىككىسى تەڭ ئېگىلىپ، تۈلكىگە تەزىم قىلىشىپتۇ-دە، تۈلكىنىڭ تەكلىپىنى ماقۇل كۆرىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشۇپتۇ. بۇ ئۇچى شۇ كۈندىن باشلاپ بىر - بىرى بىلەن دوست ۋە ئاكا - ئىنىدەك بولۇشۇپ، ئۇزۇن زامانغىچە بىر كونا خامانىدا كۈن ئۆتكۈزۈشۈپتۇ.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە بۆدۈنە، تۈلكە، بۆرە ئۇچى يىراق بىر جايغا سەپەرگە جابدۇنۇپ، يولغا راۋان بولۇشۇپتۇ. ئۇلار قويۇق چاتقانلىق جاڭگاللارنى، ئېگىز - ئېگىز تاغ ۋە ئېدىرلارنى ۋە ئويمان - چوڭقۇر سايلارنى بېسىپ ئۆتۈشۈپتۇ. سەپەرنىڭ دەسلىپىدە ھەرقايسى ئۇزۇقتىن خالىغىنىچە كەڭتاشا يەپ - ئىچىپ مېڭىشىپتۇ. يول يۈرۈشمۇ كۆڭۈللۈك بوپتۇ. ئەمما يول بارغانسېرى ئۇزىراشقا باشلىغاندىن كېيىن، يېمەك - ئىچمەكى تۈگەپ، بەزىدە ئۇزۇق تېپىلىپتۇ، بەزىدە تېپىلمايمۇ قاپتۇ. بۇنداق ۋاقىتلاردا ئۇزۇقنى تەڭ يېيىشىپتۇ. تويمىغۇرلۇق قىلىشلارغا يول قويۇلماپتۇ. بۆرە بۇ ئەھۋالغا ئانچە رازى بولماپتۇ. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئۇ، تاماق يېگەندە ئېچىلىپ - يېيىلىپ ئولتۇرۇمايدىغان بولۇپ قاپتۇ. تۈلكە بۆرىنىڭ بۇ كەيپىياتىنى سەزگەن بولسىمۇ، بىلمەسكە سېلىپ، خۇپسەنلىك قىلىپ مېڭىۋېرىپتۇ.

يول بارا - بارا ئۇزارغاندىن كېيىن، بۆرە قورسىقىنىڭ ئاچلىقىغا چىداشلىق بېرەلمەپتۇ، بۆدۈنە بىلەن تۈلكە بۆرىنىڭ ئالدىغا چۈشۈپ، لىپىلدىشىپ كېتىۋېرىشىپتۇ. بۆرە غەيرەت قىلىپ، ئۇلارنىڭ كەينىدىن خېلى يەرلەرگىچە مېڭىپ بېقىپتۇ، ئاخىر بولالماي، يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا لاپسىيىپ ئولتۇرۇۋېلىپ، جېنىنىڭ بارىچە:

— ئاغىنىلەر، توختاڭلار!— دەپ ۋارقىراپتۇ. بۆدۈنە بىلەن تۈلكە ئارقىسىغا قارىسا، بۆرە يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا پالازدەك سوزۇلۇپ ياتقۇدەك. ئۇلار يېنىپ بۆرىنىڭ يېنىغا كەپتۇ. سەپسېلىپ قاراشسا، بۆرىنىڭ چىرايى تاتىرىپ، يەتتە يىل كېزىك تارتقاندەك سارغىيىپ كېتىپتۇ. بۆرە تۈلكە بىلەن بۆدۈنىگە يەر ئاستىدىن قاراپ، ئۆزىنى بىر قۇر تۇزەپتۇ-دە، ھالسىرىغان ھالدا:

— مېنىڭ قورسىقىم راسا ئاچتى، يەيدىغان بىر نەرسە تېپىلمىسا، يول يۈرەلمەيمەن، — دەپ دومسىيىپ يېنىچە يېتىپتۇ.

تۈلكە بۆرىنىڭ بۇ ئەھۋالىنى كۆرۈپ، قۇيرۇقىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ، بىر ئۇ ياققا، بىر بۇ ياققا مېڭىپتۇ. كېيىن، چوڭقۇر ئويغا چۆمۈلگەندەك، بۆدۈنىگە قاراپتۇ. مۇلايىملىق بىلەن كۈنى ئۆتۈۋاتقان بۆدۈنە نېمە دېسۇن؟! ئۇمۇ بوينىنى قىسىپ ئولتۇرۇپتۇ.

تۆلكه ئولتۇرغان ئورنىدىن دەس تۇرۇپ، سوزۇلۇپ ياتقان يان باغرىغا كۆز ساپتۇ. بايقىغۇدەك بولسا، بىر خوتۇن ئېتىزدا كۆزگى ئېڭىز ئاختۇرۇۋاتقان ئېرىگە تاۋاقتا ماڭ-تا ئېلىپ كېلىۋاتقىدەك؛ تۆلكه دەررۇ بۆرىگە قاراپ:

— دوستۇم، غەم قىلما. قوسقىچنى ھازىر تويغۇزىمىز، — دەپتۇ ۋە بۆدۈنىنى يېنىغا تارتىپ:

— بۇرادەر بۆدۈنه! ئاۋۇ كېلىۋاتقان خوتۇنىنى كۆردۈڭمۇ؟— دەپ سوراپتۇ. بۆدۈنه بوينىنى سوزۇپ :

— ھه، ھه، كۆردۇم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. تۆلكه بۆدۈنىگه تىكىلىپ:

— سەن ئاشۇ خوتۇن كېتىپ بارغان تەرەپكه قاراپ ئۇچىسەن. ئۇنىڭ ئۇدۇلىغا بارغاندا، ئالدىغا چۈششەن، ئۇ سېنى تۇتۇۋالمەن دەپ قوغلايدۇ. سەن بولساڭ، ئازراق ئۇچۇپ، نېرىراق بېرىپ چۈششەن. ئۇ كېلىپ سېنى تۇتمەن دەپ يەنه قوغلايدۇ، سەن يەنه ئۇچۇپ، خوتۇننىڭ بېشىغا قونسەن، ئۇ خوتۇن كۆتۈرۈپ كېتىۋاتقان تاۋۇقلىرى يەرگه قويۇپ، سېنىڭ بىلەن ئاۋارە بولۇپ قالىدۇ. سەن پەخەس بولغان ھالدا يەنه يەرگه چۈششەن، شۇنداق قىلىپ بىر ئۇچسەن، بىر يەرگه قونسەن، ئاخىرىدا قوش ھەيدەۋاتقان ئېرىنىڭ يېنىغچه بارسەن، تاۋاق بولسا شۇ يەردە قالىدۇ. ئۇنىڭ ئېچىدىكى ئىسسىق مانتا بىزگه ئوزۇق بولىدۇ، — دەپتۇ.

يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا يېنچه يېتىپ، قورساقنىڭ قايغۇسىدا قالغان بۆرە تۆلكىنىڭ بۇ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ خۇشاللىقتا گۈلقەلىرى ئېچىلىپ، «ئىسسىق مانتا» دېگەن گەپنى ئاڭلاپ، ئاغزىدىن سېرىق سۇلار كېلىپ، تامشىپ كېتىپتۇ.

بۆدۈنه تۆلكىنىڭ مەسلىھەتىگه ماقۇل بولۇپ، ھېلىقى خوتۇن تەرەپكه قاراپ ئۇچۇپتۇ. بۆدۈنىنىڭ ئارقىسىدىنلا تۆلكه بىلەن بۆرە ھېلىقى خوتۇن كېتىۋاتقان يولنىڭ چېتىدىكى ئېرىقنىڭ ئىچىدە ماراپ يېتىشىپتۇ. بۆدۈنه ئۇچقان پېتى بېرىپ خوتۇننىڭ ئالدىغا چۈشۈپ، بوينىنى ئۇزۇن سوزۇپ، چۇرۇلداپ، يورغىلاپ مېڭىپتۇ. تاۋاق كۆتۈرۈپ كېتىۋاتقان خوتۇن:

— ئەجەب چىرايلىق جانىۋار-دە، سەن. چۇرۇلداشلىرىڭ خويمۇ يېقىملىق. سېنى تۇتۇپ بالامغا بېقىپ بېرەي، — دەپ بۆدۈنىنى قوغلاپتۇ. بۆدۈنه ئاستا ئۇچۇپ، ئىككى-ئۈچ ئايلىنىپ كېلىپ، ئۇنىڭ بېشىغا قونۇۋاپتۇ. خوتۇن ناھايىتى خۇشال بولۇپ: «ئەھمەدى تۇتۇۋالدىغان بولدۇم» دەپ بېشىنى مىدىرلاتماستىن، تاۋاقنى يەرگه قويۇپتۇ-دە، ئىككى قولىنى ئاستا بېشىغا سوزغاندا، بۆدۈنه ئۇچۇپ يەرگه قونۇپ، خوتۇننىڭ ئالدىدا يورغىلاشقا باشلاپتۇ. ئۇنىڭ بۆدۈنىگه تېخمۇ ئامراقلىقى كېلىپ، ئارقىسىدىن قوغلاپ كېتىۋېرىپتۇ. تاۋاق بولسا، ئۇنىڭ يانىدىن چىقىپ كېتىپتۇ. بۆدۈنه بىر ئۇچۇپ، بىر يەرگه قونۇپ، ئۇنى ھېلىكه قىلىپ كېتىۋېرىپتۇ. خوتۇن بولسا، ھارغانلىقىنى سەزمەيلا، بۆدۈنىنى قوغلاپ، ئېرىنىڭ يېنىغا يېتىپ كېلەي، دەپ قاپتۇ.

قوش ھەيدەۋاتقان ئېرى خوتۇنغا قارىسا، پۇلاڭلاپ چىقىپ كېلىۋاتقۇدەك، ئۇنىڭ چاچلىرى چۈۋۈلۈپ كەتكەن. يېقىنراق كەلگەندە بايقىسا، بىر بۆدۈنە خوتۇنىنىڭ ئالدىدا بىر ئۆچۈپ، بىر يەرگە قونۇپ يورغىلاپ كېلىۋاتقۇدەك، دېھقان ھەيداۋاتقان قوشنى توختىتىپتۇ. ئۇ ئۆغىچە بۆدۈنىمۇ ئۆچۈپ كېلىپ، قوش ھەيدەۋاتقان يەرگە كېلىپ چۈشۈپ-تۇ. ئەر - خوتۇن ئىككىسى بىرلىشىپ، بۆدۈنىنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاشقا كىرىشىپتۇ. بۆ-دۈنە بۇ ئىككىسىنىڭ ئالدىغا چۈشۈپ قېچىۋېرىپتۇ. ئاخىر ئەر - خوتۇن ئىككىسىنى ھاردۇرۇپتۇ. بۆدۈنە بىر ئاسمانغا ئۆرلەپ، بىر يەرگە شۇڭغۇپ، قوشقا قېتىقلىق ئۇرۇنىڭ مۇڭگۈزىگە قونۇپتۇ، ئەتىدىن كەچ كىرگىچە قوشقا قېتىلغان ئۇي ھېرىپ كەتكەنلىكتىن، مۇڭگۈزىنى سلكىپمۇ قويماپتۇ.

— توختا، خوتۇن، توختا! توختا دەيمەن، — دەپ دېھقان ئالدىراشلىق بىلەن قولىغا بىر كالتەكنى ئاپتۇ-دە، چەنلەپ تۇرۇپ ئاتقانكەن، بار كۈچ بىلەن ئېتىلغان كالتەك بىچارە ئۆي-نىڭ بىر مۇڭگۈزىنى تۆۋىدىنلا قومۇرۇپ تاشلاپتۇ. بۆدۈنىگە كالتەك تېگەمدۇ، ئۇ ئالـلىقاچان پەيدەك ئۆچۈپ كۆزدىن يىتىپتۇ. دېھقان «ئەتتەڭ» دەپ ئۇرۇنىڭ يېنىغا كېلىپ قارىسا، كال-تەكنىڭ زەربىسىدىن قومۇرۇلۇپ چۈشكەن مۇڭگۈزىنىڭ ئورنىدىن قان توختىماي ئېقىپ تۇرۇپ-تۇ. بىچارە جانىۋار ئۇي دەردىم ئىچىمدە دې-گەندەك، كۆزلىرىدىن ياش ئاققۇزۇپ تۇرۇپتۇ. دېھقان پەملىمەي قىلغان ئىشىغا پۇشايمان قىلىپ، بىر ئۇياققا، بىر بۇياققا يۈگۈ-رۈپ، بىر پارچە ئەسكى كىگىزنى تېپىپ، قان ئېقى-ۋاتقان يەرگە كۆيدۈرۈپ بېسىپ، ئۇستىدىن لاتا بە-لەن مەھكەم تېڭىپ قو-يۇپتۇ.

دېھقاننىڭ خوتۇنى ئۇينىڭ مۇڭگۈزى كال-تەك بىلەن تەڭلا يەرگە چۈشكەندە، تاۋقى ئېسىـ-گە چۈشۈپ، ئۇنى ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن كەتكەنكەن. بېرىپ تاۋاقنى قولىغا ئاپتۇ--دە، «ئۇينىڭ مۇڭگۈزى يامان

بولدى، ئەمدى قانداقمۇ قىلارمىز قوش توختاپ قالسا» دەپ چوڭقۇر ئويلىنىپ، «ئۇغۇ مەيلى، بار بالانى تەرگەن سەن خوتۇن دەپ، ھېلىقى كىشى ئۆلگۈچە دۇمبالاپ يۈرمسە بولاتتىغۇ» دەپ قايغۇ ئىچىدە ئېرى تەرەپكە مېڭىپتۇ. ئېرىنىڭ يېنىغا يېقىنلىشاي دېگەندە، ئېرىگە قارىسا، ئېرىنىڭ رەڭگىرويى ھازىرلا قار - يامغۇر ياغىدىغاندەك تۇرغۇدەك؛ خوتۇن ئېرىنىڭ بۇ پەيلىدىن قورقۇپ، پۇتىنىڭ ئۈچىدا بىر دەسسەپ، ئىككى چامداپ كەپتۇ. ئەندىشىدە خيالى تېرىقتەك چېچىلىپ كەتكەن خوتۇن نېمە قىلارىنى بىلمەستىن، ئۆرىلا تۇرۇپ قاپتۇ. ئېرى خاپىلىق بىلەن ساڭگىلىتىپ ئولتۇرغان بېشىنى كۆتۈرۈپ:

— ھوي، ھاڭۋاقتى، بولساڭچۇ، قوساق ئېچىپ ئۆلەي دېدىغۇ كىشى، — دەپ خوتۇنىنى بىرھۇنچە دۇشكەلەپتۇ. خوتۇن تاۋاقنىڭ ئاغزىدىكى ئورالغان لۆڭگىنى يېشىپ قارىسا، تاۋاقنىڭ ئاغزى بىلەن تەڭ تېزەك تۇرغۇدەك: بۇ ئالامەتنى كۆرگەن خوتۇن «ۋاي، مەن ئۆلدۈم» دەپ پېشانىسىگە بىرنى ئۇرۇپتۇ-دە، ئۇنىڭ بېشىدىن بىر قاپاق سوغ سۇ قۇيۇلغاندەك بولۇپ، تۇرغان جايىدا تاشتەك قېتىپ قاپتۇ.

بىچارە خوتۇن تاۋاقنى كۆتۈرۈپ كېلىۋاتقاندا، ئۇنىڭ ئىچىگە قارىمغانىكەن. ئۇ بۆدۈنىنى تۇتىمەن دەپ، قوغلاپ ماڭغاندا، ئېرىقنىڭ ئىچىدە ماراپ ياتقان تۆلكە بىلەن بۆرە مانىنى تويغىچە يەپ، ئېشىپ قالغانلىرىنى بۆلۈشۈۋېلىپ، تاۋاقنىڭ ئىچىگە ئاغزى بىلەن تەڭ ئات تېزىكىنى تولدۇرۇپ قويغانىكەن. «ئىگىسى سېزىپ قالمىسۇن» دېگەندەك قىلىپ، تاۋاقنىڭ ئاغزىنى ئاۋۇالقىدەك لۆڭگە بىلەن ئوراپ قويۇشۇپتۇ.

خوتۇن ھوشىنى يىغىپ ئەتراپىغا قارىسا، ئالدىدا تۇرغان ئېرى يوق تۇرغۇدەك. ئەتراپىغا سىنچىلاپ قارىغۇدەك بولسا، ئېرى ئۇيىنى يېتىلەپ ئۆيى تەرەپكە قاراپ كېتىۋېتىپتۇ. خوتۇن نېمە ئىشلار بولۇپ كەتكەنلىكىنى ئويلاپتۇ، قاققان قوزۇقتەك تۇرۇپ «ئاھ» دەپتۇ، «ئوھ» دەپتۇ. ئاخىرىدا «ئۆزۈم تاپقان بالاغا، نەگە باراي دەۋاغا» دەپ، ئۆيى تەرەپكە قاراپ كېتىپتۇ.

ئەر - خوتۇن ئىككىسى خاپىلىق بىلەن ئۆيگە بارغاندىن كېيىن، ئۆتكەن ئىشنى تەگشىپ بىر - بىرى بىلەن ئۇرۇشۇپ ئاجرىشىپ كەتتىمۇ ياكى «ئۆتكەن ئىشقا سالاۋات» دەپ يەنە ئاۋۇالقىدەك ئۆي تۇتۇشۇۋەردىمۇ، ئۇنىڭ تەپسىلاتىنى سۈرۈشتۈرۈپ كۆرگەن كىشى بولمايتۇدەك.

بۆدۈنە مەسلىھەت قىلغان جايىغا كەلسە، تۆلكە بىلەن بۆرە ئېشىپ قالغان مانىلارنى ئالدىغا قويۇشۇپ، كۆلۈشۈپ ئولتۇرغۇدەك. تۆلكە خۇشاللىق بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ:

— يارايسەن، دوستۇم، يارايسەن!— دەپ بۆدۈنىنىڭ دۇمبىسىگە ئۇرۇپ كېتىپتۇ. بۆرىدە بولسا، رەھىمەت - تەزىمىمۇ يوق، چىراي ئاچماستىن ئولتۇرغۇدەك. ئۇ ئالدىدىكى مانىنى قىزغانغاندەك قىلىپ بۆدۈنىگە دومسىيىپ قاراپ قويغۇدەك. بۆدۈنىنىڭ ئۈچۈپ يۈرۈپ قورسىقى ئاچقان بولسا كېرەك ئەتىمالىم، مانىدىن بىرنى ئاپتۇ-دە، كىچىك تۇمشۇقى بىلەن چوقۇلاپ يېيىشكە باشلاپتۇ، ئاڭغىچە بۆرە مانىلارنى ئالدىغا

تارتىۋېلىپ، ھايت ـ ھۇيت دېگۈچە يالماپ بوپتۇ. بۆدۈنە قارىغۇدەك بولسا، مانتا تـۈـ گەپ كېتىپتۇ، بۆدۈننىڭ قورسقى تويماپتۇ، لېكىن بۆرىنىڭ بۇ ئاچ كۆزلۈكىگە بۆدۈنـ ـنىڭ ئاچچىقى كەلگەن بولسىمۇ، ئۇ ياۋاشلىقىغا ئېلىپ ئۇندىمەپتۇ.

بۇلار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ، يەنە يولغا چۈشۈپتـۇ. بىر ئاز مـاڭغانـدـن كېيـن، بۆرە تۈلكە بىلەن بۆدۈننى توختىتۇپلىپ:

ـــ ئاغىنىلەر، قورسقىم ئاچقاندەك قىلىۋاتىدۇ. قورساقنىڭ ئاچقانلىقىنى ئىلگىرىرەك ئېيتىپ قويمىسام، كېيىن چىداپ تۇرالمايدىكەنمەن، ـــ دەپتـۇ. تۈلكە بـۆدۈنىگە قـاراپـ تۇـدە، ئۇنىڭدىن كېيىن بۆرىگە:

ـــ راست دەيسەن، دوستۇم! قورسقىڭنىڭ ئېچىۋاتقانلىقىنى ئالدىنـراق ئېيتـقىنىـڭ ياخشى بولدى، ئالدىنراق مەسلىھەتلىشىۋالايلى، ـــ دەپتۇ. ئاندىن بۆدۈننى يولنىڭ چېـ تىگە تارتىپ:

ـــ دوستۇم بۆدۈنە، بۇ بۆرە بىزگە بىر بالا بولـدى، بۇنىڭـدا قوساق جېـدىلىدىـن باشقا گەپ يوق. ئولتۇرسا ـ قوپسا يەيمەنلا دەيدۇ، ـــ دەپتۇ.

بۆدۈنە تۈلكىگە يېقىنراق كېلىپ:

ـــ دوستۇم، بۆرىنىڭ پەيلى ھۇشۇنداقلا بولسا، بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى بىزنـ ـمۇ يەپ قويىدىغان ئوخشايدۇ، ـــ دەپتۇ.

ـــ ياق، ئالدىرىما، بۇنى جايلايمىز، ـــ دەپتۇ تۈلكە.

ـــقانداق جايلايمىز؟ـــ دەپ سوراپتۇ بۆدۈنە.

ـــ ھازىر ئالدىمىزغا قاراپ ماڭمىز، بىر دۆڭدىن ئۆتۈپ توختايمىز، ئۇ يەردە نـا ـ ھايىتى چوڭ ۋە ئازادە بىر باغ بار. سەن شۇ باغنىڭ ئىچىگە ئۇچۇپ كـىرىسەن، كـەيـ ـنىڭدىنلا بۆرە بىلەن ئىككىمىز سۆڭگۈچتىن كىرىپ بارىمـىز. باغنـىڭ ئىچـىدىكى ئـۈزۈم پىشىپ ۋايىگە يەتتى. سەن باراڭغا قونۇپ تۇرۇپ ئۈزۈمنى چوقۇلاپ يەرگە چۈشـۈرۈپ بېرىسەن، بىز ئۇنى يەيمىز، يېگەندىمۇ بۇرۇنلىرىمىزدىن ئۈزۈم يېنىپ چىققىچە يەيمـىز، دەل شۇ ۋاقتىدا سەن ماڭا قارايسەن، مەن «بولدى» دەپ ئىشارەت قـىلغاندا، سـەن: «ۋاي ئىگىسى، باغقا ئوغرى كىردى!» دەپلا باغدىن ئۇچۇپ چىقىپ كېتىسەن. ئەنە شـۇ چاغدا ئۇ تەييارلاپتىن قۇتۇلىمىز، ـــ دەپتۇ تۈلكە.

بۆدۈنە تۈلكىنىڭ ئامالىنى ئاڭلاپ، چوڭقۇر ئويغا چۈشۈپتۇ. بىراق ئاخىرى قانداق بولىدىغانلىقىنى ئويلاپ، تۇڭىگە يېتەلمەپتۇ. شۇنداق بولسىمۇ «بۆرە شۇنىڭ بىلەن بـىـ ـشىنى يەمدۇ ياكى يەنە تىرىك قالامدۇ» دەپ بۆدۈنە تۈلكىدىن سورىماپتـۇ. تۈلكە بـۆـ ـدۈننى ئېلىپ، بۆرىنىڭ يېنىغا كەپتۇـدە، ئۇنچىقماي يەنە يولغا راۋان بولۇشۇپتۇ. خېلى يوللارنى بېسىشىپ، ھېلىقى باغقا يېتىپ كەپتۇ. بۇلار باغقا قاراشسا، باغ ناھـايىتى ھـەيـ ـۋەتلىك تۇرغۇدەك، باغنىڭ ئەتراپى ئېگىز سېپىلدەك تاملار بىلـەن قورشالغـانىكەن. بـۇ ئېگىز تاملاردىن ئارتىلىپ باغقا كىرىشكە ھېچقايسىسىنىڭ كۆزى يەتمەپـتۇ. بۆدۈنە بـول ـ

سا، ئۇچۇپتۇ-دە، سۇزۇلۇپ ببرىپ، باغقا كىرىپ كېتىپتۇ. تۇلكە بىر ئۈياققا - بىر بۇ-ياققا مېڭىپ بېقىپ، بىر سۈڭگۈچنى تېپىپ بۆرىنى يېنىغا قىچقىرىپ مۇنداق دەپتۇ:

— دوستۇم بۆرە، باغقا كىرگەندىن كېيىن ئۈچ كۈنلۈك تاماقنى بىرلا يەۋالمىز. بۇنداق قىلمىغاندا يولدا تاماق تېپىلمايدۇ. بۇ باغدىكى ئۈزۈم ناھايىتى شېرىن، قانچە كۆپ يېسەڭ، شۇنچە سۈتۈبرىدۇ، قورساق راسا تويغاندا، بۇرنىمىزدىن ئىككى تال ئۈزۈم يېنىپ چىقىدۇ، ئۈزۈمنى شۇنىڭغىچە يېيىش كېرەك، بولمىسا قورساق تويغان ھېسابلانمايدۇ، — دەپ ئالاھىدە جېكىلەپتۇ. بۆرە «بولدى، يەيدىغانلا نېمە بولسا، مەن تەييار» دەپ مەيدىسىگە ئۇرۇپتۇ. تۇلكە:

— دوستۇم، باغنىڭ ئىچىگە كىرگەندە تولا گەپ - سۆز قىلما. باغنىڭ ئىگىسى تۇ-يۇپ قالسا، ئىش چاتاقلا ئايلىنىدۇ، — دەپ بۆرىنىڭ يۇرىكىنى مۇجۇپمۇ قويۇپتۇ. تۇلكە بىلەن بۆرە سۈڭگۈچتىن قىسىلىشىپ باغنىڭ ئىچىگە كىرىپ قاراشسا، باراڭدىكى ساپ - ساپ ئۈزۈملەر راسا پىشىپ، مەي بولۇپ كەتكەنكەن. بۆدۈنە ئۈزۈمنى چوقۇپ يەرگە چۈشۈرۈپ ببرىپتۇ. مۆلدۈردەك يەرگە چۈشۈۋاتقان ئۈزۈملەرنى بولسا، بۆرە بە-لەن تۇلكە نەرخىنى سورىماي يەۋېرىپتۇ. بىر ۋاقىتلاردىن كېيىن بۆرە تۇلكىگە قارىسا، ئۇنىڭ بۇرنىنىڭ تۆشۈكلىرىدە ئىككى تال ئۈزۈم تۇرغۇدەك.

بۆرە تۇلكىدىن:

— دوستۇم، بۇ نېمەك؟— دەپ سوراپتۇ.

— يادىڭدىن چىقىرىپ قويدۇڭمۇ؟ بايا ساڭا ئېيتمىدىممۇ، قورسقىم تويۇپ، ئۇ-زۇم بۇرنۇمدىن چىقتى، — دەپتۇ.

بۆرە گەپ - سۆز قىلماستىنلا، يەردىكى ئۈزۈملەرنى ئوچۇملاپ ئاغزىغا سېلىشقا باشلاپتۇ. خېلى ۋاقىتلار ئۆتكەندىن كېيىن، بۆرىنىڭ قورسقى ئوبدان تويغان بولسا كې-رەك. يەنە تۇلكىگە قاراپتۇ. تۇلكە بۆرىگە يېقىنراق كېلىپ قوشۇمسىنى تۇرۇپ «يە» دەپ-تۇ. بۆرە ئۈزۈمنى ئىككى - ئۈچ قېتىم ئوچۇملاپ ئاغزىغا سېلىپ يۇتۇپ بېقىپتۇ. لېكىن ئۈزۈم ئۇنىڭ بۇرنىدىن چىقاي دېمەپتۇ. بۆرە تۇلكىگە يەنە قاراپتۇ. تۇلكە بۇ نۆۋەت:

— چاپسان يېگىن، ئىگىسى كېلىپ قالدۇ، — دەپتۇ. ئەمما بۆرىنىڭ قورسقى بەك-مۇ تويۇپ كەتكەنلىكتىن بولالماي، تۇرغان ئورنىدا يېتىپ قاپتۇ. دەل شۇ ۋاقىتتا بۆدۈ-نە تۇلكىگە قارىغانكەن، تۇلكە ئۇنىڭغا ئۆزىنى ئۆدۈل قىلىپ تۇرۇپ، ئاغزىنى قايسا-يتىپ «بولدى» دەپ قويۇپتۇ. بۆدۈنە قونۇپ تۇرغان ئورنىدا ئۆزىنى جۆندۈپلىپ:

— ۋاي ئىگىسى، باغقا ئوغرى كىردى، ۋاي ئىگىسى، ئۈزۈمنى بۆرە يەپ كەتتى، — دەپ باغنى چاڭ كەلتۈرگۈدەك بەش - ئالتە قېتىم ۋارقىراپتۇ-دە، ئۇچۇپ چىقىپ كېتىپتۇ. ئۆزىنى رۇسلاپ تۇرغان تۇلكىمۇ قۇيرۇقىنى دىڭ قىپتۇ-دە، سۈڭگۈچتىن چىقىپ قېچىپتۇ. بۆرە بولسا، كۆك بېدە يەپ قارنى كۆپكەن كالىدەك پۇشۇلداپ، ئورنىدىن ئاران تۇرۇپتۇ ۋە قورسقىنى سۆرەپ سۈڭگۈچكە قاراپ يۈگۈرۈپتۇ. بىراق ئۇ سۈڭ-

گۈچكه كەپلىشىپ قاپتۇ. باغنىڭ ئىگىسى «بەھ ـ بەھ!..» دەپ تايغانلىرىغا ۋاقىرىغانـ
كەن، بۇ ئاۋازنى ئاڭلىغان بۆرە هازىرلا جېنى چىقىپ كېتىدىغاندەك قورقۇپ كېتىپتۇ.
ئۇ سۈڭگۈچنىڭ ئىچىدە بىرده دۈم بولۇپ بېقىپتۇ، بىرده ئوڭدا بولۇپ بېقىپتۇ، ئەمما
سۈڭگۈچتىن چىقىپ كېتەلمەپتۇ. ئاخىر سۈڭگۈچنىڭ يان تەرىپىنى بار كۈچى بىلەن تاـ
تىلاپتۇ ـ دە، سۈڭگۈچنى بىرئاز كېڭەيتكەن بوپتۇ ۋە سۈڭگۈچتىن چىقىپ قېچىپتۇ.

باغ ئىگىسى ئۇزۇن بىر كۆسەينى ئاپتۇ ـ دە، جەدە بايتىلىنى يايداق مىنىپ، ئىككى
تايغىنىنى ئەگەشتۈرۈپ، بۆرىنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ مېڭىپتۇ. بۆرە ئاللا ـ توۋا قىچـ
قىرىپ ئۆلەر ـ تىرىلىشىغا باقماي، ئويمان ـ چوڭقۇرلۇقلاردا پۈتلىشىپ يىقىلىپ قېچـ
ۋېرىپتۇ. قانداق قىلىپ جان ساقلاپ قېلىشىغا كۆزى يەتمىگەن بۆرە تەمتىرىگەن هالـدا
يان باغرىغا كۆز سالسا، بىر بوۋاي قوش هەيـدەۋاتقۇدەك. بۆرە بـوۋاينىڭ قـارىسىنى
ئاپتۇ ـ دە، بوۋاي تەرەپكە بۇرۇلۇپ:

ـــ ۋاي بوۋاي، تاغارنىڭ ئاغزىنى ئاچ، ۋاي بوۋاي، تاغارنىڭ ئاغزىنى ئـاچ!ـــ دەپ
يۈگۈرەۋېرىپتۇ. بوۋاي ناھايىتى ئېغىر ئەھۋالدا زارلاپ كېلىـۋاتقان بـۆرىنى كۆرۈپ، هـەيـ
دەۋاتقان قوشنىنى توختىتىپ، تاغرىنى قولىغا ئېلىپ، ئۇنىڭ ئاغزىنى بۆرىگە قارىتىپ ئېچىپ
تۇرۇپتۇ. بۆرە ئوقتەك ئېتىلىپ كېلىپ تاغارنىڭ ئىچىگە كىرىپ جايلىشىپتـۇ. بوۋاي بولسـا،
ئالدىرىماستىن تاغارنىڭ ئاغزىنى بوغۇپ، ئۇنى سۆرەپ بىر دالدىغـا ئەكېلـىپ تاشلاپ قـو
يۇپتۇ. بوۋاي قوشنىڭ يېنىغا كېلىشىگە باغنىڭ ئىگىسى بوۋاينىڭ يېنىغا يېتىپ كېلىپ:

ـــ يېنىڭىزدىن بىر بۆرە ئۆتكەنلىكىنى كۆردىڭىزمۇ؟ـــ دەپ سوراپتۇ. بوۋاي هېچـ
نېمىنى كۆرمىگەن كىشىلەردەك:

ـــ ئۇكام، بۇگۈن سەل كېچىكىپرەك كېلىـۋىدىم، يامـان ئەمەس، بىـر يېرىم پـۇت
ئوزۇق چېچىپ بولدۇم، ـــ دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ.

باغنىڭ ئىگىسى «بوۋاينىڭ قۇلىقى ئېغىرراق بولسا كېرەك» دەپ ئېتىنى دېۋىتىـپ،
بوۋايغا تېخىمۇ يېقىنراق كېلىپ:

ـــ بوۋاي، مەن قانچىلىك ئۇرۇق چاچقانلىقىڭىزنى سورىـمىدىم، يـېنىڭـزدىن بىـر
بۆرە قېچىپ ئۆتتىمۇ، دەۋاتىمەن؟!ـــ دەپتۇ ئۇنلۇك ۋارقىراپ.

بوۋاي كۈلۈپ قويۇپ:

ـــ هەي ئۇكام، سىلەرگە ئوخشاش هال ـ ئوقىتى بار كىشىلەر يەرنى جـىق تۇتمــ
سا، بىز كەمبەغەللەر جىق يەرنى نېمە قىلىمىز!ـــ دەپتۇ.

باغنىڭ ئىگىسى بۇ جاۋابنى ئاڭلاپ «ئاينىپ قالغان بوۋايمـۇ نېمە، كـاللا دېسە پـا
قالچاق دەپ يۈرىدۇ» دەپ، ئېتىنىڭ بېشىنى بۇراپ ئارقىسىغا يېنىپ كېـتىپتـۇ. باغنـىڭ
ئىگىسى خېلى يىراقلاشقاندىن كېيىن، تاغارنىڭ ئىچىدىكى بۆرە:

ـــ بوۋاي، ئەمدى تاغارنىڭ ئاغزىنى ئېچىۋەت، چىقىۋالاي!ـــ دەپتۇ.

بوۋاي تاغارنىڭ ئاغزىنى يېشىۋەتكەندىن كېيىن، بۆرە چىقىۋېلىپ، رەھمەتمۇ دېمەيـ

تۇ. بوۋاينىڭ قوشقا قېتىقلىق ئۇيلىرىنىڭ ئالدى ـ كەينىگە ئۆتۈپ:

ــ بوۋاي، قورسقىم ئاچتى. ئۇيلىرىڭدىن بىرىنى يېمەسەم بولمىدى. قايسىسىنى يېسەم بولىدۇ؟ــ دەپ بوۋايغا قارايتۇ.

بوۋاي بۆرىنىڭ سۆزىگە ھەيران بولۇپ:

ــ ئۇيۇمدىن بىرىنى يېسەڭ، دېھقانچىلىقىمنى قانداق قىلىمەن؟ــ دەيتۇ. بۆرە بوۋاينىڭ جاۋاب سۆزىنى ئاڭلاپ، ئۆزىچە قىزىرىپ ـ تاتىرىپ:

ــ دېھقانچىلىقىڭ بىلەن نېمە كارىم، قورسقىم تويسا بولدى، ــ دەيتۇ. بوۋاينىڭ جۇدۇنى تۇتۇپ:

ــ ئۇينى يېيدىغان ھەددىڭ يوق، ۋاپاغا جاپا، دېگەن شۇكەن ـ دە، ــ دەپتۇ زەردە بىلەن.

ــ ئۇيلىرىڭدىن بىرىنى يېگىنىم يېگەن، ــ دەپ بۆرە قوش تەرەپكە قاراپ مېڭىپتۇ. بوۋاي تۇرغان ئورنىدىن قوزغىلىپتۇ ـ دە، قەھر ـ غەزەپ بىلەن كەتمەننى قولىغا ئېلىپ:

ــ ئۇينى يېيدىغان ھەددىڭ ئەمەس!ــ دەپ بۆرىنىڭ ئالدىنى توسۇپتۇ. بۆرە بوۋاينى كۆزگە ئىلمىغاندەك، ئاغزىنى كالچايتىپ ئۇي تەرەپكە مېڭىشقا تەمشىلىپ تۇرغاندا، بۆدۈنە بىلەن تۆلكە ماجرانىڭ ئۈستىگە كېلىپ قاپتۇ. تۆلكە:

ــ ھوي، دوستۇم! بارمۇسەن، ئەھۋالىڭ قانداق، قانداق قۇتۇلدۇڭ؟ــ دەپ قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپتۇ. بۆدۈنمۇ بۆرىدىن ھال ـ ئەھۋال سوراپتۇ. بۆرە بېشىدىن ئۆتكەن ۋەقەنى باشلاپتۇ. بوۋاي بولسا، قوشۇمسىنى قاتتىق تۇرۇپ، كەتمەننى تۇتقان ھالدا، بۆرىنىڭ سۆزلىرىگە قۇلاق سېلىپ تۇرۇپتۇ. بۆرىنىڭ سۆزى ئاياغلاشقاندىن كېيىن، تۆلكە گۆلىيىپ سۆزگە كىرىشىپتۇ:

ــ دوستۇم، بۇ سۆزۈڭگە ئىشەنگىلى بولمايدۇ، تاغارنىڭ ئىچىگە مۆكۈۋېلىپمۇ شۇ بالا ـ قازادىن قۇتۇلغلى بولامدىكەن؟ ئىككى تايغان كەينىڭدىن يولۇاستەك قوغلاپ كېلىۋاتسا، باغ ئىگىسى ئىزىڭدىن قالماي قوغلىسا، سېنىڭ قەيەرگە مۆكۈۋالغىنىڭنى كۆرمەي قالامدۇ؟ــ دەيتۇ. بۆرە تۆلكىنىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلاپ، ئورنىدىن ئىرغىپ تۇرۇپ، ئۇ ياققا ـ بۇياققا ئۈچ ـ تۆت قېتىم مېڭىۋېتىپ:

ــ مېنىڭ سۆزۈمگە ئىشەنمەمسىلەر، قانداق قىلىپ قۇتۇلغىنىمنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن بوۋاي ئەنە، قاراپ تۇرىدىغۇ، سوراپ كۆرمەمسىلەر، ــ دەپ ئۆكۈپتۇ.

ــ ياق، ياق، بۇ گەپلىرىڭگە زادى ئىشەنگىلى بولمايدۇ، ــ دەپ قوپۇپتۇ تۆلكە بۆرىنىڭ چىشىنى قېرىشتۇرۇپ، بۆدۈنمۇ شۇنداق دەپتۇ.

ــ ئەگەر گېپىڭ راست بولسا، ــ دەيتۇ تۆلكە بىلەن بۆدۈنە، ــ شۇ ئامالىڭنى بىزگە قايتىدىن كۆرسىتىپ باققىنا، ــ دېگەنىكەن، بۆرە ئولتۇرغان ئورنىدىن دەس تۇرۇپتۇ ـ دە، ئۇنچىقماستىن سوكۇلداپ مېڭىپتۇ ۋە خېلى بىر يەرلەرگە بېرىپ قايتىپ يۈگۈرمەكچى بولغانىكەن، تۆلكە:

— هوي، دوستۇم، يىراقراق يەردىن يۇگۈرمەمسەن، يېقىن يەردىن يۇگۈرسەڭ نېمە قىزىقى بولىدۇ!— دەپ ۋارقىراپتۇ. بۆرە ئارقىسىغا يېنىپ يەنە مېڭىپتۇ. بۆرىنىڭ قارىسى كۆزدىن يىتكەنىدىن كېيىن، خاپىلىق بىلەن تۇرغان بوۋاي بۆرە بىلەن بولغان ماجرانى تۇلكە بىلەن بۆدۈنىگە ئېيتىشقا باشلاپتۇ. تۇلكە بوۋاينىڭ سۆزىنى بۆلۈپ:

— بوۋاي، بۆرىنىڭ ساقا قىلغان بۇاپالقىنى كۆرۈپ تۇرىدۇق. ئەمدى پەيتى كەلدى. ئەپلەپ تۇرۇپ بۆرىنىڭ جاجىسىنى بېرىشنىڭ چارىسىنى قىلمامسەن؟— دەپ تۇرغان ئارىلىقتا بۆرە دوڭغاسلاپ چىقىپ كەپتۇ-دە، بوۋايغا قاراپ:

— ۋاي بوۋاي، تاغارنىڭ ئاغزىنى ئاچ... تاغارنىڭ ئاغزىنى ئاچ!— دەپ ۋارقىراپتۇ. بوۋاي تاغارنىڭ ئاغزىنى يوغان كېرىپ، بۆرىگە قارىتىپ تۇرۇپتۇ. بۆرە كىلىپ تاغارنىڭ ئىچىگە كىرىپتۇ. بوۋاي «ھىم» دەپ چىشنى - چىشقا بېسىپتۇ-دە، ئارغامچىنى قولىغا ئېلىپ، ئاۋۇالقى قېتىمدا تاغارنىڭ ئاغزىنى ئىككى قات قىلىپ باغلىغان بولسا، بۇ نۆۋەت تۆت قەۋەت بوغۇپتۇ.

— خوش، قولغا چۈشتۈڭمۇ، ئۇيىنى يەيدىغان ھەددىڭ ئەمەس، دېمىگەنمىدىم، — دەپتۇ بوۋاي.

— بوۋاي، تاغارنىڭ ئاغزىنى يېشىۋەت، چاپسان بول، — دەپ، بۆرە بىرەم مەھدانلىق بىلەن ۋارقىراپ بېقىپتۇ. بوۋاي كۈلۈپ، ئۇنچىقماي جىم تۇرۇپتۇ. بۆرە ئۆزىچە يەنە ۋارقىراپ بېقىپتۇ، لېكىن تاغاردىن چىقىشنىڭ ھېچبىر ئىلاجىسىنى تاپالماپتۇ. بۆدۈنە بىلەن تۇلكە ئۇچەيلىرى ئۇزۇلۈپ كەتكۈدەك كۈلۈشۈپتۇ-دە، بوۋايغا قاراپ:

— بوۋاي، بۆرىنىڭ ئەدىپىنى كېلىشتۇرۇپ بېرەرسەن، — دەپ بۇ جايدىن كېتىشىپتۇ. بوۋاي بۆرىنىڭ ۋاپاسىزلىقىدىن غەزىپى ئۆرلەپ، ئۇنى كەتمەن بىلەن سالغىلى تۇرۇپتىكەن، ئايھاي، بۆرە دۇنياغا كەلگىنىگە مىڭ داد دەپتۇ. بوۋاي ھېرىپ - چارچاپ تاغارغا قارىسا، بۆرىنىڭ پۇت - قوللىرى كۆكۈم - تالقان بولۇپ، ئۇنىڭ تېنى بىر تۇلۇمغا ئوخشاپ قاپتۇدەك. بوۋاي ئۇنىڭ تېرىسىنى پىچاق تەگكۈزمەستىن سويۇپ ساتقانىكەن، پۇلىغا بىر ئات كەپتۇدەك. شۇنىڭ بىلەن بوۋاي يىراق - يېقىنغا پىيادە يول ماڭماس بولغانىكەن.

بۆدۈنە بىلەن تۇلكە ئاچ كۆز بۆرىدىن قۇتۇلغانلىقىدىن كېيىن، خېلى ئۇزۇن زامانلارغىچە بىللە ياشاپ، بىللە ئويناپ، بىللە كۈلۈپ يۇرۇشۈپتۇ. ئۇلار كۈنلەرنىڭ بىرىدە قويۇق جاڭگاللىقنىڭ ئىچىدە دەم ئېلىپ ئولتۇرۇپ، ئۆتكەن ۋەقەلەرنى ئەسلىشىپ، بىر - بىرىنى ماختىشىپتۇ. سۆزنىڭ قىزىق يېرىگە كەلگەندە كۈلۈشۈپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن تۇلكە بۆدۈنىگە:

— دوستۇم، ئىككىمىز تولىمۇ چىرايلىق ئۆتتۇق. ھەممىلا جايدا ئويۇن - كۈلكە بىلەن كۈن ئۆتكۈزدۇق. كۈلۈۋېرىپ زېرىكتىم. ئەمدى مېنى بىر قورقۇتۇپ باقمامسەن، قورقۇش دېگەن قانداق بولىدىغانلىقىنى بىر كۆرۈپ باقاي، — دەپتۇ. تۇلكىنىڭ ئۆتۈنۈشىدىن كېيىن بۆدۈنە:

— بولىدۇ، دوستۇم، مۇشۇ كەمگىچە سېنىڭ سۆزۈڭنى يەردە قويمىدىم. ھېلى

بولسمۇ بۇ سۆزۈڭنى بەجا كەلتۈرەي. بىراق بۇ ئىشنىڭ ئاخىرىسى خاپىلىق بىلەن ئا-
ياغلىشارمىكىن دەيمەن، ــ دەپتۇ.

بۇ چاغدا تۈلكە:

ــ ياق، دوستۇم! ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا كۆڭۈلسىزلىك تۇغۇلماس. ئۇ ياقلىر-
دىن خاتىرجەم بول، ــ دەپ يالۇۋۇرۇپتۇ.

ــ ئۇنداق بولسا بوپتۇ، ــ دەپ بۆدۈنە تۈلكىنى جاڭگاللىقتا تۇرغۇزۇپ قويۇپ، ئۆزى ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپ، جاڭگاللىقنىڭ ئەتراپىغا كۆز سالسا، بىر ئوۋچى قۇشنى قولىغا قوندۇرۇپ، ئىككى تايغىنىنى ئەگەشتۈرۈپ ئاتلىق كېلىۋاتقۇدەك. بۆدۈنە ئوۋچىنى كۆ-رۈپ، تۈلكىنىڭ يېنىغا كەپتۇ. ئۇنى ئارقىسىغا سېلىپ جاڭگاللىقتىن چىقىپ، لويلا، كوكاتلىق جايلار بىلەن ئوۋچىنىڭ ئالدىغا ئۇدۇل ئېلىپ مېڭىپتۇ. كوكاتلىقلار تۇگەپ، داق يەرگە چىققان ۋاقىتدا ئوۋچى تۈلكىنىڭ قارىسىنى كۆرۈپ قاپتۇ. ئۇ تايغانلىرىنى چاقىرىپ، قۇ-شىنىڭ بۆكىنى بېشىدىن ئېلىپ، تۈلكىگە قارىتىپ قويۇۋېتىپتۇ. ئاسماندىن قۇش، يەردىن تايغانلار تۈلكىگە قاراپ ئوقتەك ئېتىلىپتۇ. بۇلارنىڭ ئارقىسىدىن ئوۋچى ئېتىنى بولۇشغا چېپىپ، قىيقاس بىلەن مېڭىپتۇ. بۆدۈنە دەھشەتلىك ئەھۋالنى كۆرۈپتۇ-دە، ئۆزىنى دال-دىغا ئاپتۇ، تۈلكە ئۆزىنى بىر بىلىپ، بىر بىلمەي، ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ جاڭگاللىققا قاراپ قېچىپتۇ. مىڭ مۇشەققەتتە جاڭگاللىققا ئۇلىشىپتۇ، لېكىن تۈلكە جاڭگاللىققا كىرىپمۇ جان ساقلىغۇدەك، ئەپلىكرەك، جاي تاپالمايۋ، گاڭگىراپ قاپتۇ. دەل - دەرىخى شالاڭراق يەرگە بېرىپ تۇراي دېسە، ئۇستىدە ئەگىپ يۈرگەن قۇش ئۇنى كۆرۈۋالىدۇ. قويۇق جاڭگاللىقنىڭ ئىچىگە كىرىپ بىر يەردە ياتاي دېسە، ئىككى تايغان ئۇستىدىن چۈشۈپ باسىدۇ. تۈلكە نەگە بارسا، تايغانلار ئىز بېسىپ ئۇنى ئارقىسىدىن قوغلاپ كېلىۋېرىپتۇ.

تۈلكە جاڭگاللىقمۇ جاڭگاللىق قېچىپ ھېچبىر دەرمانى قالماپتۇ. ئۇنىڭ بەدىنىنى جىغانلار سىجاپ، ھېچبىر ھالىنى قويماپتۇ. تەنلىرىدىن قان چىقىشقا باشلاپتۇ، تۈلكە شۇنداق قورقۇپتۇكى، ئۇنىڭ جېنى ھازىرلا بۇرنىدىن چىقىپ كېتىدىغاندەك تۇيۇلۇپتۇ. بۆدۈنە بولسا ئېگىز دۆۋىلەنگەن بېدىنىڭ ئارىسىغا كىرىۋېلىپ، تۈلكىنىڭ تاماشىسىنى كۆرۈپ، كۈلۈپ ئولتۇرۇپتۇ.

تۈلكە ھېچ بولالماي، بۇك جاڭگاللىق يان باغرىغا قېچىپتۇ، ئۇ قارىسا بىر ياردا قاپقاراڭغۇ تۆشۈك تۇرغۇدەك، تۈلكە شۇ تۆشۈككە بار كۈچى بىلەن ئېتىلىپتۇ. تاي-غانلارمۇ تۈلكىنىڭ ئارقىسىدىن ئۆزۈلمەي، تۆشۈككە كىرىپتۇ. بىراق قاراڭغۇ تۆشۈكنىڭ نېرىسىغا بارغاندا سغماي، قايتىپ چىقىشىپتۇ. تايغانلار شۇ ئەتراپنا خېلى تۇرۇپ كېيىن قايتىپ كېتىپتۇ. بىر مەزگىللەردىن كېيىن تۈلكە تۆشۈكتىن قايتىپ چىقىپتۇ. ئەمما ئۇ نا-ھايىتى قورقۇپ كەتكەنلىكتىن، يۇرىكى سېلىپ تۇرۇپتۇ. تۈلكىنى كۆرگەن بۆدۈنە:

ــ دوستۇم تۈلكە، قورقۇش دېگەن قانداق بولىدىكەن؟ــ دەپ كۈلۈپ سوراپتۇ. تۈلكە «ھە...ھە» دېگەن بولۇپ، بۆدۈنگە يېقىن كەپتۇ-دە، چاققانلىق بىلەن ئۇنى

كاپلا قىلىپ چىشلىۋاپتۇ ۋە ئاچچىقى بىلەن:

— ھەي، قورقۇت دېسە، شۇنچىۋالامۇ قورقۇتامسەن! يۈرىكىم ئورنىدىن قوزغىلىپ، جان تۇمشۇققا كېلىپ قالدى. سېنى بىر چاينايكى، ئۇستىخىنىڭنى ئاسمانغا پۈرىگاي!— دەپتۇ تۈلكە غەزەپلىنىپ.

تۈلكىنىڭ ئاغزىغا تۈيۈقسىز چۈشۈپ قالغان بىچارە بۆدۈنە بىر توغرام تېنى بىلەن نېمە ئامال قىلالىسۇن. كۆزلىرىنى مۆلدۈرلىتىپ تۇرۇپ:

— بوپتۇ، دوستۇم. مەن ئۆلۈش ئالدىدا تۇرۇپتىمەن. كەچىلىك قىلساڭ، ئاتا ـ ئانا، قوۋم ـ قېرىنداشلىرىم بىلەن خوشلىشۋالاي، — دەپ يالۋۇرۇپتۇ. تۈلكە قاپاقلىرىنى سىلىپ «ھە بوپتۇ!» دەپ بۆدۈنىنى بوشراق چىشلەپ تۇرۇپتۇ. بۆدۈنە «ۋىتۋال-داق، ۋىتۋالداق، ۋىتۋالداق» دەپ ئۈچ قېتىم سايراپتۇ.

— بولدىمۇ؟— دەپ سوراپتۇ تۈلكە بۆدۈنىدىن. بۆدۈنە جىم تۇرۇپتۇ، تۈلكە يەنە تېرىكىپ:

— بولدىمۇ؟— دەپ قەھرى بىلەن سوراشنىڭ ئارىلىقىدا ئۇنى قاتتىق يۆتەل قىستاپ كېتىپ «ئۆھ..ھۆ» دېگەنىكەن، بۆدۈنە تۈلكىنىڭ ئاغزىدىن پۈرىدە قىلىپ ئۇچۇپ چىقىپ كېتىپتۇ. بىراق بۆدۈنىنىڭ قۇيرۇقىنى تۈلكە چىشلەپ ئۈزۈپ قاپتۇ. ئېيتىلىشلارغا قارىغاندا، بۆدۈنىنىڭ قۇيرۇقى ئەنە شۇ كۈندىن باشلاپ چولاق بولۇپ قالغانىكەن.

تەكەببۇر سېغىزخان

زامانلارنىڭ زامانىدا، دۇنيانىڭ شەرق تامانىدا، يەتتە تاغدىن ئۆتكەندە، يەتتە دەريا كەچكەندە، بۇ يەرلەرنىڭ نېرىسىدا، ئۇچار قاناتلار يېرىدە، ئۇستى يېشىل تاغ-لىق، ئاستى گۈزەل باغلىقتا ياشايدىكەن تۈرلۈك - تۈمەن قۇش، ئۆتىدىكەن ۋاقتى چاغ ھەم خۇش. كۆكسى - قارنى توق ئىكەن، ھەر ئىشقا تەييار ئىكەن، دوستقا ۋاپادار ئىكەن، تاۋۇس قۇش شاھ ئىكەن، تۈتىقۇش ۋەزىر ئىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە، گۈزەللىك مەپتۇنلىرى قۇشلار ئۆز مەيلىدە يۈرگەن چاغدا سەيـ-لىدە، قىزىغاندا تاماشا، شاھ كۆڭلىگە سېلىپ ئەندىشە، شاھقا خەۋەر كەپتۇ بىر، بايان ئەيلەپتۇ ۋەزىر: «بەزىلەرنىڭ سۆزىچە، كۆرگەنلەرنىڭ كۆزىچە، كەپتۇ بىر قۇش بىچارە، شاھقا ئېيتىپ ئەرزە. ئەھۋالى بەكمۇ يامان، چىرايى ئۇنىڭ سامان. ئەرزىمنى تىڭشىسا شاھ، دەردىمگە قىلسا داۋا» دەپ يەتكۈزۈپ ئويىنى، قىسىپ تۇرارمىش بويىنى.

شاھ تاۋۇس قۇش شۇ چاغدا:

— ئۇنى بۇ يەرگە كەلتۈرۈڭلار، بارچىغا خەۋەر قىلىڭلار!— دەپ بۇيرۇپتۇ.

چاپارمەنلەر ھەريان چېپىپتۇ، خەۋەرنى ھەممگە ئېيتىپتۇ، ئولتۇرغانلار تۇرۇپتۇ، تۇرغانلار شاھ ئەمرى بويىچە يۈگۈرۈپتۇ، شاھ دەرگاھىنى قۇچۇشۇپتۇ. شۇنداق قىلىپ، بارچە قۇشلار تەييار بولۇپتۇ، مەيدان ئىچى تولۇپتۇ. قۇشلار قارىسا بىر چەتتە بىر بـ-چارە قۇش، يۈرەك - باغرى پارە - بېھوش، كۆزى قان - ياشقا تولغان، كۈچ - ماغدۇرى قۇرۇغان ھالدا تۇرۇپتۇ.

شاھ تەختكە چىقىپ، ئوڭ - سولىغا بېقىپ ئاشۇ بىچارە قۇشقا چۈشۈپتۇ كۆزى ۋە شۇنداق بوپتۇ ئۇنىڭ ئېيتقان سۆزى:

— ئېيتقىن، قېنى ئاھىڭ، بىزنى دەپ بىل پانـاھىڭ! ئېيت بىزگە ناتونۇش سەن، ئۆزۈڭ قايسى قۇشسەن؟ ئەھۋالىڭنى بىلەيلى، ساڭا رەھىم قىلايلى.

— مەن بىر مۇساپىر يېتىم، سېغىزخاندۇر مېنىڭ ئېتىم. ئاتامۇ يوق، ئانامۇ يوق، يا يۆلەكچى پاناھمۇ يوق. كۆپلەرگە مەن سېتىلدىم، قايغۇ - غەمگە چېتىلدىم، زەھەر - زوقۇم ئېشىمدۇر، يېگىنىم قۇم - تېشىمدۇر. ئۇچرىدىم بۇلاڭ - تالاڭغا، تېنىم بويالدى قانغا. يالغۇز يېتىم شۇ ئىكەن، قىلچە قەدرىڭ يوق ئىكەن. ماڭا رەھىم قىلساڭلار، سىلەرگە مەڭگۈ ھۆرمەتتە ئۆتەي، بەلكى خىزمەتتە ئۆتەي، — دېگەن سېغىزخان دادىغا چىدىيالمـاي ئۆتمۈش كېلىپ يادىغا، كۆپ قۇشلار يىغلاپ تۆكۈپ ياش، ئېگىشىپ تۆۋەنگە باش:

— بولايلى يۆلەك، نېمسى بار بىزدىن بۆلەك، — دەپتۇ، شاھ بۈيرۇقنى ئوقۇپتۇ:

— بۇ‌ۋايلاردىن شۇنداق گەپ قالغان: «ئەل هممەتى دەريادۇر هەيهات، هەربىر ىڭلار بىردىن پەي، قانات. سېغىزخان بىزگە ئەل، يېشى قۇرۇسۇن، بېشى ئوڭشالسۇن!

شاھ، ۋەزىردىن باشلاپ قۇشلار بىردىن پەي، قانات تاشلاپتۇ، سېغىزخان قەددىنى رۇسلاپتۇ. ئۇ ئەلگە رەھمەت ئېيتىپتۇ، بېشى كۆككە يېتىپتۇ. سېغىزخان ئۆزىنى رۇسلاپ، قانات ـ قۇيرۇقىنى دۇرۇسلاپ، توقۇزى تەل، ئارزۇلىرى هەل بولۇپ يۇرگەندە، ئۇنىڭ ئالدىغا قارغا كېلىپ، بىر دالدىغا تارتىپ، غولىغا بىرنى ئۇرۇپ، ئەينى قولىغا تۇتقۇزۇپ، شۇنداق دەپتۇ:

— قارا دوستۇم ئۆزۈڭگە، ئىشەنسەڭ گەر ـ سۆزۈمگە، سەندىكى بۇ قامەت باشقىسدا يوق. قۇشلار ئېچىدە هەممىسىدىن گۈزەللەرنىڭ بىرىسەن، شاھ تاۋۇس، ۋەزىر توتى ئالدىڭدا هېچ نېمە ئەمەس.

سېغىزخان قاپىناپ، تىلىنى چاپىناپ:

— تىلىڭغا ناۋات ئاداش، مۇشۇمۇ بولامدۇ ياشاش!— دەپ ئەينەككە يەنە بىر قا-

راپ، ئۆزىنى يوپۇپ - تاراپ، ئۇنتۇپ كۆرگەن كۈنىنى، كۆتۈرۈپتۇ بۇرنىنى.

سېغىزخان راسا گىدىيىپ، كۆزلىرى گىرتىيىپ، كۆزىگە ھېچكىمنى ئىلماي، ئىززەت - ھۆرمەتمۇ قىلماي «مەن ئاكاڭ قارىغاي، مېنىڭدەك كىم سايرىغاي، مەن ھۆسن - چىرايغا باي» دەپ جاھانىنى تار كۆرۈپ، ياخشىلىق قىلغانلاردىن يۈز ئۆرۈپتۇ. شۇنداق قىلىپ، سېغىزخان، غوۋغا - چۇقان كۆتۈرۈپ، ئاچچىق - ئاچچىق يۆتىلىپ، ئۈيان - بۈيانغا قاراپ، قۇيرۇقىنى تاراپ - تاراپ «شاھتىن مەن ھېچ كەم ئەمەس، شاھ مېنىڭدىن بەكمۇ پەس» دەپ شاھ ئالدىدا تۇرۇپ، كۆكسىگە ئۇرۇپ:

— ھەي، بىئەدەپ تاۋۇسباي، تەلەتى سوغ شۇم چىراي، تۇر، تەختىنى ماڭا بەر، بار بەختىنى ماڭا بەر، بولمىسا بولسەن مېنىڭ قولۇمدا يەر، — دەپتۇ.

شۇنداق كۈننىڭ بىرىدە شاھ تاۋۇس يىغىپ ئەس - ھوشىنى «يىغىلىڭلار!» دەپتۇ. بارلىق قۇش كەپتۇ، بارلىق ئۇچار قانات تىڭشاپتۇ، شاھقا قاراپ. شاھ يېقىندىن سۆز باشلاپ، ئەتراپقا كۆز تاشلاپ، سېغىزخاننىڭ ۋاپاسىزلىقىنى ئېيتىپتۇ، بۇ ئىشقا قۇشلار ھەيران بولۇپ، كۆتۈرۈپتۇ چۇقان. دەپتۇ:

— مۇناپىق سېغىزخان، يوق ئۇنىڭدا نومۇس - ئىزا، بېرىلسۇن ئاڭا جازا!

— جازا شۇ، — دەپتۇ شاھ، — ھەركىم بولسۇنكى ئاگاھ، ھەر قۇش بەرگەن پەي، قانىتىنى ئالسۇن تېز!

قۇشلار سېغىزخانىنى ئېلىپ ئارىغا، تېنىنى پاتۇرۇپ يارىغا، بىرى نوقۇپ، بىرسى چوقۇپ، بىرى يۇلۇپ قاناتلىرىنى ئاپتۇ، سېغىزخان يالاڭ قاپتۇ، قېچىپتۇ شۇ چاغ، ئۇ باش ئېلىپ، كۆزىگە جىق ياش ئېلىپ.

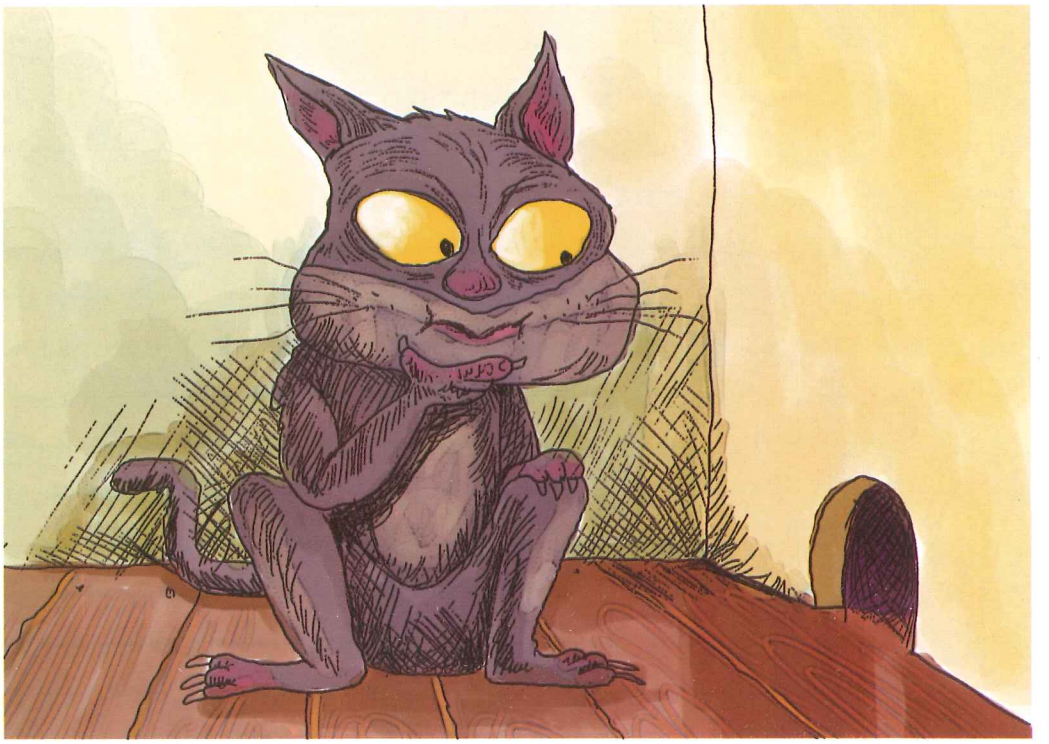
ئەي باللار، باللار، بۇ چۆچەكتىن ئىبرەت ئېلىڭلار، تەكەببۇرلۇقنىڭ ئاقىۋىتى يامان ئىكەنلىكىنى بىلىڭلار!

مۇشۇكنىڭ تاپقان ئامالى

بار ئىكەنۇ يوق ئىكەن، ئاچ ئىكەنۇ توق ئىكەن، كۆزلىرى چەكچەيگەن، دۈمبىسى دۈمچەيگەن، پۇت - قولى ماغدۇرسىز، ئاغزىدا چىشى يوق بىر مۇشۇك بار ئىكەن. ئۇ ئالدىدىن قېچىپ ئۆتكەن بىر چاشقاننىڭ بالىسىنى قوغلاپ، تۇتالماستىن «ئەپسۇس!» دەپ ئولتۇرغان هالدا ياشلىقىدىكى چەبدەسلىكى ئېسىگە چۈشۈپ، كۆزىگە جىق ياش ئاپتۇ، قورسىقىنىڭ ئاچلىقى ئۇنى ئويغا ساپتۇ.

كۈن ئويلاپ، ئاي ئويلاپ، ئۇگدەپ قاپتۇ. شۇنداق بولسىمۇ، ئۇ بىر قۇۋلۇقنى ئويلاپ تېپىپتۇ-دە، مەڭدەپ تۇرۇپ، تاپقان ئويىنى ئىشقا ساپتۇ: بېشىغا سەللە ئوراپ، قولىغا تەسۋى تۇتۇپ، ئالدىغا جايناماز سېلىپ، قىبلىگە قاراپ، ناهايىتى مۇلايىم بولۇپ، چاشقانلارنى كۆرسىمۇ كۆرمەسكە سېلىپ ئولتۇرۇۋاپتۇ.

ئۇۋسىدىن چىققان چاشقان ئاۋۋال بېشىنى چىقىرىپلا قېچىپ كىرىپ كېتىپتۇ، كېيىن يەنە چىقىپ قاراپ تۇرۇپتۇ. مۇشۇكنىڭ تىنچ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇۋسىغا كىرىپ، هەممە چاشقانلارغا مۇشۇكتىكى ئۆزگىرىشنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. بۇنىڭغا چاشقانلار ئىشەنمەي

مەستىن، ئالدى بىلەن يۈرەكلىكرەك ۋە چاققانراق كۆزەتچى چاشقاننى چىقارتىپتۇ. ئۇ تۆشۈكتىن چىقىپ بايقاپ، ھېلىقى چاشقاننىك خەۋىرى راست ئىكەنلىكىگە كۆزى يېتىپتۇ. شۇنداق بولسىمۇ، سىناپ كۆرگۈسى كېلىپ، ئاۋۋال يىراقتىن قېچىپتۇ، مۇشۇك بۇنىڭغا پىسەنت قىلماي تۇرۇۋۇبرىپتۇ، ئاندىن كېيىن ئالدىدىن قېچىپ ئۆتۈپتۇ، مۇشۇكنىك قوغلىمغانلىقىنى كۆرگەندىن كېيىن، قايتىپ ئۇۋۇسىغا كىرىپ، چاشقانلارغا ئەھۋالنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. شۇنداق بولسىمۇ، چاشقانلار يەنە ئىشەنمەي، بىر ئەلچى ئەۋەتىپتۇ.

ئەلچى چاشقان قورقۇپ، تىترەپ مۇشۇكنىك ئالدىغا كەپتۇ، گەپ قىلالماي قېچىشقا تەمشىلىپتۇ. بۇنى بايقاپ تۇرغان مۇشۇك كۆزىنى ئاچماستىنلا ئۇنىڭغا:

ــ توختا، سەن قاچما، مەن ساڭا زىيان يەتكۈزمەيمەن، مەن بولسام قېرىندىم، ياش چاغلىرىمدا سىلەرگە تولا زورلۇقلارنى قىلىپ، خۇدانىك ئالدىدا گۇناھكار بولدۇم. ھازىر بولسا، ھەجگە بېرىپ قايتتىم، ئەمدى خۇدا ئالدىدا ئۆتىمۈشتىكى گۇناھلىرىمغا توۋا قىلىۋاتىمەن. سەن ھەممە چاشقانلارغا ئېيتقىن، ئۇلار قېشىمغا كەلسۇن، مەن ئۇلارنىك بىرىنىك بالىسىنى، بىرىنىك ئانىسىنى، بىرىنىك ئاتىسىنى، بىرمۇنچىلىرىنىك قېرىنداشلىرىنى ئۆلتۈرۈۋەتكەنمەن، مانا شۇ گۇناھلىرىم ئۈچۈن ئۇلاردىن كەچۈرۈم سورىماقچىمەن، ــ دەپ كۆزلىرىدىن ياش تۆكۈپتۇ.

ئەلچى چاشقان ئورنىدىن قوزغىلىپ، مېنى يەپ قويمىسىدى دېگەندەك گۇمان بىلەن ئارقىسىغا قاراپ ـ قاراپ، ئۇۋۇسىغا كىرىپ كېتىپتۇ. ھەممە چاشقانلار ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ:

ــنېمە ئىشكەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ مۇشۇك ھەجگە بېرىپ قايتىپتۇ، گۇناھىغا توۋا قىلماقچى ئىكەن، ئۆتمۈشتە قىلغانلىرى ئۈچۈن بىزدىن ئەپۇ سورىماقچى ئىكەن، بۇنىڭدىن كېيىن بىر ـ بىرىمىز بىلەن دوست بولۇپ ياشىساق دەيدۇ، ــ دەپتۇ ئەلچى چاشقان.

شۇنداق بولسىمۇ، چاشقانلار يەنە سىناپ كۆرۈش ئۈچۈن بىردىن ئىككىدىن چىقىپ، سىناپ كۆرۈپتۇ، ھەتتا ئۇنىڭ جەينامازلىرىنىك ئۇستىدىنمۇ ئۆتۈپ بېقىپتۇ، ئەڭ ئاخىرىدا بىر شېتىلە چاشقان مۇشۇكنىك قۇيرۇقىنى چىشلەپمۇ قويۇپتۇ، ئەمما مۇشۇك تېخىچىلا تەسۋى سىيرىپ ئولتۇرۇۋۇبرىپتۇ. كۆڭلى توختىغان چاشقانلار بىر ـ بىرىگە تەشۋىق قىلىشىپ، مۇشۇك بىلەن دوستلاشماقچى بولۇپ، ھەممىسى ئۇۋۇسىدىن چىقىپ، مۇشۇكنىك ئالدىغا كېلىپ، جاينامازنى چۆرىدەپ ئولتۇرۇشۇپ، سەممىي سۆھبەتلىشىپتۇ.

ھەجدىن قايتقان مۇشۇك ئاۋۋال يىغلاپ، ئۇلارنىك رازىلىقلىرىنى ئاپتۇ، كېيىن تەرەت ئېلىپ، ئىككى رەكئەت نامان ئوقۇۋۇالىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. چاشقانلار ئۇنىك نامىزىنى كۆرۈشكە قىزىقىپ، قاراپ تۇرۇپتۇ. تەرەتكە چۆگۈن كۆتۈرگەن مۇشۇك ئاۋۋال بۇلۇڭغا بېرىپ، بېشىدىكى سەللىسىنى يېرتىپ، تۆشۈكنى ئېتىپتۇ. ئاندىن قايتىپ، كۆزلىرى ئوتقا ئوخشاش يانغان ھالدا، ھەممە چاشقانلارنى بىر باشتىن تۇتۇپ، بوغۇپ تاشلاپتۇ...

ئاچ بۆرە

تاغ باغرىلىردا، دەريا بويلىردا ئۆسكەن ياپيېشىل ئوتلاقتا قوي ۋە باشقا ھايۋانلار بىر - بىرى بىلەن ئويناقلىشىپ ئوتلاۋاتقاندا، بىر قوي ئايرىلىپ، بىر تۈپ دەرەخنىڭ سايىسىدا كۆشەپ يېتىپ ئۇخلاپ قالدى. باشقا قويلار كۆزگە كۆرۈنەر - كۆرۈنمەس يەرگە بېرىپ ئوتلاۋاتاتتى. ھېلىقى قوي بىغەم، ھېچ نەرسىدىن خەۋەرسىز ئۇخلىماقتا ئىدى. ئاڭغىچە كۈنگەي تەرەپتىن چىشلىرى ھجايغان، چىرايى تۈرتەك، ئۆزى قوپال ئاچ قورساق بىر بۆرە كەلدى. غەمسىز چۈش كۆرۈپ ئۇخلاۋاتقان قوي چۈشلىرىنى بۇزۇپ، ئۇيقۇسىنى ئېچىپ، ئورنىدىن تۇردى-دە، بۆرىنى كۆردى. غەم - ئەندىشە، قايغۇ - ھەسرەتلەر قوينىڭ مېڭىسىنى قاپلاپ، نېمە قىلىشنى بىلمەي تۇرغاندا، بۆرە چىشلىرىنى بىلەپ، ئۆزىنى بەختلىك ساناپ، قۇيرۇقىنى شىپاڭلىتىپ قويغا قاراپ:

— مەن ئۇچ كۈن بولدى ئاچ ياتقىلى، ناھايىتى غەزەپ بىلەن بۇ سەپەرگە چىققانىدىم، سېنىڭ ئەجىلىڭ مېنىڭ قولۇمدا ئىكەن. مەن ئۆزۈمنى ناھايىتى رىزىقلىق ھېساب-

لمغانىدىم، ــ دەپ قويغا سۈركۈلۈپ قېشىغا كەلدى. قوي قانداق قىلىپ بۇنىڭدىن قۇتۇلۇشنى ئويلاپ، ئارانلا تۆۋەندىكى ھيلىنى تاپتى:

ــ ھە، بۆرە ئاداش، سېنىڭ قورسقىڭ ئاچ، مېنى يەيسەن، لېكىن سېنىڭدىن سورايدىغان بىر ئۆتۈنۈشۈم بار، شۇنى ماقۇل كۆرسەڭ، ــ دېدى.

ــ ئېيتقىن، ــ دېدى بۆرە.

ــ كىچىك ۋاقتىمدا ئانام ماڭا بىر ھۈنەر ئۆگىتىپ قويغان، بۇ ھۈنىرىمنى ھېچكىمگە كۆرسەتمىگەنىدىم. شۇ ھۈنىرىمنى ساڭا بىر كۆرسىتىپ ئۆتەي، سېنىڭدىن باشقىلار ئۇگىنىۋالسا، مېنىڭمۇ دۇنيادا بىر تۆھپەم قالسا، ــ دېدى قوي.

بۆرە نەپسىنى بىرئاز توختىتىپ، قويغا قاراپ:

ــ سەنمۇ دۇنيادىن ئارماندا كەتمە، قېنى كۆرسەت ھۈنىرىڭنى، ــ دېدى. قوي قورقۇش قىياپىتىدىن بىرئاز ئۆزىنى توختىتىپ:

ــ سەن مۇنۇ دۆڭگە چىقىپ داپ چېلىپ بەرسەڭ، مەن ئۇسسۇل ئويناپمەن، ــ دېدى. بۆرە «خوپ بولىدۇ» دەپ قولىغا داپنى ئېلىپ، دۆڭگە قاراپ ماڭدى.

قوي پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، ناھايىتى چاپسانلىق بىلەن ئىگىسىنىڭ قېشىغا قاراپ تىكىۋەتتى.

بۆرە دۆڭگە چىقىپ قوي قانداق تاماشا قىلار، دېگەن ئوي بىلەن كەينىگە بۇرۇلۇپ قاراپ، قوينىڭ قېچىپ كېتىۋاتقىنىنى كۆرۈپ، قولىدىكى داپ يەرگە چۈشتى-دە، ناھايىتى غەزەپ بىلەن ئىككىنچى ئالدانماسلىققا قەسەم ئىچىپ، باشقا بىر يايلاققا قاراپ، بىر ئاز ماڭغاندا، بىر شىر بالىسىغا ئۇچراشتى.

بۆرە ناھايىتى غەزەپ بىلەن شىر بالىسىغا قاراپ:

ــ ئەي شۇمتەك، مەن بىر قېتىم ئالداندىم، ئىككىنچى قېتىم ئالدانمايمەن. ئورنۇڭدىن تەۋرىمەي تۇر، سېنى يەيمەن، ــ دەپ شىر بالىسىنىڭ يېنىغا كەلدى.

شىر بالىسى ئۆزى كىچىك، تەجرىبىسىز بولسىمۇ، تۆۋەندىكى ھيلىنى ئېيتىشقا ئارانلا ئۇلگۈرەلدى.

ــ بۆرە ئاداش، قورسقىڭ راسا ئېچىپتۇ، مېنى يېسەڭ ئاغرىنمايمەن. لېكىن بىر پۇتۇمنى يەپ تويۇپ قالسەن، قالغان يەرلىرىمنى تاشلاپ كېتىسەن، مەن شۇنىڭغا ئەپسۇسلىنىمەن. ئۇنىڭ ئۈچۈن سەن مۇنۇ تاغقا چىقىپ زىرە بىلەن پىياز تېرىپ كېلىپ، گۆشۈمگە ئارىلاشتۇرۇپ يېسەڭ تولۇق يەپ بولسەن، ئۈچ كۈنگە قەدەر قورسقىڭ ئاچمايدۇ، ــ دېدى.

بۆرە بىرئاز ئويلىنىپ:

ــ سەنمۇ راست ئېيتتىڭ، يەنە ئۇۋ ئۇۋلايمەن دەپ يۈرەرمەنمۇ، سەن تۇرۇپ تۇرغىن، ــ دەپ زىرە بىلەن پىياز ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن تاغقا قاراپ راۋان بولدى.

شىر بالىسى بۆرىنى ئالداپ، ئۆزىنىڭ ساق قالغانلىقىغا خۇش بولۇپ، ئۆز قوتىنىغا قاراپ قېچىپ كەتتى.

بۆرە تاغدىن زىرە بىلەن پىياز تېرىپ كېلىپ: «ئەمدى راسا تويىدىغان بولدۇم» دەپ پەسكە چۈشتى-دە، شىر بالىسىنىڭ قېچىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ، ناھايىتى غەزەپ بىلەن ئۇچىنچى قېتىم ئالدانماسلىققا قەسەمياد قىلىپ، يۇرۇپ كەتتى. بىرئاز ماڭغاندىن كېيىن بىر قېچىرغا ئۇچرىدى.

بۆرە قېچىرنىڭ يېنىغا بېرىپ:

— ھەي قېچىر، مەن ئىككى قېتىم ئالداندىم، ئۇچىنچى قېتىم ئالدانمايمەن، سېنى يەيمەن، — دېدى. قېچىر بۇ گەپنى ئاڭلاپ، ناھايىتى ئاچچىق كېلىپ:

— مەن ئۆمرۈمدە سېنىڭدەك زېبىدە پەس بۆرىنى كۆرمىگەنىدىم. بۇ كەڭ يايلاقتا شۇنچە ياش ھايۋانلار تۇرسا، مەندەك بىر قېرى قېچىرنى يەيمەن دېگىنىڭ ئاجايىب بىر ئىش. مەن دۇنيادا سېنىڭدەك ئۇششۇق ھايۋاننى كۆرمىدىم، — دېدى.

بۆرە نېمە قىلىشىنى ئويلاپ، يەرگە قاراپ تۇرغاندا، قېچىر كەينىگە بۇرۇلۇپلا تەكشۈتتى. بۆرە غەزەپ بىلەن يەنە بىرئاز مېڭىپ ئېگىز تاغدىن ئۆتكىنىنى سەزمەستىن، باشقا بىر يايلاققا كېلىپ، بىر ئارغىماقنى كۆردى. خۇشاللىقىدىن ناھايىتى ئالدىراپ ئاتقا قاراپ:

— ھەي ئات، مېنىڭ غەزەپلىك سەپىرىمگە ئۇچراشتىڭ، ئورنۇڭدا تەۋرىمەي تۇر، مەن سېنى يەيمەن، — دېدى.

ئارغىماق بۆرىنىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلاپ:

— بۆرە ئاداش، مەن سېنى ئىزدەپ يۈرگىلى ئىككى يىل بولدى. ئانام مېنى تۇغۇلا، ئارقا پۇتۇمغا خەت يېزىپ: «سېنى يەيمەن دەپ، بىر بۆرە كېلىدۇ، ئۇ موللا بۆرە بولۇپ، بۇ خەتنى شۇ بۆرە ئوقۇپ بېرىدۇ. ئۇ موللا بۆرىدىن باشقا بۆرە ئوقۇلمايدۇ» دەپ تاپشۇرغانىدى. سېنى ئەمدى تاپتىم. سەن شۇ خەتنى ئوقۇپ بەرسەڭ، قۇلقىم ئاڭلسا مۇرادىم ھاسىل بولاتتى. ئۇنىڭدىن كېيىن سەن مېنى خالىغىنىڭچە يېسەڭمۇ رازى بولىمەن، — دېدى.

بۆرە بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ «ئەمدى قورسىقىمنى راسا تويغۇزىدىغان بولدۇم» دېگەن خىيالنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزۈپ، خۇشاللىق بىلەن:

— خوپ بولىدۇ، سەنمۇ مۇرادىڭغا يېتىۋال، خەت قايسى پۇتۇڭغا يېزىلغان؟— دەپ سورىدى.

— مانا، مۇشۇ پۇتۇمغا، — دەپ ئوڭ تەرەپ ئارقا پۇتىنى كۆتۈردى ئارغىماق. بۆرە ئارغىماقنىڭ پۇتىغا دىققەت بىلەن قاراپ:

— پۇتۇڭدا خەت يوق، — دېدى.

ئات ئۆز هيلسىنى ۋايىگە يەتكۈزۈش ئۈچۈن:

ــ مەن سېنى ئۈزۈندىن بېرى چۆل ـ باياۋانلاردىن كېزىپ ئىزدەپ يۈردۈم. تاغ ـ دەريالاردىن ئۆتتۈم. شۇنچىلىك نۇرغۇن يەرلەرنى كېزىپ چىققىچە، ئەلۋەتتە، بۇ پۈتۈم-غا لايلار چاپلىشىپ قالغاندۇر. سەن ئوبدان يالاپ كۆرسەك، ئاشكارا كۆرۈنىدۇ، ــ دېدى.

بۆرە بۇ چۈشەندۈرۈشنى ئاڭلاپ، ئارغىماقنىڭ پۇتىنى راسا يالاشقا باشلىدى.

ئارغىماق بۇ پۈرسەتنى قولدىن بەرمەسلىككە تىرىشىپ، بۆرىنىڭ يالىشى راسا قىزغاندا، بارلىق كۈچىنى يىغىپ بۆرىنىڭ تۇمشۇقىغا تازا كەلتۈرۈپ بىرنى تەپتى. بۆرىنىڭ كۆزىدە ئوت چېقىلىپ، چىشلىرى چۈشۈپ كەتتى، بۇ ئىشقا ناھايىتى غەزەپلىنىپ، ئاغزىدىن قانلار ئاققان ھالدا مۇكچىيىپ دۆڭلۈكتە ئولتۇرۇپ، ئارغىماققا قاراپ:

ــ تەۋەككۈل قىلدىم-دە، مۇقەددەم ئۈچرىدى بىر قوي،

ماڭا كىم قويدى ناغرا ـ كاناي بىلەن توي.

قەھرىلىك غەزىپىمگە ئۇچراشتى شىر بالىسى،

ئوخشىتىپ بەردى ماڭا زىرە بىلەن پىيازنى.

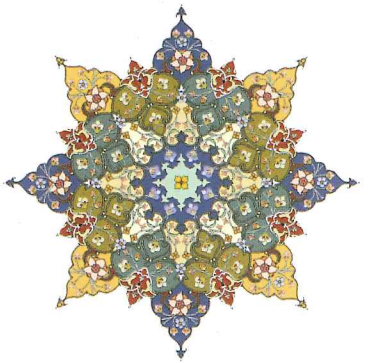
غەزەپ قىلدىم، يەنە چەندان قېچىر ئۈچرىدى بىرىەردە،

ئويلانغىنىم نېمە قىلىق، مەن بۆرىگە ئۇ يەردە؟

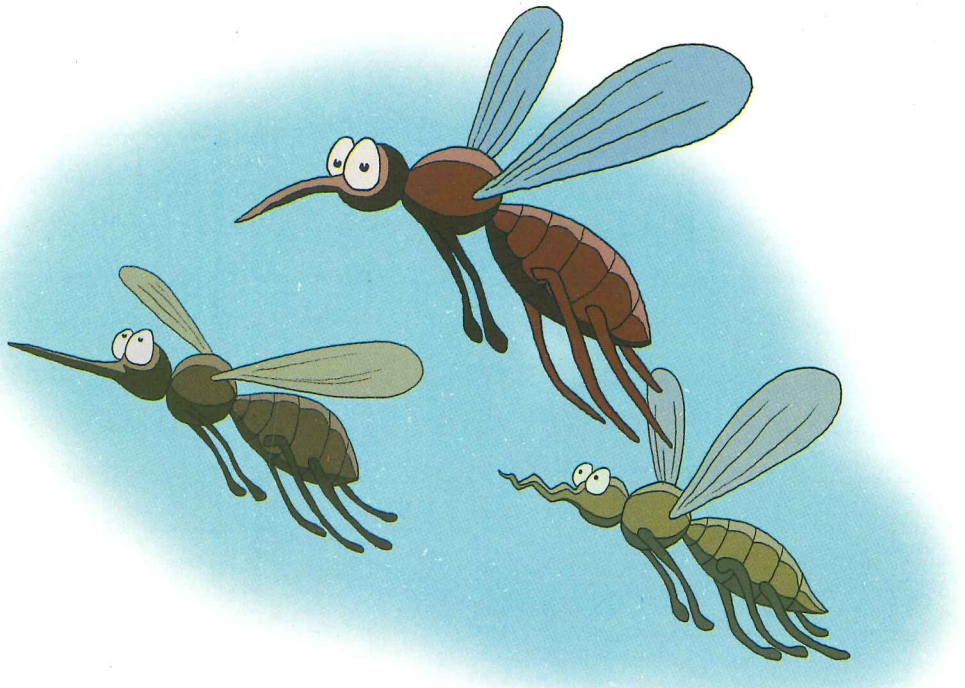
ناھايەت قىلدىم غەزەپ، يولۇقتى بىر دانە ئات،

تۇۋاق يالساڭ ئەۋلادىم، خامۇش بولۇپ خاكىدا يات!

دەپ سۆزىنى ئاران تەسلىكتە ئاياغلاشتۇرۇپ، كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ تۇرۇپ جان تەسلىم قىلدى.

ماختانچاق پاشلار

بىر كۈنى، يىلنىڭ باھار پەسلى ئۆتۈپ، ياز باشلانغان چاغدا، پۈتۈن بىر دالانىڭ ئۈستىنى قاپلاپ ناھايىتى نۇرغۇن پاشلار ئۇچۇپ ئۆتۈپتۇ. ئۇلار شۇنداق ۋەھىملىك بىلەن گىڭلدىشىپ ئۆتۈپتۇكى، ھەتتا چىغلىقتا سەكرەپ - ئوينىشىپ يۈرگەن ئىككى توشقان بالىسى قورقىنىدىن بىر تۈپ چىغنىڭ دالدىسغا يوشۇرۇنۇشقا مەجبۇر بوپتۇ. بۇ توشقان بالىلىرى چىغ تۈۋىدە قۇلاقلىرىنى دىڭگايتىپ قاراپ تۇرسا، كېتىپ بارغان پاشلارنىڭ كۆپلۈكىدىن ئاخىرى كۆرۈنمىگۈدەك. بىردەم قاراپ تۇرغاندىن كېيىن: «ئەجەپ، بۇ مىتىلەر بۇنچە ۋەھىمە بىلەن نەدىن كېلىپ، نەگە كېتىپ بارىدىكىن ياكى بىرەر ئاپەت باشلىنىپ قالدىمىكىن؟ ئۇنداق بولغان تەقدىردە ۋاقتىنى كېچىكتۈرمەستىن، بەلكى بىزگىمۇ قېچىشقا توغرا كېلەر» دەپ ئويلاپتۇ ۋە پاشلارنىڭ نەدىن كېلىۋاتقانلىقىنى، نەگە ۋە نېمىشقا كېتىپ بارغانلىقىنى بىلمەكچى بولۇپ:

ــ ھەي مىتىلەر! بۇنچە ۋەھىمە بىلەن نەگە ۋە نېمىشقا كېتىپ بارىسىلەر؟ــ دەپ سوراپتۇ.

— سىلەردەك قورقۇنچاقلارغا ئوخشاش، ئۆمرىمىزنى چىغ تۇۋدە ئۆتكۈزەتتۇق-مۇ؟! بىز شەھەر ئالغىلى، «پاق - پاق شەھىرى»گە جەڭگە كېتىپ بارىمىز، — دەپ ماختىنىشىپ ئۆتۈپ كېتىپتۇ پاشىلار. ئۇلار ئاھالە ياشايدىغان جايلارنى «پاق - پاق شەھىرى» دەپ ئاتايدىكەن، چۈنكى پاشىلار كىشىلەرنىڭ قېنىنى شوراش ئۈچۈن يۈزلەرگە، قۇلاقلىرىغا، قوللىرىغا ۋە باشقا ئوچۇق جايلىرىغا قونغان چاغدا، ئۇلارنى «پاق - پاق» قىلىپ ئۇرۇپ، ئۆلتۈرۈپ تاشلايدۇ ئەمەسمۇ!

پاشىلار بىر - بىرلىرىگە يېتىشىپ، يېزىنىڭ ئەتراپلىرىدىكى ئوتلۇق - قومۇشلۇقلارغا جايلىشىپتۇ. ئۇلار كۈندۈزلىرى قومۇش ۋە شۇاقلارنىڭ ئارىسىدا تۇرۇپ، ئۇلارنىڭ سۈلىرىنى شورايدىكەن. شامال چىقىپ قالغان چاغلاردا، شۇاقلارغا ۋە قومۇشلارغا مەھكەم يېپىشۇۋېلىپ، ئۆزلىرىنىڭ ئاران تۇرغىنىغا قارىماي: «ھەي، قويۇۋېتەيمۇ؟ ئەگەر قويۇۋېتىدىغان بولساڭ، ھازىر يىلتىز - پىلتىزىڭ بىلەن شامال يۇلۇپ كېتىدۇ» دەپ ئۇلارنى يالۋۇرۇتىدىكەن. شامال توختىغاندىن كېيىن: «ئەگەر بىز بولمىغان بولساق ھەممىڭلارنى قالدۇرماي شامال يۇلۇپ كېتەتتى-دە» دەپ ماختىنىشىدىكەن. كۈن ئولتۇرۇشقا يېقىن: «ئەتىدىن كەچكىچە كوكاتلارنىڭ ئاق سۈيىنى شوراپ زېرىكىپ كەتتۇق، ئەمدى ‹پاق - پاق شەھىرى›گە بېرىپ كىشىلەرنىڭ قىزىل سۈيىدىنمۇ ئازراق ئىچىپ كېلەيلى» دەپ پادىنى ئەگىشىپ يېزىلارغا كىرىدىكەن. بۇ يەردە كىشىلەرنىڭ شاپىلاقلىرىنىڭ ئاستىدا قېلىپ كۆپچىلىكى قىرىلىپ كېتىدىكەن.

ئۇ پاشىلار ھەر كۈنى شۇنداق قىرىلىپ - قىرىلىپ كۆزگىچە تەڭدىن تولىسىدىن ئايرىلىپتۇ-دە، قايتىپتۇ. قايتىپ كېتىپ بارغاندا ھېلىقى ئىككى توشقان بالىسى يەنە ئۇچراپ قاپتۇ. ئەمدى بۇلار ئۆسۈپ چوڭ بولۇپ قالغانكەن. ئۇلار قايتىپ كېلىۋاتقان پاشىلارنىڭ ئازلىقىنى كۆرۈپ:

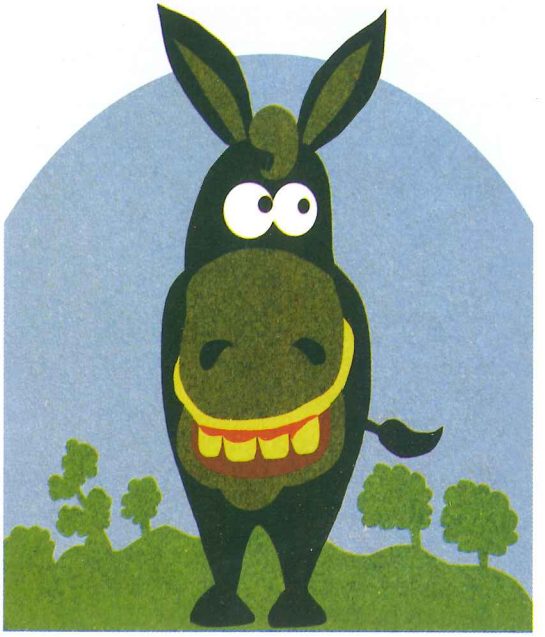
— ھە، پاشىلار، ئۇياققا كېتىپ بارغىنىڭلاردا ناھايىتى كۆپ ئىدىڭلار، ھازىر ناھايىتى ئاز قايتىپ كېلىۋاتىسىلەرغۇ، قالغانلىرىڭلار قېنى؟— دەپ سوراپتۇ.

— «پاق - پاق شەھىرى»نى ئالغاندۇق، يېرىمىمىز شۇ يەردە تەرتىپ ساقلاپ قالدى، بىز بولساق كۆپ جەڭلەردە يۇرۇپ ھاردۇق، ئەمدى دەم ئالغىلى ئۆز يۇرتىمىزغا قايتىپ كېتىپ بارىمىز، — دەپ ماختىنىشىپ ئۆتۈپ كېتىپتۇ.

ھاكاۋۇر ئېشەك

ئېشەك بىلەن كالا بىللە سەپەرگە چىقىپتۇ. ئېشەك ئىتتىك مېڭىپ، پات - پات ئارام ئېلىشقا، كالا سالماق قەدەم بىلەن بىر خىل مېڭىپ ئۆزىنى ھارغۇزماي يولىنى داۋاملاشتۇرۇۋېرىشكە خۇشتار ئىكەن. ئېشەك يول يۈرۈش داۋامىدا كالىنىڭ ئالدىرىماي مېڭىشىدىن زېرىكىپتۇ-دە، ئۇنىڭغا ئۆزىنى بىر تونۇتۇپ قويۇشنى مەقسەت قىلىپ مېڭىشتا مۇسابىقىلىشىشنى ئېيتىپتۇ. كالا مەنزىلگە يېتىپ بېرىشتا ئېشەكتىن يېڭىلىپ قېلىشنى نومۇس بىلىپ، بۇ پىكىرگە قوشۇلۇپتۇ، مۇسابىقە باشلىنىش بىلەنلا ئېشەك چىشلىرىنى ھېڭگايتقان، قۇلاقلىرىنى دىڭگايتقان ھالدا جان - جەھلى بىلەن چېپىشقا باشلاپتۇ. ئېشەك ھەش - پەش دېگۈچە كالىنى خېلىلا كەينىدە قالدۇرۇپ ئۆزاپ كېتىپتۇ. ئارقىدا قېپقالغان كالا بولسا ھېچقانداق مەيۈسلەنمەستىن سالماق قەدەمدە يولىنى يۈرۈۋېرىپتۇ.

ئېشەك شۇ چاپقانچە بىرمۇنچە يول باسقاندىن كېيىن ھېرىپ، تەرلەپ كېتىپتۇ. ئۇ كەينىگە قاراپ كالىنىڭ قارىسى كۆرۈنمىگەندىن كېيىن: «مۇشۇ يەردە يېتىپ بىرەيمۇ ئارام ئېلىۋالاي. كالا كەلگەندە يەنە چاپسام ئۇنىڭدىن ئۆتۈپ كېتەلەيمەن ۋە مەنزىلگە يەنىلا ئۇنىڭدىن بالدۇر يېتىپ بارالايمەن، كالا دېگەن مېنىڭ ئالدىمدا نېمىدى؟!» دەپ ئويلاپتۇ. بىرھازادىن كېيىن كالا ئېشەكنىڭ ياتقان يېرىگە يېتىپ كەپتۇ:

— قوپ ئاداش، يول ماڭمىز. بولمىسا ئۇخلاپ قالسەن، — دەپتۇ كالا ئۇنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ.

ئېشەك بۇ گەپكە پىسەنت قىلماپتۇ-دە، شۇ ياتقىنىچە قاتتىق ئۇيقۇغا كېتىپتۇ.

ئوزۇق ئىزدەپ يۈرگەن بىر بۆرە ئېشەكنىڭ ياتقان يېرىگە كەپقاپتۇ ۋە ئۇخلاۋاتقان ئېشەككە ئېتىلىپ بېرىپ، ئۇنى ئۆزىنىڭ مەززىلىك ئوزۇقىغا ئايلاندۇرۇپتۇ.

كالا تىرىشچانلىق ۋە بىر خىل سالماق قەدەم بىلەن يولىنى داۋاملاشتۇرۇپ ئاخىر كۆزلىگەن مەنزىلگە يېتىپ بېرىپتۇ.

يولۇاس بىلەن توشقان

ئاۋۇلىسىنىڭ ئاۋۇلىسىدا، زامانلارنىڭ زامانىسىدا، زامانە زورنىڭ، تاماشا كورنىڭ ئىكەن. يولۇاس سوراقچىكەن، بۆرە قاراقچىكەن، تۈلكە يالاقچىكەن.

شۇ زامانلارنىڭ بىر جاڭگىلىدا يولۇاس پادىشاھ ئالدىغا ئۇچرىغان ھايۋاناتلارنى يەپ، جاڭگالغا ئەندىشە سېلىۋەرگەندىن كېيىن، ھايۋاناتلار مەسلىھەتكە كېلىپ، يولۇاسنىڭ ئالدىغا ۋەكىل ئەۋەتىپتۇ.

— جانابى پادىشاھى ئالەم، — دەپتۇ ۋەكىل توققۇز تەزىم بىلەن، — بىز جاڭگالدىكى بارلىق ھايۋاناتلار جاناپلىرىنى ئاۋارە بولمىسۇن دەپ، ھەر كۈنى ئۆزىمىز ئالدىرىغا نۆۋەت بىلەن كېلىپ تاماق بولساق دېگەن مەسلىھەتكە كەلدۇق، جانابلىرىنىڭ ئالدىدىن بىر ئۆتۈپ قويۇش ئۈچۈن مەن ۋەكىل بولۇپ كەلدىم.

بۇ مەسلىھەت يولۇاسقا مايەك يېقىپتۇ. ۋەدە بويىچە ھايۋان، جانۋارلار ھەر كۈنى نۆۋەت بىلەن كېلىپ، يولۇاسقا تاماق بولۇپ تۇرۇپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە نۆۋەت بىر توكۇر توشقانغا كەپتۇ. توشقان كۆڭلىگە بىر ئۇيۇ پۈكۈپتۇ-دە، يولۇاسنىڭ ئالدىغا كېچىكىپ كەپتۇ.

— نېمىشقا ۋاق قالدىڭ ئاۋاق؟— دەپ غەزەپ بىلەن ۋارقىراپتۇ يولۇاس.

— كەچۈرسىلە پادىشاھى ئالەم، — دەپتۇ توشقان، — جانابلىرىنى ھۇنچۋالا ساقلىتىپ قويۇشقا جېنىم ئون ئەمەس. جانابلىرى ئېيتقاندەك ئاۋاق بولغانلىقىم ئۈچۈن، ھۇزۇرلىرىغا يالغۇز كېلىشكە خىجالەت بولۇپ، بىر تۇغقىنىمنى بىللە ئېلىپ كېلىۋاتاتتىم. يولدا ئۆزلىرىگە ئوخشاش بىر يولۇاس ئالدىمىزنى توسۇپ، تۇغقىنىمنى تۇتۇۋالدى، مېنىڭ بىر پۇتۇمنى ناكار قىلدى. شۇنىڭ ھەلەكچىلىكىدە كېچىكىپ قالدىم.

يولۇاس بۇنى ئاڭلاپ، ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ:

— كىم ئىكەن ئۇ مېنىڭ رىزقىمغا چاڭگال سالىدىغان، يۈرە، مېنى شۇنىڭ قېشىغا باشلاپ ئاپارغىن!— دەپتۇ-دە، توشقانىنى ئالدىغا سېلىپ مېڭىپتۇ. يولۇاسنىڭ بۇ پەيلى توشقانىنىڭ كۆڭلىگە پۈككەن مەقسىتىگە بەك ئەپ كەپتۇ-دە، يولۇاسنى بىر قۇدۇقنىڭ قېشىغا باشلاپ ئەكەپتۇ.

— مانا تەقسىر، مۇشۇ قۇدۇقنىڭ ئىچىگە كىرىۋالدى. ئەنە تۇرىدۇ ئۆزى، يېنىدا ھېلىقى تۇغقىنىمۇ بار، تېخى ماڭمۇ ئېتىلماقچى بولۇۋاتىدۇ، — دەپ قۇدۇقنىڭ ئىچىنى كۆرسىتىپتۇ توشقان.

يولۇاس قۇدۇق ئىچىگە قاراپ، ئۆزى بىلەن توشقانىنىڭ سۈدىكى شولىسىنى كۆرۈپ، غەزەپ بىلەن تەرىنى تۇرۇپ چىشلىرىنى ھەڭگايتقان ئىكەن، قۇدۇقتىكى شولىسىمۇ شۇنداق قېپتۇ، بۇ ئەھۋالغا چىدالمىغان يولۇاس ئاچچىقىغا پايلىماي ئۆزىنى بىر ئېتىپتۇ-دە، قۇدۇقنىڭ ئىچىگە تىك موللاق چۈشۈپتۇ.

شۇنداق قىلىپ توكۇر توشقاننىڭ تاپقان ئامالى بىلەن جاڭگالدىكى باشقا جان-جانۋارلارمۇ يولۇاستىن قۇتۇلۇپتۇ.

پاقا بىلەن چاشقان

بىر كۆلدە بىر پاقا بار ئىكەن، كۆل يېنىدىكى ئەسكى تامنىڭ تېگىدە بىر قېرى چاشقان ياشايدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە پاقا كۆل بويىغا چىقىپ، ئۆزىنى ئاپتاپقا قاقلاپ، پاشا، چۈشەن، كۈمۈتا تۈتۈپ يەپ ئولتۇرسا، چاشقان كامبىرىدىن چىقىپ:

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۈم پاقىجان، نېمە قىلىپ يۈرسەن؟— دەپتۇ.

— ۋاي چاشقانباي، نېمە قىلىپ يۈرەتتىم، ئاتامنىڭ كەسپىنى قىلىۋاتىمەن.

— بەللى! راسا ئەخمەق نېمەسەن-دە!— دەپتۇ چاشقان پاقىنى زاڭلىق قىلىپ كۈلۈپ، — شۇمۇ كەسىپ بولدىمۇ، «تۆگىنى چۆچەكتە سۈغارغانىدەك»، شۇنچىۋالا بويۇڭ بىلەن قوۋۇزۇڭ تولغۇدەك بىر نەرسە كۆرمەي، جاپا تارتقىنىڭ نېمىسى؟ مانا قارا، مۇشۇ ئېتىزلاردىكى جىمى بۇغداي ماڭا قارايدۇ.

— بۇ بۇغدايلار دېھقانلىنىڭ ئەمەسمىدى، — دەپتۇ پاقا ئۇنىڭ گېپىگە ھەيران بولۇپ، — قانداق قىلىپ ساڭا قارايدىغان بولۇپ قالدى؟

— ھەي ئەخمەق، — دەپتۇ چاشقان، — دېھقان بۇغدايىنى ھەممىسى ساقلاپ ياتاتتىمۇ؟ ئەتىدىن كەچكىچە ئۆيمۇئۆي كىرىپ، ياخشى نەرسىلەرنىڭ تەمىنى تېتىپ كۆرەمەن، ياز بويى ئېتىزدىن ئاشلىق توشۇيمەن، قىشچە ئوڭدا يېتىپ يەيمەن.

ـــ ياق چاشقانباي، مەن ئۇنداق قىلالمايمەن، پاشا ـ چۈنلىرىم كىچىك بولسىمۇ، ھالال ئەمگەك بىلەن كۈن كەچۈرگىنىم ياخشى!ـــ دەپتۇ پاقا.

چاشقان تېخىمۇ قاتتىق كۈلۈپ:

ـــ ئەخمەق، مۇشۇ كۆلدىن نېرى بارماي يۈرگەچكە، ھېچ نەرسىنى بىلمەيسەن، مېنىڭ كەينىمگە كىرسەڭ، نى ـ نى ئايۇان ـ سارايلارغا باشلاپ بېرىپ، نەچچە يىل يېتىپ يېسەڭ تۈگىمىگۈدەك پاشا ـ چۈنىنىڭ ئۈۈسىنى كۆرسىتىپ قويىمەن، ـــ دەپتۇ.

ـــ ئاق كۆڭۈل، ساددا پاقا: «مەيلى، چاشقان دېگەن كۆپنى كۆرگەن نەرسە» دەپ ئويلاپ، ئۇنىڭ بىلەن ئاپاق ـ چاپاق دوست بولۇپتۇ، كېيىنچە چاشقانىنى ئۇستاز تۇتۇپ تەلىم ئالدىغان بوپتۇ. چاشقان پاقىغا يول كۆرسىتىپ ئادەملەرنىڭ ئۆيلىرىگە، ئاشلىق ساقلىرىغا ئېلىپ كىرىپتۇ، كىرمىگەن ئۆيى، ئاتلىمىغان بوسۇغىسى قالماپتۇ.

ئۇلارنىڭ تۇرىدىغان جايلىرى باشقا ـ باشقا بولغاچقا، بىر ـ بىرى بىلەن ئۇچرىشالمايدىغان كۈنلىرىمۇ بولىدىكەن.

ـــ دوستۇم پاقجان، ـــ دەپتۇ چاشقان بىر كۈنى، ـــ مەن سېنى بىرەم كۆرمىسەم تۇرالمايمەن، سەنمۇ مېنى بىرەم كۆرمىسەڭ چىدىيالمايسەن، بىر ـ بىرىمىزنى ئوقاي تېپىش ئۈچۈن، مەن بىر غالتەك يېپ ئەكېلەي، بىر ئۇچىنى سەن پۇتۇڭغا باغلىغىن، بىر ئۇچىنى مەن پۇتۇمغا باغلاي، قاچان بىر ـ بىرىمىزنى كۆرگىمىز كەلسە، يېپنىڭ ئۇچىنى تۇتۇپ تېپىشايلى.

بۇ مەسلىھەت پاقىغىمۇ ماقۇل كەپتۇ. چاشقان كامبىردا يېتىپ: «پاقا بىلەن دوست بولغىنىم ياخشى بولدى. ۋاقتانى ۋاق كېلىپ، مېنى ئاشلىق ئوغرىلايدۇ دەپ تۇتۇۋالغۇدەك بولسا، پاقىنى كۆرستىپ قويىمەن-دە، پۇتۇمدىكى يېپنىڭ ئۇچىنى قىرقىۋېتىپ، كامبىرىمغا مۆكۈۋالمەن. ئۇ چاغدا يېپنى بويلاپ بېرىپ پاقىنى تۇتۇۋالىدۇ» دەپ ئويلاپ ئىچ ـ ئىچىدىن خۇشال بوپتۇ.

بىر كۈنى چاشقان كامبىردىن چىقىپ، بۇغداي ئېتىزىغا بېرىپ، «زەپ ئوخشاپتۇ بۇ ئاشلىقلار» دەپ كۆزىگە قان تولۇپ، دېھقاننىڭ باغلاپ قويغان بۇغداي باغلىرىغا ئېتىلىپتۇ. دەل شۇ چاغدا ئەسكى تامدا ئولتۇرغان قارغا ئوقتەك ئۇچۇپ كېلىپ، چاشقاننى ئالغان پېتى ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپتۇ. قاغا يۇقىرى ئۆرلىگەنسېرى، چاشقاننىڭ پۇتىغا چىگىلگەن يېپنىڭ ئىككىنچى ئۇچىدىكى پاقىمۇ كۆلدىن سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ، مۇئەللەق ئېسىلىپ مېڭىپتۇ. ئاسماندا مۇئەللەق ئېسىلىپ تۇرغان پاقا يەردە قارىشىپ تۇرغان ئادەملەرگە قاراپ:

ـــ خالايىق، ئاڭلىمىدىم دېمەڭلار، «قازانغا يولۇقساڭ قارىسى، يۇقار، يامانغا يولۇقساڭ يالىسى» دېگەن شۇ، ئاتا ـ بوۋامنىڭ بۇ ھېكمەتلىك گېپىنى ئاڭلىماي، مەككار چاشقان بىلەن دوست بولغانىنىڭ جازاسىنى تارتتىم!ـــ دەپ ناله قىلىپ ۋارقىراپتۇ...

تۇلكىنىڭ ئۆلۈمى

بۇرۇنقى زاماندا مۇنداق بىر ۋەقە بولغانىكەن. بىر چاشقان ئۇۋىسىدىن چىقىپ ئەتراپىنى سەيلە قىلىپ يۈرسە، توساتتىن ھاۋا گۈلدۈرلەپ، چاقماق چېقىپ، مۆلدۈر يېغىپ كېتىپتۇ. چاشقان قېچىپ كېتىۋېتىپ مۇشۇككە يولۇقۇپ قاپتۇ. مۇشۇك چاشقانىنىڭ ھالىغا يەتمەك بولۇپ، سوراپتۇ:

— ۋاي ئاداش، نېمە بولدۇڭ؟

— يېغى كەلدى، يېغى كەلدى،

تىرىك ئۆلەر چېغى كەلدى.

قاچايلى، تېز قاچايلى، — دەپتۇ چاشقان، مۇشۇك شۇ ھامان چاشقانغا قوشۇلۇپ قېچىپتۇ. چاشقان بىلەن مۇشۇك قېچىپ بىر يەرگە كەلگەندە، ئىتقا يولۇقۇپ قاپتۇ. ئىت سوراپتۇ.

— ۋاي مۇشۇك ئاداش نېمە بولدۇڭ؟

— چاشقان ئاداشتىن سورا، — دەپتۇ مۇشۇك.

— چاشقان ئاداش، نېمە بولدۇڭ؟

— يېغى كەلدى، يېغى كەلدى،

تىرىك ئۆلەر چېغى كەلدى.

قاچايلى، تېز قاچايلى، — دەپتۇ چاشقان. ئىتمۇ دەرھال چاشقان بىلەن مۇشۇككە قوشۇلۇپ قېچىپتۇ. چاشقان، مۇشۇك، ئىت كۆپ ماڭمايلا تۈلكىگە يولۇقۇپ قاپتۇ. تۈلكە ئۇلاردىن نېمە ۋەقە بولغانلىقىنى سورىغانىكەن. چاشقان يەنە ھېلىقى سۆزنى تەكرارلاپتۇ. تۈلكە ئون چىقارماي چاشقان، مۇشۇك، ئىتقا ئەگىشىپ قېچىپتۇ. ئۇلار شۇنداق قېچىپ كېتىۋېتىپ بۆرىگە يولۇقۇپ قاپتۇ. بۆرە نېمە ئىش بولغانلىقىنى سورىغانىكەن، چاشقان يەنە ھېلىقى سۆزنى تەكرارلاپتۇ. بۆرىمۇ چاشقان، مۇشۇك، ئىت، تۈلكىلەرگە قوشۇلۇپ قېچىپتۇ. ئۇلارنىڭ توپى بارغانسېرى ئۇلغىيىپتۇ. ئۇلار ئالدى ـ كەينىگە قارىماي كېتىۋېتىپ، ئېيىق باتۇرغا يولۇقۇپ قاپتۇ. ئېيىق بىر ـ بىرىگە ئۆچ بۇ نېمىلەرنىڭ جەم بولۇپ قالغانلىقىغا ھەيران بولۇپ، نېمە ئىش بولغانلىقىنى سورىغانىكەن، چاشقان يەنە ھېلىقى سۆزنى تەكرارلاپتۇ. ھېچنېمىدىن قورقمايدىغان ئېيىق ئۇلارغا قوشۇلۇپ قېچىپتۇ. ئۇلار ئانچە ماڭمايلا يولۇاسقا يولۇقۇپ قاپتۇ. يولۋاسمۇ ئۇلارغا قوشۇلۇپ قېچىپتۇ. ئۇلار قورقۇپ كەتكەچكە مۆلدۈر توختاپ كۈن ئېچىلىپ كەتكەن بولسىمۇ،

ئارقىغا قارىماي قېچىپتۇ. ئۇلار دەريا كېچىپ، تاغ ئېشىپ ھېرىپ ـ ئېچىپ ھەممىسىنىڭ يۈرىكى ئاغزىغا تىقىلاي دېگەندە، بىر ئۆڭكۈرگە يولۇقۇپتۇ، ئۆڭكۈرنىڭ ئىچى قاراڭغۇ بولسىمۇ ئىچى كەڭ ئىكەن. ئۇلار مەسلىھەتلىشىپ، ئۆڭكۈرگە كىرىپ ئارام ئاپتۇ. ئۇلارنىڭ يۈرىكى ئورنىغا چۈشكەندىن كېيىن، قورسىقى ئېچىشقا باشلاپتۇ. ئۆڭكۈرنىڭ ئىچىدە ئېغىزغا ئالغۇدەك بىرنېمە يوق ئىكەن، تۆلكە قۇيرۇقىنى چۆرۈپ ئوتتۇرىغا چىقىپ:

يولۋاس بىزنىڭ ئاتىمىز،
ئېيىق بىزنىڭ ئىگىمىز،
بۆرە بىزنىڭ ئاكىمىز،
ئىت بىزنىڭ ئىگىمىز،
مۇشۇك بىزنىڭ نېمىمىز؟

ھازىر بېسىپ يەيلى بىز، ــ دەپ مۇشۇكنى يەپ قويۇپتۇ، مۇشۇك ئاچ كۆز تۈلكىگە بىر ۋاقىلقمۇ بولماپتۇ، قورسىقى يەنە ئېچىپتۇ. ئۇ تىلىنى چىقىرىپ، ئوتتۇرىغا چۈشۈپ:

ــ يولۋاس بىزنىڭ ئاتىمىز،
ئېيىق بىزنىڭ ئانىمىز،
بۆرە بىزنىڭ ئاكىمىز،
ئىت بىزنىڭ نېمىمىز؟

ھازىر بېسىپ يەيلى بىز، ــ دەپ ئېچىقاپ كەتكەن ئىتقا بىر ئېسىلىپ، بوغۇپ يەپ قويۇپتۇ، يولۋاس، ئېيىق، بۆرىلەرگە بىرەر چىشلەمۇ بېرىپ قويماپتۇ، بۆرە تۆلكىنىڭ چېغى چاغلىققۇ دەپ ئويلاپ، تۇرۇۋېرىپتۇ، تۆلكىنىڭ قورسىقى يەنە ئاچقاندا بىر سەكرەپ، ئۆڭكۈرنىڭ ئېغىزى تەرەپكە ئۆتۈپ:

ــ يولۋاس بىزنىڭ ئاتىمىز،
ئېيىق بىزنىڭ ئانىمىز،
بۆرە بىزنىڭ نېمىمىز؟

ھازىر بېسىپ يەيلى بىز، ــ دەپ بىر سەكرەپ بېرىپ، بۆرىنىڭ كانىيىدىن ئېلىپ بوغۇپتۇ. تۆلكە ئېچىرقاپ كەتكەن ئېيىققا بىر قاراپ قويۇپ، ئۆزىنىڭ قورسىقىنى بۆرىنىڭ گۆشى بىلەن راسا تويغۇزۇۋاپتۇ، يولۋاس بىلەن ئېيىقنىڭ قورسىقى ئېچىپ، تارتىشىپ كېتىپتۇ. تۆلكىگە:

يولۋاس بىزنىڭ ئاتىمىز،
ئېيىق بىزنىڭ ئانىمىز.
ئۆڭكۈر بىزنىڭ ئۆيىمىز،
يېغى ئۆتۈپ كەتكۈچە.

مىدىرلىماي ياتىمىز، — دەپ ئۆڭكۈرنىڭ ئاغزىنى توسۇپ يېتىپتۇ. يېغمۇ كەلمەپتۇ. يولۋاس بىلەن ئېيىق تۈلكە راست ئېيتىدۇ، دەپ ئىشىنىپ مىدىرلىماپتۇ. بىر چاغدا تۈلكىنىڭ قورسىقى يەنە ئېچىپتۇ. ئۇ ئورنىدىن قوپۇپ، مۇغەمبەرلىك بىلەن بىر كېرىلىپ قويۇپ:

يولۋاس بىزنىڭ ئاتىمىز،
ئېيىق بىزنىڭ نېمىمىز،
مىدىرلىماي تۇرسۇن ئۇ،
ھازىر بېسىپ يەيلى بىز،

— دەپ ئېيىقنى بېسىۋاپتۇ. ئاچ قورساق ئېيىق مىدىرلىيالماپتۇ. تۈلكە ئۆزىنىڭ ھۈنىرىنى ئىشلىتىپ يۈرۈپ، ئېيىقنىمۇ ئۆلتۈرۈپ يەپ تۈگىتىپتۇ. ئۆڭكۈردە يولۋاس بەلەن تۈلكىلا قاپتۇ، نۆۋەتنىڭ ئۆزىگە كېلىپ قالغانلىقىنى سەزگەن يولۋاس تۈلكىنى گەۋدىسى بىلەن بىر ئۇرۇپ يىقىتىپلا ئۆڭكۈردىن چىقىپ قېچىپتۇ. تۈلكە ئورنىدىن دەس تۇرۇپ، يولۋاسنى قوغلاپتۇ، تۈلكە يولۋاسنى قوغلاپ، كۆپ ئۆتمەيلا يول بويىغا قۇرۇپ قويۇلغان قاپقانغا چۈشۈپ ئۆلۈپتۇ، يولۋاس شۇ قاچقانچە بىر قېلىن جاڭگاللىق ئىچىگە كىرىپ خۇداغا شۈكۈر قىپتۇ.

بۇ ۋەقەنى ئاڭلىغانلار «كىم باشقىلارغا ئورا كولىسا، ئۆزىغا ئۆزى چۈشەر» دېگەن راست گەپ ئىكەن، دېيىشىپتۇ.

تۇلكىنىڭ ئامالى

بىر ئورمانلىقتا يولۋاس پادىشاھ، ئېيىق قازى، بۆرە ھاكىم ئىكەن. ئۇلار ئىنتايىن زالىم ئىكەن. باشقا ھايۋانلار ئۇلارغا ئۆچ ئىكەن.

بىر كۈنى بۆرە ھاكىم تۇلكىنىڭ ئىنسىغا چۈشلۈك تامىقى ئۈچۈن بىر قوزا كەلتۈرۈشنى بۇيرۇپتۇ. تۇلكە بۇنى ئورۇنلىيالماپتۇ. غەزەپلەنگەن بۆرە ھاكىم ئۇنى زىندانغا تاشلاپتۇ. تۇلكە ئىنسىغا ئېچىنىپ، بۆرە ھاكىمدىن ئۆچ ئېلىش نىيىتىگە كەپتۇ.

بىر كۈنى تۇلكە بۆرە ھاكىمنىڭ يېنىغا كېلىپ، تەزىم بەجا كەلتۈرگەندىن كېيىن:

— مەرھەمەتلىك ئۇلۇغ ھاكىم، قېرىنداشىم ئۆزلىرىنىڭ بۇيرۇقلىرىنى ئورۇنلىيالماي زىندانغا چۈشۈپ قاپتۇ. قوزىنى ئىنىم ئورنىدا مەن تەييار قىلدىم. ئىنىمنى قويۇپ بەرسىلىكەن، — دەپتۇ. بۆرە ھاكىم:

— قوزىچاق قېنى؟— دەپ سوراپتۇ.

— كۈن پېتىشى بىلەن ئۆيۈمگە كېلىپ نېسىۋىلىرىنى يەپ كېتەرلا، — دەپتۇ تۇلكە.

— قوزىچاقنى يەپ بولۇپ، ئىنىڭنى قويۇپ بېرەي، — دەپتۇ بۆرە ھاكىم. تۇلكە بۆرىنىڭ قېشىدىن چىقىپ ئېيىق قازىنىڭ يېنىغا كېلىپ:

— شەرىئەتنىڭ ئادىل قازىسى، سىلىنىڭ كەچلىكلىرى ئۈچۈن بىر موزاي تەييارلاپ قويدۇم، كۈن پېتىشى بىلەن ئۆيۈمگە بېرىپ مېھمان بولۇپ كېتەرلە. بۆرە ھاكىمدىن ئىنمنىڭ گۇناھىنى تىلەپ بېرەرلا، — دەپتۇ.

تۇلكە بۇ يەردىن چىقىپ يولۋاس پادىشاھ ھۇزۇرىغا كەپتۇ ۋە توققۇز تەزىم قىلغاندىن كېيىن:

— كۈن پېتىشى بىلەن ھۇزۇرۇمغا بېرىپ مېھمان بولۇپ كېتەرلا، سىمىز بىر تايىنى ئۆزلىرىگە خاس تەييارلىدىم. بۆرە ھاكىم ئىنىمنى زىندانغا سالغاندى، قۇتۇلدۇرۇپ بەرسىكەن، دېگەن ئۆتۈنۈشتىمەن، — دەپتۇ.

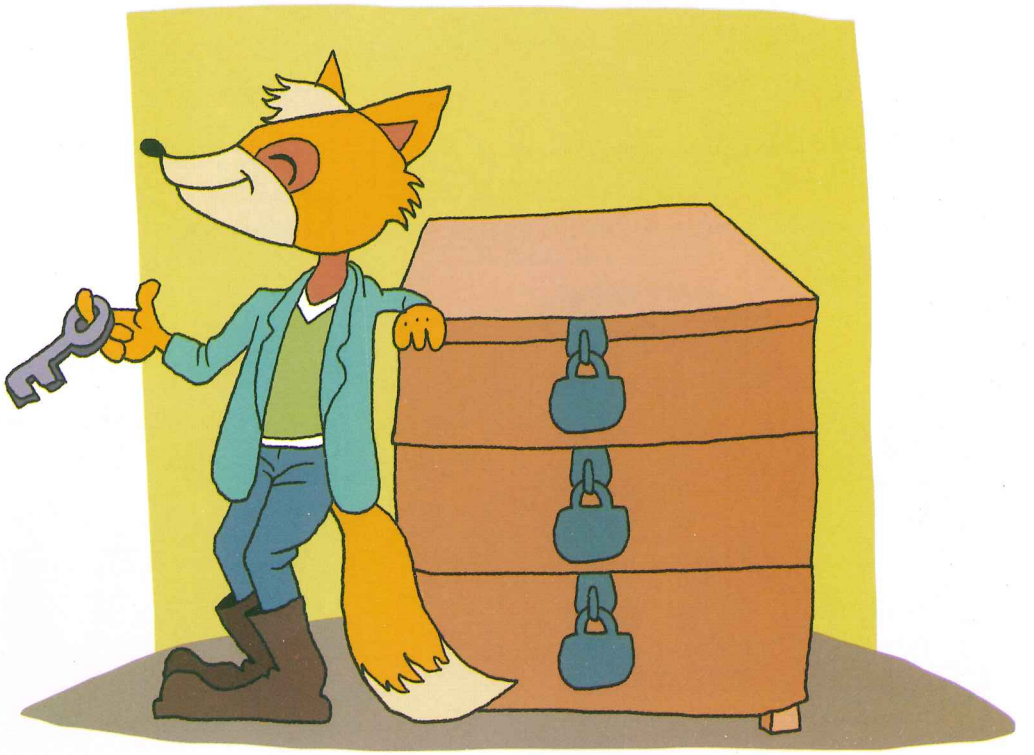
يولۋاس پادىشاھ بۇ گەپنى ئاڭلاپ، دەرھال ئىككى ياساۋۇلنى زىندانغا ئەۋەتىپ، تۇلكىنىڭ ئىنسىنى زىندانىدىن ئازاد قىلىپتۇ.

تۇلكە ئۆيگە قايتىپ ئۇچ قەۋەتلىك كات ياساپتۇ. ئىنسىغا يولۋاس كەلگەندىن كېيىن ئىشكىنى ئۇرۇشنى تاپىلاپتۇ. كۈن پېتىشى بىلەن بىرىنچى بولۇپ بۆرە كەپتۇ، تۇلكە مېھمانىنى ئۆيگە باشلاپ، قوزىنى ئېلىپ كىرەي، دەپ تۇرۇشقا ئىشىك ئۇرۇلۇپتۇ. بۆرە

سۇرۇشتۇرۇپ، ئېيىقنىڭ كەلگەنلىكىدىن خەۋەر تېپىپتۇ ۋە قوزا تۇرماق ئۆزىنىڭمۇ ساق قالمايدىغانلىقىنى بىلىپ، تۈلكىدىن ئۆزىنى يوشۇرۇپ قويۇشنى ئۆتۈنۈپتۇ. تۈلكە بۇرۇ-گە كاتنىڭ ئۈستۈنكى قەۋەت ئىشكىنى ئېچىپ ببرىپتۇ. بۆرە ئىچىگە كىرىشى بىلەن ئى-شىكنى قۇلۇپلاپتۇ. ئاندىن ئېيىقنى ئۆيگە باشلاپ، موزايىنى ئېلىپ كىرمەكچى بولۇپ مېڭىشقا يولۇاس كەپتۇ. يولۇاسنىڭ كەلگىنىنى ئاڭلىغان ئېيىق موزاي تۇرماق ئۆزىنىڭ تۈگىشىدىغانلىقىنى ئويلاپ، تۈلكىدىن يوشۇرۇپ قويۇشنى تەلەپ قىپتۇ. تۈلكە كاتنىڭ ئىككىنچى قەۋەت ئىشكىنى ئېچىپ ببرىپتۇ. ئېيىق كىرىشى بىلەن كاتنىڭ ئىشكىنى قۇ-لۇپلاپتۇ. ئاندىن يولۇاس پادىشاھنى ئۆيگە تەكلىپ قىلىپ ئولتۇرغۇزغاندا، ئىشىك يەنە ئۇرۇلۇپتۇ. تۈلكە ئىشككە چىقىپ كىرىپلا:

— ئۇلۇغ پادىشاھىم! ئىككى شىر ئاغىنەم كەپتۇ، — دەپتۇ.

يولۇاس ئىككى شىرغا تەڭ كېلەلمەيدىغانلىقىنى ئويلاپ تۈلكىدىن ئۆزىنى يوشۇرۇپ قويۇشنى ئۆتۈنۈپتۇ. تۈلكە بۇ قېتىم كاتنىڭ تۆۋەنكى قەۋەت ئىشكىنى ئېچىپ ببرىپتۇ. يولۇاس كاتقا كىرگەندىن كېيىن، ئىشكىنى قۇلۇپلاپتۇ. ئاندىن ئاكا - ئىنى تۈلكىلەر ئۆيگە ئوت قويۇپ، ئۇلارنى كۆيدۈرۈپ كۈل قىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن بۇ ئورمانلىقتىكى ھايۋانلار زالىملاردىن قۇتۇلۇپتۇ.

يولۇچى بىلەن بۆرە

بىر يولۇچى يول ئۈستىدە ئولتۇرۇپ چۈشلۈك تامىقىنى يەۋاتاتتى. ئۇشتۇمتۇت ئورمانلىقتىن بىر بۆرە چىقىپ، يولۇچىنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ كېلىپ سورىدى:

— نېمە يەۋاتىسەن قېرىنداش؟

— نان.

— ماڭمۇ بىر پارچە بەرگىنە!

يولۇچى نانىدىن بىر پارچە كېسىپ، بۆرىگە تاشلاپ بەردى. بۆرە نانىنى يەۋەتتى ۋە ئاغزى - بۇرنىنى يالىۋەتكەندىن كېيىن سۆزلىدى:

— ئادەملەرنىڭ نېنى نېمىدېگەن تاتلىق-ھە! مەنمۇ ھەر كۈنى مۇشۇنداق نان ئېتىپ يېيىشنى بىلسەم نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى!

يولۇچى جاۋاب بەردى:

— ئاۋۋال بۇغداي تېرىغىن، ئاندىن بىزگە ئوخشاش ئىشلەپ نان يېقىپ يە!

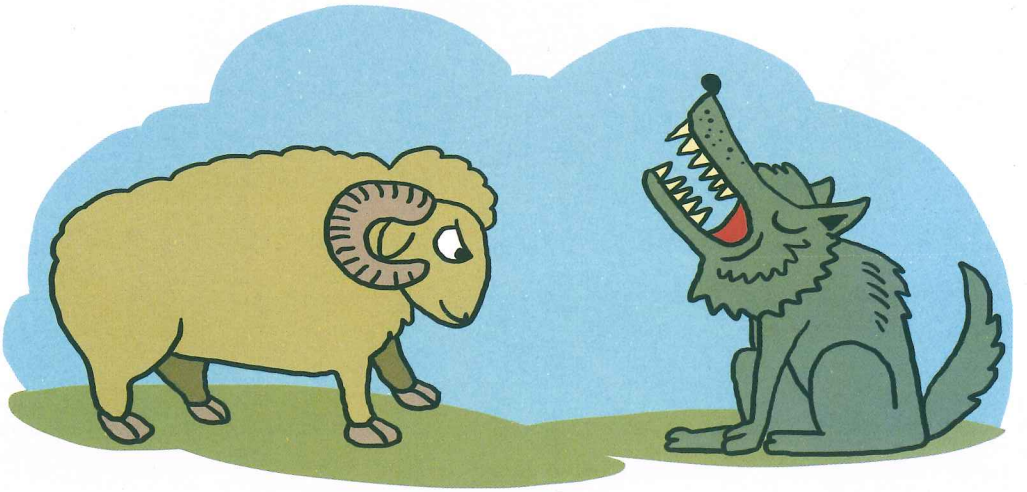
— راستما؟ يولۇچى قېرىنداش، سەن ماڭا بىر ياخشىلىق قىلىپ، بۇغداي نان يېقىشنى ئۆگىتىپ قويغىنا!

يولۇچى بۆرىگە بۇغداي نان يېقىشنى ئۆگىتىشكە باشلىدى.

— ئاۋۋال يەرنى شۇدىگەر قىلىش كېرەك...

— نان شۇ يەردىلا ھاسىل بولامدۇ؟

— نېمە دەپ يۈرۈيسەن! بۇ، ئۇنداق چاپسان پۈتىدىغان ئىش ئەمەس. يەرنى شۇدىگەر قىلىپ بولغاندىن كېيىن، نانىنىڭ ئۇرۇقىنى تەييارلايسەن.

— شۇئان نان هاسل بولامدۇ؟

— ياق، خېلى ئۇزاق كۈنلەردىن كېيىن پەسلىگە قاراپ ئوسا قىلىپ ئۇرۇقنى چاچسەن، قىشچە ئۇرۇق يەردە تۇرىدۇ. يەنە بىر يىلى ئەتىيازغا بارغاندا كۆكلەپ چىقىدۇ. يازدا...

— يازدا نان هاسل بولامدۇ؟

— ياق تېخى! بۇغداينى ئورۇپ، باغلاپ يىغسەن. شۇنىڭدىن كېيىن...

— شۇنىڭدىن كېيىن نان هاسل بولامدۇ؟— دەپ ۋاقىرىدى بۆرە.

— ياق، بۇغداينى خامانغا توشۇيسەن، تېپىسەن، سورۇيسەن، تۇگمەنگە ئاپىرىپ ئۇن تارتسەن.

— دېمەك، شۇ چاغدا يېگۈدەك نان بولۇپ چىقىدىكەن-دە؟

— نەدىكىنى بۆرە قېرىنداش؟ يەيدىغان چاغ نەدىمۇ ئۇنچە تېز كەلسۇن. ئۇنى خېمىر قىلىپ يۇغۇرسەن. خېمىرنى زۇۋۇل قىلىپ ئېچىپ نان ياقسەن، پىشۇرسەن.

— يەيدىغان ئىش شۇ ۋاقىتتا يېتىپ كېلىدىكەن-دە؟

— ھەئە، شۇ چاغدا نان هازىر بولىدۇ.

بۆرە بىر ئۇھ تارتتى-دە:

— بولدى، نان يېيىشنى ئىستىمەيمەن. بۇنىڭدىن خۇشۇم كەتتى، — دېدى.

— نېمە ئۈچۈن؟

— ناهايىتى ئۇزاق ساقلاشقا توغرا كېلىدىكەن، سەن ماڭا بىرەر نەرسىنى كۆرسىتىپ قويساڭلا، قورسقىم دەرهال تويۇپ قالىدۇ. ئىشنىڭ ئەڭ ياخشىسى مۇشۇ.

— ناهايىتى ياخشى ئىكەن، ئۇنداق بولسا ئۇدۇلۇمدىكى ئاشۇ ئۆستەڭگە بار. ئۇ يەر-دە بىر ئايغىر كىچىك تايچىقى بىلەن ئوتلاۋاتىدۇ. ئۇنى ئوزۇق قىل، — دېدى يولۇچى.

بۆرە سۆيۈنگەن هالدا ئۆستەڭگە يۈگۈردى. ئايغىر تايچىقىنىڭ كۆكرىكىگە قاراپ تىلىنى چىقاردى ۋە:

— هەي تايچاق، ئاشۇ كەنتتىكى بىراۋ ماڭا... يېيىشنى هاۋالە قىلدى، — دېدى.

— مېنى يېيىشكە نېمە هەددىڭ بار؟— دېدى تايچاق ۋە ئانسىنىڭ باغرىغا ئۆزىنى ئاتتى.

بۆرە خىرسلاندى.

— بۇ نېمە دېگىنىڭ؟ مەن بىلەن نېمە ئوينىشىپ يۈرۈيسەن، — دېگىنىچە ئايغىرغا ئېتىلدى.

ئات ئۇنى بىر تېپىۋەتتى، بۆرە بىرنەچچە قەدەم يىراقلىققا دومىلاپ چۈشتى. يەنە ئورنىدىن تۇرۇپ ئاتقا تەكرار ئېتىلغاندا، ئات يەنىلا قاتتىق پەشۋا بىلەن ئۇنى يەرگە ئۇردى ۋە بۆرىنىڭ جېنىنى ئالغىلى تاس قالدى. بۆرە مۈدۈرۈپ - چوقۇرۇپ قېچىپ يولۇچى يېنىغا كەلدى ۋە ئۇنىڭغا:

— ئى شەپقەتچىم، تايچاقنى يېيىش نىيىتىدىن ياندىم، — دېدى.

— نېمە بولدى؟— دەپ سورىدى يولۇچى.

— بىلىپ قويغىنكى، ئۇنىڭ ئانسىنىڭ تۇياقلىرى ناهايىتى يوغان ۋە تېزلىك بىلەن قاتتىق تېپىدىكەن!

يولۇچى بىرئاز چۈشەندۈرگەندىن كېيىن:

ــ ئۇنداقتا هازىرلا ئاشۇ ئوتلاققا بار. شۇ يەردە بىر قوچقار ئوتلاۋاتىدۇ. ئۇنىڭ تۇياقلىرى كىچىك، شۇنى ئۈزۈۋ قىل، ــ دېدى. بۆرە يولۇچى كۆرسەتكەن يايلاققا باردى ۋە قوچقارنى كۆرۈپ:

ــ قوچقار قېرىنداش، ئاشۇ يەردە بىر ئادەم ماڭا سېنى يېگىن دەپ كۆرسىتىپ قويدى. بۇنىڭغا نېمە دەيسەن؟ــ دەپ سورىدى.

ــ ماداميكى، ئۇنداق بولسا ئويلاپ سۆزلىشىم كېرەك. ساڭا قانداقمۇ دەرھال جاۋاب بېرەلەيمەن؟ ساڭا بىرلا تەلىپىم بار: مېنى تىتىپ پارچە ـ پارچە قىلما. سەن بۇ ئازگالنىڭ ئۇ تەرىپىدە تۇرۇپ ئاغزىڭنى يوغان ئاچ، مەن بۇ تەرەپتىن سەكرىگەنچە ئاغزىڭغا كىرىپ كېتەي، ــ دېدى قوچقار.

بۆرە ئازگالنىڭ ئۇ تەرىپىدە ئاغزىنى ئېچىپ تۇردى. قوچقار ئارقىسىغا يېنىپ بۆرىنىڭ ئۇدۇلىغا توغرىلاندى. شۇئان ئوقچۇپ سەكرىگەنچە بۆرىگە بىر كاللا ئۇردىكى، بۆرە يەرگە يېقىلىپ، ئىككى سائەتكىچە هوشىغا كەلمىدى.

شۇ ئارىلىقتا قوچقار قېچىپ كەتتى. ناهايەتكى، بۆرە هوشىغا كېلىپ كۆزىنى ئاچتى. بۇ چاغدا قوچقار ئاللىقاچان غايىپ بولغانىدى. بۆرە قوچقارنىڭ يوقلۇقىنى بايقاپ دەرھال ئورنىدىن تۇردى ـ دە، مۇنداق دېدى:

ــ نېمە بولدۇم، قوچقارنى يىدىممۇ ـ يىمىدىممۇ؟ هالبۇكى، مۇتلەق يېيەلمەيدىكەنمەن.

ئاتىلار سۆزى شۇكى:

ــ ياۋ ئالدىدا مۇشتۇڭنى تۇڭ.

بۆره بىلەن ئۆكۈز

ئىككى ئۆكۈز ئۆستەڭ بويىدا ئوتلاۋاتاتتى. بىر بۆره ئۇلارنى كۆرۈپ ناھايىتى خۇشال بولۇپ كەتتى-ده، بۇنى بىر پۇرسەت بىلىپ ئۆكۈزلەرگە ھۇجۇم قىلدى. ئۆكۈز-لەر بىرلىكتە ئېتىلىپ كەلدى. ھۆڭگۈزلىرى بىلەن ئۈسۈپ بۆرىنى قوغلىۋەتتى.

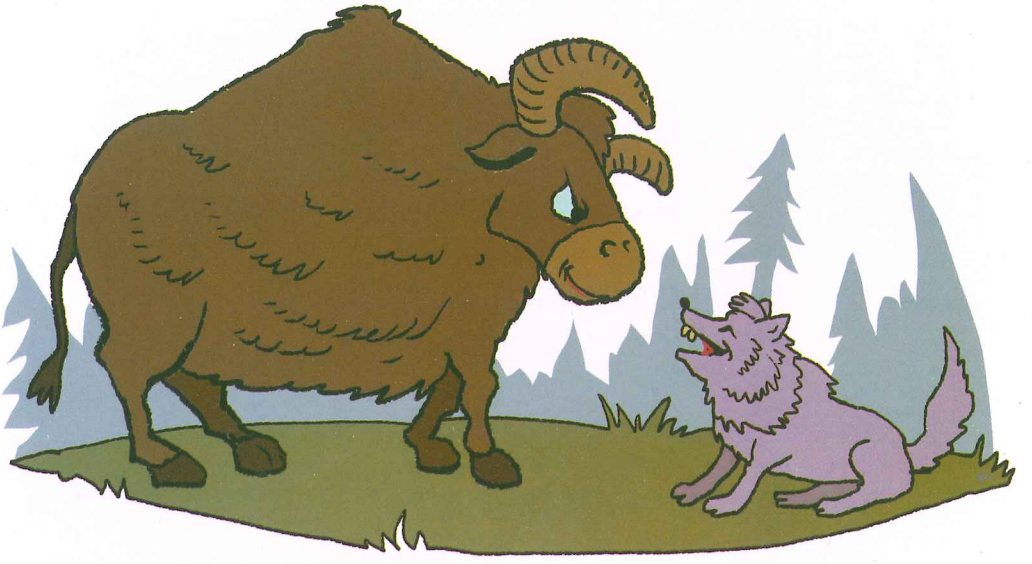
بۆره بۇلارنىڭ بىرلىك - ئىتتىپاقلىقىنى كۆردى-ده، ئارقىغا چېكىندى. ئۇ، ئۆكۈز-لەرنى پارچىلاش ئۈچۈن باشقا بىر چاره ئويلاپ چىقتى. بىر كۈنى ئۇ، ئۆكۈزلەرنىڭ بىرىگە يېقىنلىشىپ:

— ئەزىزىم، كۆزۈڭنى ئېچىپ ئاياققا قارا، ئاۋۇ گۈزەل ئۆستەڭگە بېرىپ ئوتلا، ئاشۇ چوڭ يايلاقتىكى تاتلىق ئۆسكەن ئوتلارنى مەزە قىل. كېچىكمەي ئۇ ئۆكۈزدىن ئايرىل، — دېدى.

ئەقىلسىز ئۆكۈز بۆرىنىڭ ھىيلىسىگە ئالداندى ۋە ئۆزىنىڭ شەپقەتلىك سەپدىشىدىن يىراقلاشتى. شۇنداق قىلىپ بۆره ئۆكۈزلەرنى بىر - بىرىدىن ئايرىۋەتتى-ده، يەپ كەتتى.

ئاتىلار سۆزى شۇكى:

— كۈچ — بىرلىكتىدۇر.

责任编辑:哈斯亚提·依不拉音
责任校对:阿不都热依木·阿布力米提
封面设计:吐达吉·吐尔洪
绘　　画: 阿迪力江·阿布力孜

书　　名　儿童爱菲达有声读物——斗胜狮子的蚊子(精选儿童寓言)
编　　者　吐尔逊·卡得
出　　版　新疆美术摄影出版社
　　新疆电子音像出版社(www.xjdzyx.com)
地　　址　乌鲁木齐市经济技术开发区科技园路5号(邮编 830026)
发　　行　新疆维吾尔自治区新华书店
印　　刷　新疆八艺印刷厂
开　　本　787mm × 1092mm　1/16
印　　张　117.75
版　　次　2015 年 2 月第 1 版
印　　次　2015 年 7 月第 1 次印刷
书　　号　ISBN 978-7-89415-023-3
定　　价　490.00 元(点读笔和20本书)